

{ז ע"ב}

אין פרץ¹, שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל, ואין יוצאת², שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג האדומי, ואין צוחה³, שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גחזי, ברחובותינו⁴, שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיה תבשילו ברבים [כגון ישו הנוצרי]⁵.

"שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה". רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר, אחד אמר, כל העולם כולו נוזנין בצדקה, והם נוזנין בזרוע, וחד אמר, כל העולם כולו נוזנין בזכותם, והם, אפילו בזכות עצמן אין נוזנין⁶. כדבר יהודה אמר רב, שאמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת, כל העולם כולו נוזנין בשביל ענינת בני, וחנינא בני, די לו בקב חורבין מערב שבת לערב שבת. ופליגא שרב יהודה⁷, שאמר רב יהודה, מאן אבירי לב, גובאי טפשיא. אמר רב יוסף, תדע, דהא לא אגייר גיורא מיניה. אמר רב אשי, בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו, דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זמני בשתא ולא קמגייר גיורא מיניה⁸.

חנן אם רוצה לקרות וכי. למימרא, שרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא, והא איפכא שמעינן להו. דתנן, מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב⁹, עושיין, מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושיין, וכל מקום תלמידי חכמים בטלים, רבן שמעון בן גמליאל אומר, לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם. קשיא שרבנן אדרבנן, קשיא שרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל. אמר רבי יוחנן, מוחלפת השיטה. רב שישא בריה שרב אידי אמר, לעולם לא תחליף, שרבנן אדרבנן

לא קשיא, קריאת שמע כיון דכולי עלמא קא קרו ואיהו נמי קרי, לא מיחזי כיוהרא, הכא, כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עבדי, מיחזי כיוהרא, שרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא, התם בכונה תליא מילתא, ואנן סודי דלא מצי לכווני דעתיה. אבל הכא, הרואה אומר, מלאכה הוא דאין לו, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא.

הדרן עלך היה קורא /משנה/. מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע¹⁰, ומן התפלה ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה. ונשאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיה¹¹, את שלפני המטה ואת שלאחר המטה, את שלפני המטה צורך בהם, פטורין, ואת שלאחר המטה צורך בהם, חייבין, ואלו ואלו פטורים מן התפלה¹². קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה, יתחילו, ואם לאו, לא יתחילו. העומדים בשורה, הפנימיים, פטורים, והחיצוניים, חייבים. (נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון.)

גמרא. מוטל לפניו, אין, ושאינו מוטל לפניו, לא, ורמינהי, מי שמתו מוטל לפניו, אוכל בבית אחר¹³, ואם אין לו בית אחר, אוכל בבית חבריו, ואם אין לו בית חבריו, עושה מחיצה ואוכל, ואם אין לו דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל, ואינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ואינו מזמן,

ותכריכים חייבים להתפלל ואמנם לפעמים שעדיין אינן שוין באיזה מקום יקברוהו והוא כבודו של מת או כ"ז שמספידין אותו אזי פטור ותיכף אח"כ מותר להתפלל וחייב אבל במקום שאין חבורה המיוחדת לזה אף שיש לו מי שיתעסק בקבורה עבורו נמשך האנינות עד שיקברוהו וישליכו העפר עליו ומיד שמתחילין להשליך העפר עליו ילך האבל לבית של הקברות ויקרא ויתפלל שם. ואם נמשך אנינות עד סמוך לסוף זמן ק"ש שהוא עד רביע היום כפי ערך השעות של יום ואם יתפלל כסדר יעבור הזמן של ק"ש יקרא ק"ש בלא ברכות ואח"כ יתפלל כסדר ויקרא עוד הפעם ק"ש עם הברכות. ואם נמשך האנינות עד לאחר ארבעה שעות דעת המ"א דברכות שחר דהיינו מה שפוסד ב"ש לא יאמרם אף שיש לו פנאי כיון שבשעת עיקר חיובו שהוא בבוקר היה אז פטור ויש חולקין עליו וספק ברכות להקל זולת ברכת התורה וברכת שלא עשני גוי ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה אותן הברכות אף להמ"א יוכל לברך [ולא יניח תפילין עיין לעיל בסימן ל"ח ס"ה] ויתפלל ה"ח ברכות לבד אבל ברכת ק"ש משמע בשר"ע לעיל בסימן נ"ח ס"ו דכבר עבר זמנם ולפי מה שכתבתי לעיל בסוף ס"י נ"ח במשנה ברורה מותר לו לומר אף ברכת ק"ש כיון דבאונס עבר הזמן ולכ"ע אפשר דיכול לומר פסוקי דמזמרה עיין לעיל בסימן נ"ב חידושי רע"א. ואם עדיין לא כלו הארבע שעות שהוא שליש היום רק שהוא סמוך לזמן ההוא ואם יתפלל כסדר יעבור זמן התפלה ויצטרך להתפלל ש"ע אחר שליש היום ידלג פסוקי דמזמרה וכאופן שנתבאר לעיל בסימן נ"ב בדין איחר לבוא לבית הכנסת אבל לא ידלג מק"ש וברכותיה כלל אף שע"ז יהיה מוכרח להתפלל ש"ע אחר שליש היום [דה"ח ע"ש טעמו ויש לעיין לפמש"כ מתחלה] עוד כתב בדה"ח דאלו הברכות שלא עשני גוי ועבד ואשה ובה"ת זמנן כל היום ואפילו אחר חצות אם נקבר יאמרם אבל תפלת י"ח לא יתפלל רק עד חצות ולא יותר גם א"צ להשלים אותה בתפלה הסמוכה כגון אם לא התפלל שחירת לא ישלים במנחה ולא לשלח ולא נאנס ולא התפלל שחירת דמשלימה במנחה דהתם באמת היה מחויב רק שע"י סיבה לא התפלל משא"כ כאן דהוי פטור מדין וכן הדין במנחה ומעריב וה"מ אם היה מתו מוטל לפניו מעת התחלת חיוב התפלה עד השלמת זמנה כגון שהיה מתו מוטל לפניו מעלות השחר והאיר פני כל המזרח עד אחר חצות אבל אם מת לאחר שכבר התחיל החיוב עליו כגון לאחר שהאיר כל פני המזרח אף על פי שלא קברוהו עד אחר חצות משלים בזמן מנחה דהואיל וכל עליו החיוב מתחלת עת שבא זמן התפלה אף על פי שלא היה שהות לגמור התפלה מ"מ כיון שחל עליו החיוב חייב להשלים אח"כ התפלה בזמן מנחה. ואפשר דבזה חייב ג"כ לברך ברכת השחר אם לא בירכן בבוקר כשקם ממטתו דהא בשעת חיובן היה חייב ועיין לעיל בסימן נ"ב בבה"ל:

החמיר - פי' ומיירי בשאין לו מי יעסוק בצרכי המת א"נ דמיירי בכל גווי שאסרוהו מפני כבודו של מת שלא יאמרו מת זה קל הוא בעינו של אונן ואין חרד על מיתתו וזהו דעת המחבר עצמו מעיקר הדין ומה שכתב אח"כ אין מוחין ר"ל דמ"מ אין אנו יכולין למחות במי שנהוג היפך זה דיש לו על מי לסמוך היכא שיש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה:

בשבילו - פי' דאפילו אם מוטל עליו לקברו רק שיש לו בני אדם אחרים שיתעסקו בשבילו ורוצה להחמיר על עצמו אין מוחין בידו זהו דעת רבא"ה וכתב רש"ל בתשובה סי' ע' שעכשיו לא נהגו כראב"ה:

סימן שמ"א - דשם פסק דאינו רשאי להחמיר בכל גווי וכן עיקר [אחרונים] ומ"מ בן שהוא אונן על אביו ויש מתעסקין בלעדו מותר לו לילך לבה"ל לומר קדיש עליו כי זהו כבודו של אביו ומותר לכ"ע ומכ"ש בשבת וי"ט ודוקא כשאין אבילים אחרים אבל כשיש אבילים אחרים לא [פמ"ג ודה"ח]:

¹ מקום הידים (אגדות הגר"א).

² מקום הגלים (אגדות הגר"א).

³ בפ"ה. שהן ג' משמשיין לג' רב"ג - [ראש בטן גויה] (אגדות הגר"א).

⁴ הוא במקום הכולל כל השלשה (אגדות הגר"א).

⁵ השמטת הצנזורה.

⁶ שכל העולם כולו ניזונין בימין, וצדיקים בשמאל, שהיא הצופנת לעוה"ב,

כמ"ש מה רב טובך כו' (אגדות הגר"א).

⁷ שהן מוטל דשמאלא (אגדות הגר"א).

⁸ **הרחוקים מצדקה.** ר"ל תורה שנקראת צדקה, כמ"ש וצדקה תהיה לנו כו'. ד' שמת שלה. ועוד ד' דרגין, ל"ב נתיבות חכמה, נ' שערי בינה, בהן מינאי ושמואלא, ואדם ודמות אדם. והן רמוזין בשירת משה, אז ישיר כו', היינו א', והן ב' אחוריים שהן ב' מרכבות, (הרוכב) ה' רוכב] על עב, כי תרכב כו' (אגדות הגר"א).

⁹ ע"י ש"ע (או"ח ס"י תקנ"ב ס"ב): מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב, עושיין. במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושיין. ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה. ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, מותר ע"י אינו יהודי, אפילו בביתו. ופרקמטיא להרויח ולהשתכר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור. ובמקום שנהגו לעשות, מותר אלא שממעט שאפילו משכנס אב ממעטין מלישא וליתן: הגה - ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות (מנהגים). ונהגו להחמיר עד חצות בכל מלאכה שיש בה שיהוי קצת, אפילו מעשה הידויט. אבל דבר שאין בה שיהוי, כגון הדלקת נרות או קשיה וכדומה, מותרת. ולחלוב הפרות טוב לעשות על ידי אינו יהודי, אם אפשר באינו יהודי:

משנה ברורה: אין עושיין - כדי שלא יסחו דעתם מהאבלות ומטעם זה גם בלילה אסור במלאכה דהא גם בלילה מחוייב להתאבל מיהו כל מלאכה שאין בה שיהוי שרי דאין מסיח דעתו בכך:

עושה - ולא מיחזי כיוהרא דהרואה אומר דמניעתו ממלאכה הוא מפני שלא נזדמן לו מה לעשות:

ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות - כגון במדינתנו:

מותר ע"י עכ"מ - אכן לבנות בנין דאושא מילתא אסור אפילו ע"י עכ"מ:

אם אפשר בנכרי - ואם א"א בנכרי מותר לעשותה בעצמו כמו בחוה"מ [מ"א] ועיין בביאור הגר"א שמצדד להקל תמיד ע"י ישראל בעצמו:

¹⁰ ע"י ש"ע (או"ח ס"י ע"א ס"א): מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, אפילו אינו מוטל עליו לקברו, פטור מק"ש ומתפלה. ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות, אינו רשאי. ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה, ורוצה להחמיר על עצמו ולקרות, אין מוחין בידו (עיין ב"ד ס' שמ"א):

משנה ברורה: שהוא חייב - שהם שבעה קרובים אב ואם בן ובת אח ואחות ואשתו:

אינו מוטל - כגון שמתה אחותו הנשואה לבעל הבעל חייב לטפל בקבורתו: פטור וכי' - ואם קרא אינו יוצא צריך לחזור ולקרות אחר הקבורה. [חידושי רע"א]:

ומתפלה - וכן מכל הברכות אפילו ברכת הנהנין ומכל מצות האמורות בתורה. ואם רוצה לאכול פת אף דאינו צריך לברך המוציא מ"מ צריך ליטול ידיו ולא יברך על הטיילה [ברכ"י י"ד שמ"א] ואם יש חבורה בעיר שנהגין שכתפים מיוחדים להוציא המת ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי המת ימסרוהו להם והם יקברוהו משמסרהו להם מיד חייב בכל המצות ואפילו קודם שהוציאוהו מהבית ששוב אינו מוטל עליהם ולפי"א לא יפה עושים האוננים שממתינים להתפלל עד אחר קבורה דתיכף כשתפשו עם הח"ק בעד מקום קבורה ונתנו להם כל האצות:

ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, ובשבת, מיסב ואוכל בשר ושותה יין, ומברך ומזמן, ומברכין עליו ומזמנין עליו, וחייב בכל המצות האמורות בתורה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, מתוך שנתחייב באלו נתיחייב בכלן. ואמר רבי יוחנן, מאי בינייהו, תשמיש המטה איכא בינייהו, קתני מיהת פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. אמר רב פפא, תרגמא אמהזיר פניו ואוכל. רב אשי אמר, כיון שמוטל עליו לקבורו, כמוטל לפניו דמי, שנאמר "ויקם אברהם מעל פני מתו, ונאמר, ואקברה מתי מלפני, כל זמן שמוטל עליו לקבורו כמוטל לפניו דמי.

מתו, אין, אבל משמרו, לא, והלמדנו כברייאתא, המשמר את המת אף על פי שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. משמרו, אף על פי שאינו מתו, מתו, אף על פי שאינו משמרו. מתו ומשמרו אין, אבל מהלך בבית הקברות, לא, והלמדנו כברייאתא, לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא¹¹, ואם עושה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו. התם תוך ארבע [אמות] הוא דאסור, חוץ לארבע אמות חיים, שאמר מר, מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע, הכא, חוץ לארבע אמות נמי פטור.

גופא, המשמר את המת¹² אף על פי שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. היו שנים, זה משמר וזה קורא, וזה משמר וזה קורא. בן עזאי אומר, היו באים בספינה, מניחו בזוית זו ומתפילין שניהם בזוית אחרת. מאי בינייהו. אמר רבינא, חוששין לעכברים איכא בינייהו. מר סבר, חיישין, ומר סבר, לא חיישין.

הרבנים למדו, המוליך עצמות ממקום למקום¹³, הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם, מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. ואם היה מתירא מפני נכרים ומפני לסטים, מותר, וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה¹⁴. אהייא. אם תאמר ארישא, פשיטא, מי גרע ספר תורה מעצמות. אלא אסיפא. אמר רחבה אמר רב יהודה, כל הרואה המת ואינו מלוה¹⁵, עובר משום לועג לרש חרף עושהו. ואם הלווה מה שכרו. אמר רב אסי, עליו הכתוב אומר, מלוה ה' חונן דל, ומכבדו חנן אביו¹⁶.

רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות, הוה קשדיא תכלתא שרבי יונתן. אמר לו רבי חייא, דלייה¹⁷, כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשו מחרפין אותנו. אמר לו, ומי ידעי כולי האי. והא נאמר, והמתים אינם יודעים מאומה. אמר לו, אם קרית, לא שנית, אם שנית, לא שלשת, אם שלשת, לא פירשו לך, כי החיים יודעים שימועוד, אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים¹⁷, שנאמר "ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל" הוא הכה את שני אראל מואב והוא ירד והכה את הארי בתוך הכור ביום השלג,

ביאור: או יתפלל כו' - ה"ה קדיש צריך להרחיק ד' אמות (ש"ך). של מת - י"א הא דאסור לקרות ולהניח תפילין תוך ד"א של מת, היינו מי שהיה חייב במצות אלו בעת שהיה בחיים, ואחר מיתתו נעשה חפשי מן מצות אלו, הוי לועג לרש¹¹. אבל אשה וקטן שפטורים בחייהם אין זה לועג לרש, וי"א דגם במת קטן ואשה הוי לועג לרש ע"ש ועי' בס' ישועות יעקב מהגאון דלבוש נר"ו בא"ח סי' ע"א סק"ו מ"ש בזה (פ"ת).

ויקרא בו - אפילו אם הולכים בעת צרה להתפלל על קברי צדיקים אין לקחת ס"ת (פ"ת).

לא יהלך כו' - עי' בא"ח (סי' מה ס"ז) ולעיל (סי' רפב ס"ד) (ש"ך).

¹² עי' שו"ע (א"ח סי' ע"א ס"ג): המשמר את המת, אפילו אינו מתו, פטור משנה ברורה: פטור - מק"ש ותפלה וכל המצות מפני שהוה עוסק במצוה ששומרו מן העכברים ואפילו בספינה חיישין לעכברים [גמרא] ואינו רשאי אז להחמיר על עצמו ואפילו הוא יושב חוץ לד"א [מגן גבורים] ועיין מה שכתבנו לעיל במסין ל"ח:

עי' שו"ע (א"ח סי' ע"א ס"ד): היו שנים משמרים, זה משמר וזה קורא, ואח"כ משמר זה וקורא זה.

עי' שו"ע (י"ד סי' ש"א ס"ו): המשמר את המת, אפילו שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומכל מצות האמורות בתורה. היו שנים, זה משמר וזה קורא. ביאור: פטור מק"ש כו' - דעוסק במצוה הוא ופטור משאר המצות (ש"ך).

¹³ עי' שו"ע (י"ד סי' תג ס"ו): המוליך עצמות ממקום למקום, הרי זה לא יתנם בשק או בדסקיא ויניחם על החמור וירכב עליהם, מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. אבל אם מפשילו לאחוריו על החמור, שפיר דמי. ואם היה מתירא מפני הגנבים והלסטים, מותר. הגה: והחי יתן אל לבו דברים של מיתה. דיספד, יספדוניה. דיקבר, יקברוניה. דיטעוין, יטעיניה. דידל, ידלוניה. וגדול השלום שניתן לצדיק, שבשעה שחצדיק נפטר ג' כתות של מלאכים נותנים לו שלום. ואומרים: יבא שלום (כל הכתוב לחיים קדוש יאמר לו). בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. (ישעיה כה, ח).

ביאור: מפני שנוהג בהם כו' - עיין לעיל (סי' רפב ס"ג) (ש"ך).

¹⁴ עי' שו"ע (י"ד סי' רפב ס"ג): היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו, לא יניחנו בשק ויניחנו על גבי חמור וירכב עליו, אלא מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על החמור. ואם היה מפחד מפני הגנבים, מותר.

ביאור: ואם היה מפחד כו' - יש חולקים ונקטינן הכא והכא לחומרא דשלא במקום סכנה לא שרי אלא בחיקו כנגד לבו ואפי' בשאר ספרים ובמקום סכנה נמי לא שרי אלא להפשילו לאחוריו אבל לא לרכוב עליו, היכא דאפשר להחמיר בכבוד תורה עדיף אבל היכא דלא אפשר מותר אפילו לרכוב עליהם (ש"ך).

¹⁵ עי' שו"ע (י"ד סי' ש"א ס"ג): הרואה את המת ואינו מלווה, עובר משום לועג לרש (משלי יז, ה) ובר נידוי הוא, ולפחות ללוונו ד' אמות.

ביאור: ולפחות ללוונו ד"א - זה מייירי ביש לו כל צרכו אבל באין לו כל צרכו, צריך ללוונו עד קברו (פ"ת).

¹⁶ שדל"ת נקרא ענינים, עיניו יסורין כמ"ש יאחזוני ימי עוני. ועיני צרות כמ"ש ועבדום וענו אותם. ועיני דרך כמ"ש ענה בדרך כחי. ועני ממש, והוא ג"כ עיניו כמ"ש עניתי בצום נפשי. והן נגד ד' שכתב עני ורש הצדיקו פלטו דל ואביון. וכנגד ד' חשובין כמתים. והוא נגד הדל"ת. ועל כולם המת ממש, שנסתלק ממנו הרחו ו' של ה' (אגדות הגר"א).

¹⁷ שמבוע דבירא דלא פריש מאתם (אגדות הגר"א).

¹¹ עי' שו"ע (א"ח סי' מה ס"א): עי' שו"ע (א"ח סי' תפילין סימן מה סעיף א אסור ליענש בבית הקברות או בתוך ארבע אמות של מת, ותפילין בראשו, משום לועג לרש (משלי יז, ה). ואם הם מכוסים, מותר.

מ"ב: משנה ברורה על עי' שו"ע (א"ח סי' תפילין סימן מה סעיף א בבה"ק - ואפילו תוך ד"א של מקום התחלת הקברים ג"כ אסור אי ליכא מחיצה מפסקת ביניהם והא דלא עירב ביחד ויאמר אסור לילך תוך ד"א של קבר או של מת דעת המ"א דבא לרמז דממקום בה"ק ולפנים אסור אפי' רחוק ד"א מן הקבר ויש מקילין בזה ועיין בבה"ל בדאמצע בה"ק שיש קברים סביב נראה דיש להחמיר אפילו רחוק ד"א מן הקבר משא"כ בסוף בה"ק דאין שם קברים רק דהוקצה ויש מקילים בזה ועיין בה"ל בדאמצע בה"ק שיש קברים סביב נראה דיש להחמיר אפילו רחוק ד"א מן הקבר מדינא ברחוק ד"א מן הקבר ואעפ"כ נכון שלא יכנסו כלל בתפילין שבראשו כל שהוא לפנים ממחיצת בה"ק שמה יתקרב בתוך ד"א של איזה קבר בלי דעת:

בתוך ד"א וכו' - וכתב העט"ז דכל אותו חדר שהמת מונח בו חשוב כד"א של מת ומגן גיבורים חולק עליו וכתב דאינו תופס רק ד"א ע"ש ואפילו קבר של קטן שעדיין לא הגיע לכלל מצות אפ"ה אין לכנוס שם בתפילין בראשו משום לועג לרש:

מותר - וצריך גגם הרצועות תהיינה מכוסות לפיכך אף על פי שמותר לכנוס בתש"י לבדה הואיל והוא מכוסה צריך ליזהר ברצועה שעל אצבעו שתהיה ג"כ מכוסה [ט"ז]:

עי' שו"ע (א"ח סי' ע"א ס"ד): עי' שו"ע (א"ח סי' קריאת שמע סימן ע"א סעיף ז אסור לקרות ק"ש תוך ארבע אמות של מת, או בבית הקברות, ואם קרא, לא יצא.

משנה ברורה על עי' שו"ע (א"ח סי' קריאת שמע סימן ע"א סעיף ז (טו) ק"ש - וה"ה לומר קדיש ושאר דברי קדושה והטעם משום לועג לרש:

(טז) או בתבה"ק - עיין לעיל בס"מ מה"א סק"א במ"ב מה שכתבתי שם לענין לכנוס בתוכו בתפילין וה"ה לענין זה:

(יז) לא יצא - קנסוהו חכמים הואיל ועבר על דבריהם אפילו היה שוגג והראב"ד חולק וס"ל דא"צ לחזור ולקרות כיון דהמקום ההוא היה ראוי לקרות בו ורק משום לועג לרש יצא בדיעבד ולדינא לענין ק"ש הסכימו האחרונים לחוש לדברי הרמב"ם לחזור ולקרות אבל אם בירך או התפלל אינו חוזר. ולענין ברכות ק"ש מסתפק הפמ"ג ע"ש טעמו:

עי' שו"ע (י"ד סי' רפב ס"ד): לא יאחזו אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ או לבית הקברות, אף על פי שכוון במטפחת ונתון בתיק שלו, ולא יקרא בו עד שירחק ד' אמות מהמת או מבית הקברות או מבית הכסא. ולא יאחזו ספר תורה בלא מטפחות.

ביאור: או לבית הקברות - משום לועג לרש היינו המתים, וע"ל (ש"ס ס"ג) (ש"ך).

ולא יקרא בו - עי' לעיל (סי' ש"ס ס"ז) דאפילו בעל פה אסור לקרות שם ומבואר כאן דאחיה לחוד יש אסור בבית הקברות עצמו וקריאה לחוד אסור אפילו תוך ד' אמות (ט"ז), עי' ש"ס (סי' ש"ס ס"ז) לא משמע כן ועיין (בתשובת נ"ב) תניינא ח"א"ח סימן ט' /ק"ט/ הבאתיו שם (פ"ת).

ולא יאחזו ס"ת בלא מטפחת כו' - עי' א"ח (סי' קמז ס"ז) (ש"ך), עיין בספר מרכבת המשנה פ"ט מהלכות שאר אבות הטומאה דין ה' מ"ש בזה (פ"ת).

עי' שו"ע (י"ד סי' ש"ס ס"ב): לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו, משום לועג לרש (משלי יז, ה), ואם הם מכוסים, מותר.

עי' שו"ע (י"ד סי' ש"ס ס"ג): לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת או של קבר וספר תורה בזרועו ויקרא בו או יתפלל, והוא הדין על פה אסור לקרות, אלא אם כן לכבוד המת, כמו שנתבאר. (וע"ל סימן שד"מ סעיף ש"ך).

בן איש חי, אטו כולי עלמא בני מתי נינהו. אלא, בן איש חי, שאפילו במיתתו קרוי חי, רב פעלים מקבצאל, שריבה וקבץ פועלים לתורה, והוא הכה את שני אוראל מואב, שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני, והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג, יש אומרים, דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל, יש אומרים דתנא סיפרא דבי רב ביזמא דסיתוא. והמתים אינם יודעים מאומה, אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים¹⁸, שנאמר "ואתה חלל רשע נשיא ישראל. ועוד אפשר לומר, מהכא, על פי שנים עדים או (על פי) שלשה עדים יומת המת. חי הוא. אלא, המת מעיקרא.

בני רבי חייתא נפוק לקרייתא אייקר להו תלמודייהו, הו קא מצערי לאדכוריה. אמר לו אחד לחבריה, ידע אבון בהאי צערא. אמר לו אידך, מנא ידע. והא נאמר, יכבדו בניו ולא ידע. אמר לו אידך, ולא ידע. והא נאמר, אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, ואמר רבי יצחק, קשה רמה למת כמחט בבשר החי. אמרי, בצערא דידהו, ידעי, בצערא דאחרינא, לא ידעי. ולא. והלמדנו בברייתא, מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ראש השנה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות. ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו, אמרה חדא לחברתה, חברתי, בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה חברתה, איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים, אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי. הלכה היא ושטה ובאה. ואמרה לה חברתה, חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד. אמרה לה, שמעתי, שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו. הלך הוא וזרע ברביעה שניה. של כל העולם כולו, לקה, שלו, לא לקה. לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות, ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה חדא לחברתה, בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה, חברתי, לא כך אמרתי לך, איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים. אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי. הלכה ושטה ובאה. ואמרה לה חברתה, חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד. אמרה לה, שמעתי, שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו. הלך וזרע ברביעה ראשונה. של כל העולם כולו, נשדף, ושלו לא נשדף. אמרה לו אשתו, מפני מה אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה, ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף. סח לה כל הדברים הללו. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה. אמרה לה, לכי ואראך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים. לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו. אמרה לה, חברתי, בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם. אמרה לה, חברתי, הניחיני, דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים. אלמא ידעי. דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להם.

תא שמע, דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפזיכתיה, עד דאתי ואזיל לבי רב, שכיבה. אזל בתרה לחצר מות. אמר לה, זוזי היכא. אמרה ליה, זיל שקלינתו מתותי בצנורא דרשא ברוך פלן, ואימא לה לאימא תשרד לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר. אלמא ידעי. [דלמא] דומה קדים ומכרזי להו. תא שמע, דאבוה דשמואל הו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי, כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה. הו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי. אזל אחריו לחצר מות. אמר להם, בעינא אבא. אמור לו, אבא טובא איכא הכא. אמר להם, בעינא אבא בר אבא. אמור לו, אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא. אמר להם, בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל, היכא. אמור לו, סליק למתיבתא דרקיעא. אדכך חזייה ללוי דיתבי אבראי. אמר לו, אמאי יתב אבראי, מאי טעמא לא סלקת. אמר לו, שאמרי לי, כל כי הנך שני דלא סליק למתיבתא שרבי אפס ואחלישתיה לדעתיה, לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא. אדכך וכך אתא אבוה, חזייה דהוה קא בכי ואחיך. אמר לו, מאי טעמא קא בכית. אמר לו, דלעגל קא אחית. מאי טעמא אחיכת. דחשיבת בהאי עלמא טובא, אמר לו, אי חשיבנא, נעיילוה ללוי, ועיילוהו ללוי. אמר לו, זוזי דיתמי היכא. אמר לו, זיל שקלינהו באמתא דרחיא, עילאי ותתאי, דינן, ומיצעי, דיתמי. אמר לו, מאי טעמא עבדת כך. אמר לו, אי גנובי גנובי, מגנובו מדידן, אי אכלה ארעא, אכלה מדידן. אלמא דידעי. דילמא שאני שמואל, כיון דחשיב, קדמי ומכרזי פנו מקום.

ואף רבי יונתן הדר ביה, שאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאיפה אנו לומדים למתים שמספרים זה עם זה. שנאמר "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר, מאי לאמר, אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבעה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם.

¹⁸ שאין להם רק נפש הבהמית, שנעשין נבלה, שחסרה להן אברים, כמ"ש מעוות לא כו' וחסרון כו' (אגדות הגר"א).

{ יט ע"א }

ואי שלקא דעתך דלא ידיעי, כי אמר להם מאי הוי. אלא מאי, דידעי. למה ליה למימר להו. לאחזוקי ליה טיבותא למשה.

לפני אביו ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. ותו לייכא. והא איכא דתני רב יוסף, תודרו איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילין גדיים מקולסין בלילי פסחים²⁵, שלח ליה שמעון בן שטח, אלמלא תודרו אתה גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחורין. במשנתנו קאמרינן, והא ברייתא היא. ובמתניתין לייכא. והא איכא הא דתנן, חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאים²⁶, וזהו תנורו של עכנאי, מאי עכנאי. אמר רב יהודה אמר שמואל, מלמד, שהקיפיהו הלכות כעכנאי זה וטמאהו, ולמדנו בברייתא, אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום לפניו, ולבסוף ברכוהו. אפילו כך, נדוי במתניתין לא תנן. אלא בעשרים וארבעה מקומות היכא משכחת לה. רבי יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא, ורבי אלעזר לא מדמה מילתא למילתא.

נושאי המטה וחלופיהן. הרבנים למדו, אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע, ואם התחילו אין מפסיקין. איני. והא רב יוסף אפקוהו סמוך לקריאת שמע. אדם חשוב שאני.

שלפני המטה ושלאחר המטה. הרבנים למדו, העוסקים בהספד, בזמן שהמת מוטל לפניהם, נשמטין אחד אחד וקורין, אין המת מוטל לפניהם, הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם, הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין, ואומר, רבנו העולמים, הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרוצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים. אמר אביי, לא מבעי ליה לאיניש למימר כך, שאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה שרבי יוסי, לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, ואמר רב יוסף, מאי קראה, שנאמר "כמעט כסודם היינו, מאי אהדר להו נביא, שמעו דבר ה' קציני סודם.

קברו את המת וחזרו וכו'. אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה, אין, אבל פוק אחד או פסוק אחד, לא. ורמינהו, קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד. כך נמי קאמר, אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה, יתחילו, ואם לאו, לא יתחילו.

התראה, ואין מתירין לו עד שירצה החכם, ואם מת החכם, באים שלשה ומתירין לו. הגה: וע"ל סוף סי' רמ"ג (בהג"ה), אם דנין בזמן הזה דין תלמיד חכם. הקורא לחכם: מלשין, או מסור, אין לך ביזוי גדול מזה, ומגיד על זה.

ביאור: אם יש לו עדים כו' - ולפעמים א"צ עדים כשרים אלא אפילו אשה או קטן או קרובים נאמנים בדבר של קטטות, עי' רמ"א (ח"מ סי' לו ז"ט) (ש"ך).

²³ עי' רמב"ם (סוטה פ"ב ה"ו): הגירות והמשוחררת ואשת הגר ואשת עבד משוחרר וממזרת ואשת ממזר ואשת הסריס בין סריס חמה בין סריס אדם המותרות לבעליהן הרי הן ככל הנשים ושיות.

²⁴ עי' שו"ע (או"ח סי' קנח ס"ט): צריך לזוהר בנט"י, שכל המזלזל בנטילת ידיים חייב נידוי, ובה ליד עניות, ונעקר מן העולם.

²⁵ עי' שו"ע (או"ח סי' תעו ס"א): מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים, אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכול, אין אוכלין גזירה שמא יאמרו: בשר פסח הוא. ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בלילה זה, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר, הרי זה מותר במקום שנהגו. הגה: ולא יאכל ולא ישתה הרבה יותר מדאי, שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה או ישתכר וישן מיד.

מ"ב: שלא לאכול וכו' - ובאלו ארצות אין נוהגין לאכול צלי בשני הלילות ואפילו צלי קדר [פי' שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה אלא מתבשל במוהל היוצא ממנו] אף על פי שאינו דומה לצלית הפסח שהפסח שנצלה בקדירה פסול אפ"ה יש לאוסרו מפני מראית העין שלא יטעו להתיר גם צלי אש ואפילו אם ביטלו מתחלה במים ואח"כ עשאו צלי קדר יש לאסור מטעם זה ומיהו לצורך חולה קצת יש להקל בזה ואם היה צלוי ואח"כ בשלו מותר לכל:

שה - בין שה כשבים או שה עזים:

כולו כאחד - דהיינו ראשו על כרעיו ועל קרבו כמו בפסח:

ואם היה מחותך או שחסר וכו' - ר"ל שצלה אותו כשהוא מחותך או אפילו כשהוא מחובר אלא שנחתך ממנו אבר אחד קודם הצליה ובשעת צליה הניחו אצלו וצאלו ביחד:

או שלק וכו' והוא מחובר - ר"ל ואח"כ צלה כולו כאחד הואיל ואינו דומה לצלית הפסח הרי זה מותר בכל זה:

אכילה גסה - דהיינו שאינו מתאוו כלל לאכול שאז אינו עושה מצוה מן המובחר שיהא שם אפיקומן הוא זכר לפסח והפסח נאכל על השוכה דהיינו שהוא שבע כבר ולכן אוכלין האפיקומן אחר גמר הסעודה כמו שיתבאר בסימן תע"ז מ"מ צריך שיהא לו קצת תאוה לאכול ואם לאו אין זה מן המובחר ואם שבע ל"כ עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובע אף שדוחק עצמו לאכול אינו יוצא ידי חובתו כלל במצוה זו שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל. כתבו הפוסקים אל יהיה אכילת אפיקומן עליו לטורח דע"ז אין מתקיים המצוה מן המובחר:

וישן מיד - ותניא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה:

²⁶ עי' רמב"ם (כלים פ"ב ה"ה): כלי מתכות הטהורין שאנכן באנך טמא טמאים, אבל העושה כלים מן האנך הטהורין הרי הן טהורין.

אמר רבי יצחק, כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן. יש אומרים, דלא ידעי, ויש אומרים, דידעי ולא איכפת להו. איני. והא אמר רב פפא, אחד אישתעי מילתא אחרי דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה. שאני צורבא מרבנן, דקודשא בריך הוא תבע ביקריה. אמר רבי יהושע בן לוי, כל המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם, שנאמר "והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל, אפילו בשעה ששלום על ישראל¹⁹ יוליכם ה' את פועלי האון. תנא דבי רבי ישמעאל, אם ראתה תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחרי ביום, שמא עשה תשובה²⁰. חכם סלקא דעתך. אלא, ודאי עשה תשובה. והני מילי, בדברים שבגופו, אבל בממונא, עד דמהדר למריה.

ואמר רבי יהושע בן לוי, בעשרים וארבעה מקומות בית דין מנדין על כבוד הרב²¹, וכולן שנינו במשנתנו. אמר לו רבי אלעזר, היכא. אמר לו, לכי תשכח. נפק דק ואשכח תלת, המזלזל בנטילת ידיים, והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמים²², והמגיס דעתו כלפי מעלה. המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא. דתנן, הוא היה אומר, אין משקין לא את הגירות ולא את המשוחררת, והמסים אומרים, משקין²³. ואמרו לו, מעשה בכרכמית, שפחה משוחררת בירושלים והשקה שמעיה ואבטליון. ואמר להם, דוגמא השקה, ונדוהו, ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו. והמזלזל בנטילת ידיים²⁴ מאי היא. דתנן, אמר רבי יהודה, חס ושלוש שעקביא בן מהללאל נתנדה, שאין עזרה ננולת על כל אדם בישראל בכחמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל, אלא את מי נדו, את אלעזר בן חנוך שפקק בנטילת ידיים, וכשמת, שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו, ללמדך, שכל המתנדה ומת בנדויו, בית דין סוקלין את ארונו²⁵. המגיס דעתו כלפי מעלה מאי היא. דתנן, שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל, צריך אתה להתנדות, ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי, אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא

¹⁹ שאז הוא השלום, שמלאכי השלום יקדמו לקראתו ואומרים יבוא שלום. וז"ש הנפטר מן החי יאמר לשלום, הנפטר כו' (אגדות הגר"א).

²⁰ כי מומת לילה שבו תמושו כל חייתו יעד נזדמן לו חטא. אבל ביום ודאי יעשה תשובה, כמ"ש או נודע אליו חטאתו, אורייתא מודע' ליה כו' (אגדות הגר"א).

²¹ עי' שו"ע (יו"ד סי' שלד סמ"א): חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף, חייב נידוי. וכן מי שעובר על נדרו, וכל בית דין שנוזק לו לשאלה, בר שמתא הוא. וכן העושים מלאכה בעוד שיש מת בעיר, ועדיין לא נקבר, חייבים נדוי, אא"כ יש חבורות בעיר. וכן מי שעושה קלים וחמורים או גזירה שוה לעקור דבר מן התורה, או שאל דבר שאי אפשר. וכן מי שיש לו עירעור על חבירו בדבר אחד, ומוסר אותו לשר או לשופט עובד כוכבים, משמתין ליה עד דמייתי ליה וקיימי בבית דין. וכן תלמיד חכם המחזיק במחלוקת כנגד הרבים. וכן המורה הוראה במקום רבו.

ביאור: פח וכן מי כו' - ע"ל (סי' רח ס"ז) דכל אלו שנזכרים בסעיף זה הם בכלל דברים שהזכרו בסעיף הקודם דהיינו בכלל המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים כו', חוץ מאלה: המחלל ט"ט שני והעושה מלאכה בערב פסח דבהנך אף על גב דליכא און מנהג מנדין ליה ועי' לעיל (סק"ע) דמזלזל דוקא היינו דמפקק קשה דלא הוי הנהגה בכלל וצ"ע (ש"ך).

²² עי' שו"ע (יו"ד סי' רמג ס"ז): מי שהעידו עליו שביזה ת"ח, אפילו בדברים (אפילו שלא בפניו), בית דין היו מנדין אותו ואין מתירים לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. ואם ביזה את החכם לאחר מותו, בית דין מנדין אותו והם מתירים לו משיחורו בתשובה. הגה: אבל אין דין ת"ח בזמן הזה לענין שיתן לו המבייש ליטרא דדהבא.. ומ"מ יקנסו ה"ב המבייש לפי המבייש והמתבייש. ובלבד שלא יתחיל החכם במריבה לבזות בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיבוהו ויתרסו נגדו. ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת, אין רשות לכל אדם להחציף נגדו לענות לו בעזות. והכל לפי ראות הדיינים.

ביאור: היו מנדין אותו ברבים - עי' לקמן (סי' שלד ס"ז) עיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סימן ח' (ש"ך), עיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"ב סימן צ"ז (פ"ת).

עד שירצה החכם כו' - פי' שירצה, כלומר עד שיפייס החכם כו' ולא גרסינן עד שירצה, דמשמע דאפי' בקש ממנו מחילה כמה פעמים ולא נתרצה לו אין מתירין לו, ועי' לקמן (סי' שלד ס"ז), ועיין בא"ח (סי' תרו ס"ז) (ש"ך).

המבייש לפי המתבייש כו' - עי' חו"מ (סי' תכ סכ"ד) (ש"ך). והכל לפי ראות כו' - עיין בתשובת מבי"ט כמה תשובות מדין המבייש את החכם (ש"ך).

עי' שו"ע (יו"ד סי' שלד סמ"א): המבזה את החכם, אפי' בדברים, ואפילו לאחר מיתה, אם יש עדים בדבר, בית דין מנדין אותו ברבים, והם מתירין לו כשיחזור בתשובה. אבל אם החכם חי, אין מתירין לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. (מיהו אם עשה המוטל עליו, ואין החכם רוצה למחול, מתירין לו נידויו). וכן החכם בעצמו מודה לכתבו לעם שארץ שהפקיר כנגדו, ואין צריך לא עדים ולא

{ יט ע"ב }

העומדים בשורה וכו'. הרבנים למדו, שורה הרואה פנימה²⁷, פטורה, ושאינה רואה פנימה, חייבת, רבי יהודה אומר, הבאים מחמת האבל, פטורין, מחמת עצמן, חייבין.

אמר רב יהודה אמר רב, המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק²⁸, מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה²⁹ לנגד ה', כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. מתיבי, קברו את המת וחזור³⁰, ולפניהם שתי דרכים, אחת טהורה ואחת טמאה, בא בטהורה, באין עמו בטהורה, בא בטמאה, באין עמו בטמאה, משום כבודו. אמאי. לימא, אין חכמה ואין תבונה לנגד ה'. תרגמה רבי אבא בבית הפרס שרבנן. שאמר רב יהודה אמר שמואל, מנפח³¹ אדם בית הפרס והולך, ואמר רב יהודה בר אשי משמיה שרב, בית הפרס שנדש טהור.

תא שמע, שאמר רבי אלעזר בר צדוק, מדלגין³² היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה, יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. אמאי. לימא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. כדבא, שאמר רבא, דבר תורה, אהל, כל שיש בו חלל טפח, חוצץ בפני הטומאה, ושאיין בו חלל טפח, אינו חוצץ בפני הטומאה, ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן, ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן.

תא שמע, גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה. ואמאי. לימא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. תרגמה רב בר שבא קמיה שרב כהנא בלאו דלא תסור. אחיכו עליה, לאו דלא תסור דאורייתא היא. אמר רב כהנא, גברא רבה אמר מילתא לא תחיו עליה, כל דברי שרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור, ומשום כבודו שרו רבנן.

תא שמע, והתעלמת מהם, פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם, הא כיצד. אם היה כהן והיא בבית הקברות³³, או היה זקן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו, לכך נאמר, והתעלמת. אמאי. לימא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. שאני התם, שנאמר "והתעלמת מהם. וליגמר מינה. איסורא מממונא לא ילפינן".

תא שמע, ולאחתו מה מלמד הנאמר. הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת, יכול יחזור ויטמא, אמרת לא יטמא. יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה, מלמד הנאמר, ולאחזקו, לאחתו הוא דאינו מטמא,

²⁷ עי' ש"ע (א"ח סי' עב ס"ה): העומדים בשורה לנחמו, הפנימים שרואים פני האבל, פטורים. והחיונינים, שאינם רואים פני האבל, חייבים.

²⁸ עי' ש"ע (י"ד סי' שג ס"א): הרואה כלאים של תורה על חבריו, אפילו היה מהלך בשוק, היה קופץ לו וקורעו מעליו מיד, ואפילו היה רבו. (ו"א דאם היה הלובש שוגג, אין צ"ל בשוק, דמשום כבוד הבריות יתוק, ואל יפרישו משוגג.)

ואם היה של דבריהם, אינו קורעו מעליו ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו. (וכן בבית המדרש אין צריך למהר לצאת.) ואם היה של תורה, פושטו מיד.

ביאור: ואפי' היה רבו - דבמקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, ועי' לעיל (סי' רמב ס"ב) (ש"ך).

דאם היה הלובש שוגג - דהיינו שאינו יודע כלל שהוא כלאים, אבל אם אחר שמצאו יהונו עליו נמצא שהוא משהו אותו במזיד עליו (ש"ך), עי' שאגת אריה סי' נח החולק על זה (פ"ת).

אין צריך לומר לו בשוק - עד שיגיע לביתו (ש"ך), עי' רמ"א לקמן (סי' שעב ס"א) (רע"א).

שמגיע לביתו - האי עד שמגיע קאי גם ארישא א"אינו קורעו מעליו" דכשיגיע לביתו גם חבריו קורעו מעליו, אף שאינו אלא כלאים דרבנן (פ"ת).

²⁹ אין עצה הוא הדעת העליון. ולכן כליות יועצות (אגדות הגר"א).

³⁰ עי' ש"ע (י"ד סי' שעב ס"א):

³¹ עי' רמב"ם (קרבן פסח פ"ו ה"ח): מי שבא בבית הפרס הרי זה מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא נטמא שוחט ואוכל פסחו ואף על פי שהלך בבית הפרס, שטומאת בית הפרס מדבריהן כמו שביארנו בהלכות טמא מת ולא העמידו דבריהם במקום כרת כמו שביארנו, וכן בית הפרס שנדש טהור לעושה פסח.

³² עי' רמב"ם (אבל פ"ג ה"ד): מותר לכהן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה, אף על פי שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל לא מן הכל אדם זוכה ללמוד, וכן מיטמא בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד אבל שהלך בבית הפרס הכל הולכין אחריו שם לנחמו, וכן מדלגין על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ואפילו מלכי עכו"ם כדי להבחין בינם לבין מלכי ישראל כשיחזור כבודן למקומן, וכן כל כיוצא בזה, וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם העכו"ם ולערער עמהן, מפני שהוא מציל מידם, וכן כל כיוצא בזה.

³³ עי' ש"ע (ח"מ סי' ערב ס"ב): היה כהן והבהמה רובצת בין הקברות אינו מטמא לה.

עי' ש"ע (ח"מ סי' ערב ס"ג): וכן אם היה זקן שאין דרכו לפרוק ולטעון הואיל ואינה לפי כבודו פטור, זה הכלל כל שאילו היתה שלו היה פורק וטוען הרי זה חייב לטעון ולפרוק בשל חבריו ואם היה חסיד ועושה לפנים משורת הדין אפילו היה הנשיא הגדול וראה בהמת חבריו רובצת תחת משאה של תבן או של קנים וכיוצא בהם פורק וטוען עמו ויש חולקין בזה כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רס"ג: ביאור: ויש חולקין בזה כמו שנתבאר בסימן רס"ג - שם כתב דאם רצה ליכנס לפנים משורת הדין ישלם מכיסו ולא יבזה נפשו, כי בזה מבזה כבוד התורה, ולא אמרו אלא חכם שמחל על כבודו כבודו מחול, כבודו דוקא ולא שיבזה את נפשו, ואף מפריקה פטור אף דצער בעלי חיים דאורייתא, ע"ש, ועיין מה שכתבתי בסמוך ס"ק, ו"א דלא מיקרי זלזול גביה כי אם כבוד שמים, מאחר דאין דרכו לעשות כן בשלו ומטפל בשל חבריו לפנים משורת הדין (סמ"ע).

{ כ ע"א }

אבל מטמא הוא למת מצוה³⁴, אמאי. לימא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. שאני התם, שנאמר ולא חזעוד, וליגמר מינה. שב ואל תעשה שאני.

אמר לו רב פפא לאביי, מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא, ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא. אי משום תנויי, בשני שרב יהודה כולי תנויי בנוזקין הוה, ואנן קא מתנינן שיתא סדרי. וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר, היות שרב ושמאל קא חזינא הכא, ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא. ואילו רב יהודה, כי הוה שליף אחד מסאניה, אתי מטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן, ולית דמשגח בן. אמר לו, קמאי הוה קא מסרי נפשיהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. כי הא שרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה, אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה, מה שמך. אמרה ליה, מתון. אמר לה, מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא.

רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר להם, כך טבילו וכך טבילו. אמרי ליה רבנן, לא קא מסתפי מר מיצר הרע. אמר להם, דמיין באפאי כי קאקי חיורי. רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר, כי סלקן בנות ישראל ואחיין מטבילה מסתכלן בי, ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי. אמרי ליה רבנן, לא קא מסתפי מר מעינא בישא. אמר להם, אנא מזרעא דיוסף קא אחינא, דלא שלטא ביה עינא בישא, שנאמר "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר רבי אבהו, אל תקרי עלי עין אלא עולי עין"³⁵. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא, וידגו לרב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם. ועוד אפשר לומר, עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו³⁶, אין עין הרע שולטת בו.

משנה. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע³⁷

לשון הטוש"ע בסימן מ"ו ס"ד ובפרט מהלבוש שם ע"ש משמע דמברכות ברכות השחר כמו אנשים. ואולם כ"ז כתבנו לענין חיוב אבל פשיטא דיכולות להמשיך חיוב על עצמן ולברך אפילו ברכות ק"ש וכדלעיל בסימן י"ז ס"ב בהג"ה:

שהזמן גרמא - דתלה הכתוב בזמן שכיבה וזמן קימה:

ונכון הוא - משמע מצד הדין פטורין והב"ח פסק דחייבין מדינא לקבל מלכות שמים בפסוק א' ע"ש אבל הרבה אחרונים חולקין ע"ז:

שמים - בספר נחלת צבי פ' דכונת המחבר כל פרשה אחת והרב הוסיף עליו דע"פ כל פסוק ראשון אבל בלבוש משמע דגם כונת המחבר הוא רק פסוק אחד וזהו שביאר הרב:

ע"י שו"ע (או"ח סי' ע"ב): קטנים פטורים, לר"ת כשלא הגיעו לחינוך. ולרש"י אפילו הגיעו לחינוך, מפני שאינו מצוי אצלו בזמן ק"ש בערב וישן הוא בבוקר, וראוי לנהוג כ"ת.

משנה ברורה: לר"ת וכו' - אבל הגיע לחינוך שהוא כבר שית כבר שבע חיוב אביו לחנכו וכמו בשאר כל המצוות וגם שיקראנה בזמן ק"ש עם הברכות לפניו ולאחריה:

כשלא הגיע וכו' - ומ"מ פסוק ראשון שבק"ש מצוה על אביו ללמדו משיועד לדבר ולא דוקא בזמן ק"ש. [גמרא]:

בבוקר - ר"ל לכך לא הטילו על אביו לחנכו ועיין בב"ח שכתב דאם הוא בן י"ב שנה לכר"ע הוטל על אביו לחנכו בזה:

וראוי לנהוג - ר"ל אף על גב דמדינא מסתברא כרש"י וכן כתב הגר"א ז"ל אעפ"כ נכון לנהוג כ"ת וכן משמע מדברי הרמב"ם. עיין בלח"מ ובפ"מ על הירושלמי. אך בתפלה לכר"ע חייב אם הגיע לחינוך כדלקמן סימן ק"ו ס"ב:

³⁴ ע"י שו"ע (י"ד סי' שעד ס"א): מצוה להטמאות למת מצוה, אפילו הוא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ומצא מת מצוה, הרי זה מיטמא לו.

³⁵ דרגא דירסוד. וידגו הוא נצח והוד, דגים ונוני ימא (אגדות הגר"א).

³⁶ הוא מלכות. והן ד' שלו (אגדות הגר"א).

³⁷ ע"י שו"ע (או"ח סי' ע"ב): נשים ועבדים פטורים מק"ש, מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ונכון הוא ללמדם שיקבלו עליהן עול מלכות שמים. הגה: ויקראו לפחות פסוק ראשון.

מ"ב: פטורים - אפילו מדרבנן:

מק"ש - ופטורות ג"כ מברכות ק"ש דיש להם ג"כ זמן קבוע כדלעיל בסימן נ"ח ס"ו אבל ברכת אמת ויצב דניתקן על ענין זכירת יציאת מצרים וכן הברכות שלאחריה דערבית מחוייבות לאמרם דמצות זכירת יציאת מצרים נוהגת ביום ובלילה וא"כ ממילא צריכים לסמוך גאולה לתפלה דבתפלה חייבות כדלקמן סימן ק"ו ס"ב כן כתב המ"א ועיין בפמ"ג שכתב דלמאן דסובר זכירת "מ בלילה הוא רק מדרבנן ואסמכתא אקרא א"כ ממילא הוא מ"ע שהזמן גרמא ופטורות מן התורה רק מדרבנן חייבות וכ"כ בספר ישועות יעקב ע"ש ואפילו אם נימא דהוא מצוה מה"ת ביום ובלילה מצדד בספר שאגת ארי' סי' י"ג דהנשים פטורות מטעם הזכרה דיום היא מצוה בפני עצמה ואם לא הזכיר ביום א"צ להזכיר הזכרה זו בלילה ומה שמזכיר בלילה היא מצוה בפני עצמה ע"ש. ופסוקי דזמרה עיין לעיל בסימן נ"ב בחידושי רע"א דמוכח שם מדבריו דהעיקר ניתקנו בשביל התפלה א"כ ממילא חייבות. ולענין ברכת השחר לכאורה תלוי זה אם נימא דהברכות האלו יש להם זמן עיין לעיל בסוף סימן נ"ב במשנה ברורה ובה"ל י"ע ומסתמת

{ כא ע"א }

והרי תפלה דדבר שהצבור עסוקין בו, ותנן, היה עומד בתפלה ונוכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק אלא יקצר, טעמא דאתחיל, הא לא אתחיל, לא יתחיל. שאני תפלה, דלית בה מלכות שמים. והרי ברכת המזון לאחריו, דלית בה מלכות שמים, ותנן, על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. אלא, קריאת שמע וברכת המזון, דאורייתא, ותפלה, שרבנן.

אמר רב יהודה, מאיפה אנו לומדים לברכת המזון לאחריה מן התורה, שנאמר "ואלת ושבעת וברכת. מאיפה אנו לומדים לברכת התורה לפני מן התורה, שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו. אמר רבי יוחנן, למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר, וברכת המזון לפני מן ברכת התורה מקל וחומר, ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר, ומה מוזן שאין טעון לפניו, טעון לאחריו, תורה שטעונה לפניו, אינו דין שטעונה לאחריה, וברכת המזון לפניו מן ברכת התורה מקל וחומר, ומה תורה שאין טעונה לאחריה, טעונה לפניו, מוזן שהוא טעון לאחריו, אינו דין שיהא טעון לפניו. איכא למפרך, מה למזון, שכן נהנה, ומה לתורה, שכן חיי עולם. ועוד, תנן, על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. תיובתא.

אמר רב יהודה ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא, אינו חוזר וקורא, ספק אמר אמת ויצב, ספק לא אמר, חוזר ואומר אמת ויצב. מאי טעמא, קריאת שמע שרבנן, אמת ויצב דאורייתא. מתיב רב יוסף, ובשכבך

ובקומך. אמר לו אביי, ההוא דברכי תורה כתיב. תנן, בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה, ועל המזון, מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. ואי סלקא דעתך אמת ויצב דאורייתא, לברוך לאחריה. מאי טעמא מברך, אי משום יציאת מצרים, הא דזכר ליה בקריאת שמע. ונימא הא ולא לבעי הא. קריאת שמע עדיפא, דאית בה תרתי. ורבי אלעזר אמר, ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא⁴⁴, חוזר וקורא קריאת שמע, ספק התפלל ספק לא התפלל, אינו חוזר ומתפלל. ורבי יוחנן אמר, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו⁴⁵.

ואמר רב יהודה אמר שמואל, היה עומד בתפלה ונוכר שהתפלל, פוסק, ואפילו באמצע ברכה. איני. והאמר רב נחמן, כי היונין בי רבה בר אבוה, בען מיניה, הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שיגמרו. ואמר לן, גומרין כל אותה ברכה⁴⁶. כך השתא. התם, גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא דלא אטרחהו משום כבוד שבת, אבל הכא, הא צלי ליה. ואמר רב יהודה אמר שמואל, התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין, אם יכול לחדש בה דבר, יחזור ויתפלל, ואם לאו, אל יחזור ויתפלל. וצריכא, דאי אשמעינן קמייחא, הני מיילי, יחיד ויחיד,

שקרא כל השלשה פרשיות ואינו מסופק לו אלא באמת ויצב שחרית או אמת ואמונה ערבית תרוייהו חד דינא שא"צ לחזור ולומר מספק דכיון שאמר פרשת ציצית לכ"ע הברכות הוא מדרבנן שכבר נזכר יציאת מצרים בפרשת ציצית: אבל וכו' - דתו ה"ל דרבנן אפילו ברכת אמת ויצב וספיקא לקולא ואם יודע שאמר אמת ויצב ואינו זוכר אם קרא ק"ש דעת הא"ר דאינו חוזר וגם ראייה מלעיל סימן ס"ד ועיין בפמ"ג:

⁴⁵ ע"י ש"ע (אר"ח סי' קז ס"א): אם הוא מסופק אם התפלל, חוזר ומתפלל, ואינו צריך לחדש שום דבר; אבל אם ברי לו שהתפלל, אינו חוזר ומתפלל בלא חידוש; ועל ידי חידוש, חוזר ומתפלל בנדבה כל הפעמים שירצה, חוץ מתפלת מוסף שאין מתפללים אותה בנדבה; ובשבת וי"ט, אינו מתפלל תפלת נדבה כלל, ואם התחיל להתפלל על דעת שלא להתפלל, ונזכר שכבר התפלל, פוסק אפי' באמצע ברכה אפילו יכול לחדש בה דבר. משנה ברורה: אם התפלל - ולענין ק"ש וברכותיה אם נסתפק עיין לעיל בסימן ס"ז:

חוזר ומתפלל - ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי ואם התפללתי תהא לנדבה ואף על פי שכל ספק מד"ס להקל מ"מ הכא חוזר ומתפלל מפני שהלואי שיתפלל אדם כל היום בתורת נדבה וע"י חידוש וכדלקמיה והכא כשחוזר ומתפלל על הספק א"צ חידוש דאין לך חידוש גדול מזה שיצא ידי ספיקו. כתב בדרך החיים דערבית בספק אינו צריך לחזור ולהתפלל תפלת י"ח דקבעיה חוב בודאי לא בספק אבל מדברי הפמ"ג משמע רק דאין חוב עליו לכ"ע ע"ש אבל לכתחילה נכון הוא שיחזור ויתפלל גם בערבית כי באמת גם בערבית אפילו למ"ד רשות מ"מ לכתחילה מצוה היא וממילא מה שיצא ידי ספיקו נחשב כחידוש גם בערבית וכן משמע לענ"ד מלשון הרמב"ם פ"י מהלכות תפלה ע"ש ועצה"ט יראה לחדש דבר בהחזרה:

אינו חוזר וכו' - דתפילות כנגד תמידים תקנום והוי כמקריב שני תמידין לשם חובה שאסור משום כל תוסף ואפילו התפלל מתחלה ביחיד ועכשיו רוצה להתפלל בצבור אפ"ה אסור:

ומתפלל בנדבה - פ' דוקא בנדבה אבל לשם חובה אפילו בחידוש אסור והא דבעינן חידוש בנדבה דע"י החידוש מינכר מתוכה שתפלתו היא לשם תחנונים ולא לשם חובה ובלא חידוש מיחזי כמי שעושה אותה לשם חובה ועיין בבי" שביאר דעת הטור דה"ה אם מתפלל תפילה שלא בתורת חובה וגם לא התכוין בה לשום נדבה והוא מחדש בה דשפיר דמי דע"י החידוש מינכר שהיא לשם תחנונים ועיין בביאור הלכה:

מתפלת מוסף - ר"ל אפילו דשל ר"ח וחובה מ"מ כיון שאומר ומוספים כהלכתם והמוספין אינן קרבינן אלא משל צבור ואין היחיד יכול לנדב אותם ועיין באחרונים שכתבו דלפ"ז בתפלת מוסף וה"ה בשבת וי"ט בכל התפילות אם נסתפק אם התפלל אותם אינו יכול לחזור ולהתפלל אותם דהרי צריך להתנות וכו"ל בסק"ב ובה אינו יכול להתנות ועיין לקמן בסימן קכ"ד ס"א בבה"ל:

כלל - לפי שאין נדרים ונדבות קרבינן בהם:

ואפילו יכול וכו' - דתחלת תפלתו היה מסתמא בודאי לשם חובה שהרי היה סבור שלא התפלל עדיין ולא מהני בה חידוש ולכן אפילו אם ירצה עתה לגומרה לשם נדבה לא מהני כיון שכבר התחיל בה לשם חובה דא"ל להביא קרבן שחציו חובה וחציו נדבה. וכ"ז כשהתחיל על דעת שלא התפלל אבל אם היה לו ספק אם התפלל והתחיל בתנאי וכו"ל בסק"ב ונזכר באמצע שהתפלל י"ל דא"צ חידוש וגומר כך לשם נדבה דכיון שהתחיל מתחלה כהוגן אדעתא דספיקא וספק הוי כחידוש תו אין צריך חידוש ובלבד משמע שגומרה ע"י חידוש אפשר שהוא על צד היותר טוב:

⁴⁴ ע"י ש"ע (אר"ח סי' סז ס"א): ספק אם קרא ק"ש, חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריה. אבל אם יודע שקראה, אלא שמסופק אם ברך לפניו ולאחריה, אינו חוזר ומברך.

מ"ב: ק"ש - ובשאר מצות דאורייתא היכא שמחוייב לעשות אותה מספיקא פסק לעיל בסימן י"ז ס"ב לענין טומטום אף דחייב בציצית ובי"ד רס"ה ס"ג לענין מילה באנדרוגינוס וכן כל כי האי גוויי דלא יברך על המצוה כי הברכות הם דרבנן וספיקא לקולא אך יש פוסקים שמחלקין בין היכא שהספק הוא אם מחוייב כלל בהמצוה כגון ההיא שכתבנו ובין היכא שמחוייב אלא שאינו יודע אם עשה המצוה דאז צריך לברך עליה ג"כ ולפ"ז לולב או שופר ביום א' היכא דמספיקא ליה אם כבר עשה המצוה וכו"ה צריך לעשותה בברכה וכתב הפמ"ג דמכ"מ בשם הרשב"א וכן ממ"א בשם הרי"ב לקמן סימן תקפ"ה אות ג' מוכח דלא ס"ל לחילוק זה. ואם הביאו לו שופר או לולב ביום א' בין השמשות לכ"ע נוטל ובלי ברכה כי בזה הספק הוא אם חייב עתה כלל בהמצוה:

חוזר וקורא - הטעם דק"ל ק"ש דאורייתא כלומר דהא דכתיב ודברת במ בשבתך בביתך וגו' קאי אפרשה זו גופא שחייב לדבר בו בשעת שכיבה ועמידה ולפיכך אם נסתפק אם קרא או לאו חייב לחזור ולקרות ככל ספיקא דאורייתא: ומברך - לכאורה ל"ז דוקא בשלא עבר זמן ק"ש אבל בעבר זמן של ג' שעות שוב אינו מברך לא לפניו ולא לאחריה תפלת ספק דתו ה"ל ספיקא דרבנן אבל זה אינו דזמן זכירת יציאת מצרים נמשך אח"כ ג"כ וכמו שכתב המ"א לקמן בסימן ע' א"כ הוא חייב עדיין ע"פ בברכת אמת ויצב עד שעה ד' וכדלעיל בסימן נ"ח ומכאן והלאה לא יתקנו ע"ז ברכה אבל יאמר מחמת ספק איזה פסוק של יציאת מצרים [ש"א סימן י' ע"ש]. איתא בש"ס דף י"ג ע"ב שאם אמר הלכה שמוזכר בה יציאת מצרים יצא ידי המ"ע של הזכירה. וכתב המ"א ונ"ל דכ"ש אם אמר שירת הים יצא והחתם סופר פליג ע"ז דבדקא כתיב למען תזכור את יום צאתך וגו' ולא די במה שיזכור שעבר היום והסכים עמו הגאון רע"א בחידושו ע"ש. ואם יוצא ידי הזכירה בהרהור עיין בבה"ט בשם הבית יעקב ובפמ"ג מסתפק בזה ובשגאת ארי' סימן י"ג האריך להוכיח מש"ס ומסיק דאינו יוצא ידי חובה בהרהור. ופשוט בגמ' דגם בלילה צריך להזכיר יציאת מצרים ועיין בפמ"ג דמסתפק אם הוא דאורייתא או דרבנן ונ"מ לענין ספיקא ע"ש ובשגאת ארי' סי' ח' כתב בהדיא שהוא דאורייתא. וחייב להזכיר בזמן שהוא לילה ודאי ולא קודם וע"כ אם הזכיר בין השמשות כגון שהתפלל קודם צאת הכוכבים לא יצא ידי חובתו דבין השמשות ספיקא הוא וספיקא דאורייתא לחומרא וכן משמע מרמב"ם פרק א' מהלכות ק"ש שהוא דאורייתא וכמו שכתב הפמ"ג בעצמו:

ולאחריה - אף על גב דהרבה פוסקים סוברין דפרשה ראשונה הוא מדאורייתא והשניה הוא מדרבנן ויש מן הפוסקים שסוברין דרק פסוק ראשון הוא מדאורייתא וכ"ש הברכות דלכ"ע הוא מדרבנן וספק דרבנן אינו חוזר יש לומר כך היתה התקנה שכל זמן שקורין חייב לקרות כעיקר התקנה וברכותיה אם לא במקום שהתירו שפירוש כגון ההיא דלקמן סימן ק"ו ס"ב בהג"ה ע"ש. ולכאורה אם יודע שאמר פסוק ראשון או פרשה ראשונה [כלל אחד מן הדעות] וספק לו אם קרא השאר א"צ לחזור ולקרות מיהו בסימן ס"ד סעיף ג' וד' משמע שצריך לחזור ונ"ל דמעיקרא כן תקנו שיחזור. והיכא שהוא מסופק לו אם אמר פרשת ציצית וגם אמת ויצב צריך לחזור לכ"ע דציצית מצרים חייבין להזכיר מדאורייתא. אך יש דיעות בזה דיש אומרים דיאמר פרשת ציצית וגם אמת ויצב דכולה חדא מילתא היא ויש אומרים דיאמר רק פרשת ציצית ויקיים בזה המצוה דאורייתא של זכירת יציאת מצרים ואמת ויצב א"צ לומר וכן הסכים השאגת ארי' וכתב עוד דאם נעשה לו ספק זה בערב שאינו יודע אם אמר פרשת ציצית וברכת אמת ואמונה חוזר ואומר אמת ואמונה וא"צ לחזור ולקרות פרשת ציצית מספק ואם ברי לו

{ כא ע"ב }

או צבור וצבור, אבל יחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמי, קמשמע לן, ואי אשמעינן הכא, משום דלא אתחיל בה, אבל התם דאתחיל בה, אימא לא, צריכא.

אמר רב הונא, הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור למודים⁴⁶, יתפלל, ואם לאו, אל יתפלל, רבי יהושע בן לוי אמר, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה, יתפלל, ואם לאו, אל יתפלל. במה חולקים. מר סבר, יחיד אומר קדושה, ומר סבר, אין יחיד אומר קדושה. וכן אמר רב אדא בר אהבה, מאיפא אנו לומדים שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל, כל דבר שבקדושה"⁴⁷ לא יחיד אומר קדושה. מאי משמע. דתני רבנאי אחוה שרבי חייה בר אבא, אתיא תוך תוך. כתיב הכא, ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם, הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה, אף כאן עשרה. ודכולי עלמא מיהת מפסק לא פסיק. איבעיא להו, מהו להפסיק ליהא שמו הגדול מבורך. כי אתא רב דימי אמר, רבי יהודה ורבי שמעון תלמידי שרבי יוחנן אמרי, לכל אין מפסיקין, חוץ מן יהא שמו הגדול מבורך, שאפילו עוסק במעשה מרכבה, פוסק. ולית הלכתא כותיה⁴⁸.

רבי יהודה אומר, מברך לפנייהם ולאחרייהם. למימרא דקסבר רבי יהודה בעל קרי מותר בדברי תורה. והאמר רבי יהושע בן לוי, מאיפא אנו לומדים לבעל קרי שאסור בדברי תורה, שנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך, וסמך ליה, יום אשר עמדת וגו', מה להלן בעלי קריין אסורין, אף כאן, בעלי קריין אסורין. וכי תימא, רבי יהודה לא דריש סמוכים, והאמר רב יוסף, אפילו מאן דלא דריש סמוכים בכל התורה, במשנה תורה דריש. דהא רבי יהודה לא דריש סמוכים בכל התורה כולה, ובמשנה תורה דריש. ובכל התורה כולה מנא לן דלא דריש, דלמדנו בבבביתא, בן עזאי אומר, נאמר

מכשפה לא תחיה ונאמר כל שוכב עם בהמה מות יומת, סמכו ענין לך, לומר, מה שוכב עם בהמה בסקילה, אף מכשפה נמי בסקילה⁴⁸, אמר לו רבי יהודה, וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה לסקילה. אלא, אוב וידעוני בכלל כל המכשפים היו, ולמה יצאו, להקיש להן, ולומר לך, מה אוב וידעוני בסקילה, אף מכשפה בסקילה. ובמשנה תורה מנא לן דדריש, דלמדנו בבבביתא, רבי אליעזר אומר, נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו⁴⁹, אנוסת בנו ומפותת בנו. רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ובמפותת אביו. ואמר רב גידל אמר רב, מאי טעמא שרבי יהודה, שנאמר "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה (את) כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה. וממאי דבאנוסת אביו נאמר, דסמך ליה, ונתן האיש השוכב עמה וגו'. אמרי, אין, במשנה תורה דריש. והני סמוכין מבעי ליה לאידך שרבי יהושע בן לוי, שאמר רבי יהושע בן לוי, כל המלמד לבנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהו חורב, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתיב אחרי, יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב.

תנן, זב שראה קרי, ונדה שפלטת שכתב זרע, המשמשת וראתה דם צריכין טבילה, ורבי יהודה פטר. עד כאן לא פטר רבי יהודה אלא בזב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, אבל בעל קרי גרידא מחייב. וכי תימא, הוא הדין דאפילו בעל קרי גרידא נמי פטר רבי יהודה, והאי דקא מפלגי בזב שראה קרי, להודיעך כחן שרבנן, אימא סיפא, המשמשת וראתה דם צריכה טבילה, למאן קתני לה. אם תאמר לרבנן, פשיטא. השתא ומה זב שראה קרי דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, מחייב רבנן, המשמשת וראתה דם, דמעיקרא בת טבילה היא, לא כל שכן. אלא לאו רבי יהודה היא, ודוקא קתני לה

האל הקדוש ו"ל דנ"מ אפילו אם שמע קדושה דמ"מ צריך להמתין משום אמן דהאל הקדוש שלא שמע עדיין וגם לענין שלא יעמוד להתפלל תיכף אחר קדושה כ"א אחר שיענה האמן על הברכה דגם זה הוא שייך לקדושה. וה"ה אם יודע שהצבור יאמרו ברכו והוא לא שמע עדיין אם יוכל לגמור תפילתו טרם שיאמרו הקהל ברכו מתפלל כדרכו ואם יודע שלא יוכל לגמור תפילתו קודם ברכו צריך להמתין בשירה חדשה עד שישמע ברכו ואם כבר שמע קדושה או ברכו או יודע שישמע אח"כ א"צ להמתין מיהו למודים אפילו שמע כמה פעמים מודים בצבור צריך להמתין דהא הטעם שלא יחזיק נראה ככופר אם אינו משתחוה [אחרונים] וכן לקדיש צריך להמתין דהא אין לו קצבה ואפשר להקדיש מעלינו ואילך אינם בכלל זה כ"כ המ"א וש"א והד"ח והח"א כתבו דכל הקדישים אם שמע כבר וענה איש"ר א"צ תו להמתין:

אחר קדושה - לאו דוקא דה"ה אם נכנס קודם קדושה והמתין מלהתפלל עד אחר קדושה צריך ג"כ לשער בעצמו אם יוכל לגמור עד שיגיע ש"ץ למודים: ש"ץ למודים - ולרמ"א הנ"ל בה"ה צריך לגמור קודם אמן של שומע תפילה או שישער בעצמו שיוכל להגיע בתפילתו בברכת ש"ת עם הש"ץ בשוה וא"ל לא יתחיל עד מודים וכן העתיקו האחרונים לדינא:

ששוחין בהם וכו' - ואף על פי שלא יכול לומר מודים דרבנן שהצבור אומרים אין בכך כלום כיון ששוחה עמהם וזה מותר אפילו לכתחילה אך יצמצם שברכת שומע תפילה יאמר עם הש"ץ בשוה וכדלקמיה בס"ב:

כדי לסמוך - פ"י שטעה ואמר עד גאול ישראל שממילא מחוייב להסמך לה התפילה מיד וה"ה אם מצד שהשעה עוברת מחוייב לעמוד תיכף להתפלל דאל"ה צריך לכתחילה להמתין משום קדושה בשירה חדשה וכמ"כ בסמ"כ ס"ו ס"ט:

ישחה עמו - ואינו אומר אז מודים והשחיה הוא כדי שלא יחזיק נראה ככופר במי שהצבור משתחוים לו ומ"מ אם אינו מוכרח לו להתחיל מיד לא הותר לו להתחיל התפילה ע"ד שישחה באמצע הברכות אף דמותר לשחות באמצע כל הברכות וכדלקמן בסמ"כ ק"ג משום דשמא ישכח מלשחות כיון שאינו מחוייב שם לשחות בלא"ה ואם יתן לבו לזה יטרד ולא יכוין בתפילתו:

⁴⁷ ע"י שו"ע (או"ח סי' קד ס"ז): אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה, אלא ישתוק ויכוין למה שאומר ש"צ, ויהא כעונה (היה עומד בתפילה וקראוהו לספר תורה, אינו פוסק).

משנה ברורה: לקדיש - ר"ל לאיש"ר וה"ה לברכו: ישתוק - עד יתברך:

ויהיה כעונה - לענין שיצא בזה ידי חוב קדיש וקדושה וינ"מ לא חשיב הפסק: אינו פוסק - ואם פסק בזה וכן לקדיש ולקדושה דמי כשחזר במזיד ולדעת הפוסקים דשם חוזר לראש גם בזה חוזר לראש אך אם סבר שמתור הפוסק היו כשוגג ואינו חוזר לראש וכו"ל. ואם קראוהו לס"ת והוא עומד אחר תפלת י"ח אפילו לא התחיל עדיין אלקי נצור פוסק ועולה אך יזהר לומר יהיו לרצון קודם: ⁴⁸ ע"י רמב"ם (עבודה זרה פ"א ה"ט): המכשף חייב סקילה והוא עשה מעשה כשפים, אבל האוחז את העינים והוא שיראה עששה והוא לא עשה לוקה מבת מרדות, מפני שלא זה שנאמר במכשף בכלל לא ימצא כך הוא ולא שניתן לאזהרת מיתת בית דין הוא ואין לוקין עליו שנאמר מכשפה לא תחיה..

⁴⁹ ע"י שו"ע (או"ח סי' טו ס"א):

⁴⁶ ע"י שו"ע (או"ח סי' קט ס"א): הנכנס לבה"כ ומצא צבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה או לקדיש, יתפלל. וה"ה אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה, דינן קדיש וקדושה (תוס' והרא"ש ומרדכי פרק מי שמתו ותרומת הדשן סי' י"א). ואם לאו, אל יתפלל אם אין השעה עוברת; ואם נכנס אחר קדושה, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים, יתפלל, ואם לאו אל יתפלל; וה"ה אם יכול להגיע קודם, או לאחת מהברכות ששוחים בהם, כשיגיע שליח צבור למודים, יתפלל; ואם צריך להתחיל כדי לסמוך גאולה לתפלה, ונזדמן לו שמגיע ש"ץ למודים כשהוא באחת הברכות (באמצע), ישחה עמו; אבל אם הוא בתחלתה או בסופה, לא ישחה, שאין שוחין בתחלת ברכה או בסופה, אלא באבות ובהודאה.

משנה ברורה: הנכנס לבה"כ - ואם רוצה לצאת להתפלל בעזרה חוץ לבה"כ מתפלל וא"צ להמתין:

צבור מתפללין וכו' - זה הסעיף מיירי בתפילת המנחה וה"ה בשחרית אם היה עומד בק"ש וברכותיה בשעה שהצבור התחילו שמ"ע אם יכול להתחיל ולגמור התפילה [עד אלהי נצור] קודם שיגיע הש"ץ לקדושה יתפלל וא"ל אל יתפלל רק ימתין בשירה חדשה ועיין מה שנכתוב לקמן בשם הח"א בענין זה:

ש"ץ לקדושה - קדושה אסור לומר ביחיד וכן קדיש ומודים טעמיה דצריך לשחות עם הקהל שלא יחזיק נראה ככופר במי שהצבור משתחוים לו:

או לקדיש - לכאורה כיון דצריך לגמור תפילתו קודם קדושה כ"ש שישמע הקדיש שאחר שמ"ע י"ל דמיירי במעריב דליכא קדושה א"נ מיירי שכבר שמע קדושה דמשום קדושה על היה צריך להמתין וכמו שנכתוב לקמן דמ"מ צריך לגמור קודם קדיש שאחר שמ"ע והיינו שיגמור ע"כ קודם שיגיע ש"ץ ליהא שמייה רבא ולא יענה אמן או רק יש"ר בלבד מטעם דכיון דלא מתכוין אז על מה לומר האמן מקרי אמן יתומה ואם נותן לבו ויודע אז על מה עונה האמן רשאי. ודע דאיש"ר עדיף מקדושה ע"כ אם בא סמוך לקדושה ואם ימתין עד אחר קדושה

לא יגמור תפילתו עד אחר קדיש ולהמתין עד אחר קדיש אינו יכול מפני שזמן תפילה עובר טוב שיתחיל להתפלל קודם קדושה ויהיה יכול לענות איש"ר. וקדושה עדיף ממודים ע"כ אם בא סמוך לקדושה ואם יתחיל מיד לא יוכל לאמר קדושה ואם ימתין עד אחר קדושה לא יהיה יוכל לאמר מודים עם הצבור ולהמתין עד אחר מודים אינו יכול מפני שישעבור זמן תפילה מוטב שיתחיל להתפלל אחר קדושה כ"כ המ"א ולפי מה שביארנו לקמן בסק"ד בשם המ"ג טוב שיתחיל בזה להתפלל עם הש"ץ בשוה ויהיה לו קדושה ומודים וכ"ש דאיש"ר עדיף ממודים ע"כ מי שבא לבה"כ תיכף אחר קדושה ואם ימתין עד אחר מודים

לא יוכל לענות איש"ר אחר הקדש שאחר י"ח ואם ימתין עד אחר קדיש יעבור זמן התפילה יתחיל מיד מודים מבלטל איש"ר ועוד דמודים אפשר לשחות באמצעותן. וכן עדיף איש"ר מתפילה בצבור ע"כ אם בא סמוך לקדיש ואם יתפלל תיכף יבטל איש"ר ואם ימתין עד אחר קדיש לא יוכל להתפלל ערבית עם הצבור איש"ר עדיף ותיכף אחר זה יתחיל להתפלל שמ"ע לשם מנחה ואין לו לחוש למה שהצבור מתחילין ערבית כיון שהוא עדיין יום. ועיין מה שכתבנו עוד

בה"ל בשם הפמ"ג:

וה"ה אמן וכו' - לכאורה בשלמא אמן דשומע תפילה יש נ"מ דיהיה צריך להמתין מלהתפלל אפילו אחר קדושה עד שידע שיגמור קודם ברכת ש"ת אבל אמן דהאל הקדוש למאי מ"מ כיון דצריך לגמור להתפלל קודם קדושה ממיילא יענה אמן אחר

משמשת וראתה נדה אינה צריכה טבילה, אבל בעל קרי גרידא, מחייב. לא תימא מברך אלא מהרהר. ומי אית ליה לרבי יהודה הרהור. והלמדנו בברייתא, בעל קרי שאין לו מים לטבול, קורא קריאת שמע, ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ואוכל פתו ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה, אבל מהרהר בלבו ואינו מוציא בשפתיו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, בין כך ובין כך מוציא בשפתיו. אומר רב נחמן בר יצחק, עשאן רבי יהודה כהלכות דרך ארץ.

דלמדנו בברייתא, והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב אחריו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת וביזע אף כאן באימה וביראה וברתת וביזע, מכאן אמרו, הזבים והמצורעים ובלאין על נדות, מותרים לקרות בתורה ובכתיובים⁵⁰, לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות, אבל בעלי קריין אסורים, רבי יוסי אומר, שונה הוא ברגילות ובלבד שלא יציע את המשנה, רבי יונתן בן יוסף אומר, מציע הוא את המשנה ואינו מציע את הגמרא, רבי נתן בן אבישלום אומר, אף מציע את הגמרא ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו, רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר, לא יכנס למדרש כל עיקר, ואמרי לה, לא יכנס לבית המדרש כל עיקר, רבי יהודה אומר, שונה הוא בהלכות דרך ארץ. מעשה ברבי יהודה שראה קרי והיה מהלך על גב הנהר. אמרו לו תלמידיו, רבינו, שנה לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ. ירד וטבל ושנה להם. אמרו לו, לא כך למדתנו רבינו, שונה הוא בהלכות דרך ארץ. אמר להם, אף על פי שמיקל אני על אחרים, מחמיר אני על עצמי.

למדנו בברייתא, רבי יהודה בן בתירא היה אומר, אין דברי תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא. אמר לו, בני, פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר הלא כה דברי שראה קרי והיה מהלך על גב הנהר. אמרו לו דברי תורה אינן מקבלין טומאה.

אמר מר, מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא. מסייע ליה לרבי אלעאי, שאמר רבי אלעאי אומר רבי אחא בר יעקב משום רבינו, הלכה, מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא. כתנאי, מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא, דברי רבי מאיר, רבי יהודה בן גמליאל אומר משום רבי חנינא בן גמליאל, זה וזה אסור, ואמרי לה, זה וזה מותר. מאן שאמר זה וזה אסור, כרבי יוחנן הסנדלר, מאן שאמר זה וזה מותר, כרבי יהודה בן בתירא.

אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כהני תלת סבי, כרבי אלעאי בראשית הגז, כרבי יאשיה בכלאים, כרבי יהודה בן בתירא כדברי תורה. כרבי אלעאי בראשית הגז, דלמדנו בברייתא, רבי אלעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ⁵¹. כרבי יאשיה בכלאים, כשנאמר (כרמך) לא תזרע

[כרמך] כלאים, רבי יאשיה אומר, לעולם אינו חייב עד שזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד⁵². כרבי יהודה בן בתירא כדברי תורה, דלמדנו בברייתא, רבי יהודה בן בתירא אומר, אין דברי תורה מקבלין טומאה⁵³.

כי אתא זעירי, אמר, בטלוח לטבילות, ואמרי לה, בטלוח לנטילות. מאן שאמר בטלוח לטבילות, כרבי יהודה בן בתירא. מאן שאמר בטלוח לנטילות, כי הא שרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא.

הרבנים למדו, בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים, טהור, נחום איש גם זו לחשה לרבי עקיבא, ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי, ובן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק. פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, אחד תני שנאה וחד תני לחשה. מאן דתני שנאה משום בטול תורה, ומשום בטול פריה ורביה. ומאן דתני לחשה, שלא יהו תלמידים חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים⁵⁴. אמר רבי ינאי, שמעתי שמקילין בה ושמעתי שמחמירין בה, וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו⁵⁵. אמר רבי יהושע בן לוי, מה טיבן של טובלי שחריין. מה טיבן. הא איהו שאמר, בעל קרי אסור כדברי תורה. כך קאמר, מה טיבן בארבעים סאה. אפשר בתשעה קבין, מה טיבן בטבילה. אפשר בנתינה. אמר רבי חנינא, גדר גדול גדרו בה, דלמדנו בברייתא, מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה. אמרה לו, ריקא. יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן. מיד פירש.

אמר להם רב הונא לרבנן, רבותי, מפני מה אתם מזלזלין בטבילה זו. אי משום צינה, אפשר כמרחצאות. אמר לו רב חסדא, וכי יש טבילה בחמין⁵⁶. אמר לו, רב אדא בר אהבה קאי כוותך. רבי זירא הוה יתיב באנגא דמיא בי מסותא. אמר לו לשמעיה, זיל ואייתי לי תשעה קבין ושדי עלואי. אמר לו רבי חייה בר אבא, למה ליה למר כולי האי. והא יתיב בגווייהו. אמר לו, כארבעים סאה, מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה אף תשעה קבין בנתינה ולא בטבילה⁵⁷.

רב נחמן תקן חצבא בת תשעה קבין. כי אתא רב דימי אומר, רבי עקיבא ורבי יהודה גלוסטרא אמרו, לא שנו אלא לחולה לאונסו, אבל לחולה המרגיל ארבעים סאה. אמר רב יוסף, אתבר חצביה שרב נחמן. כי אתא רבין אומר, באושא הוה עובדא

בער"ה ועיר"כ ע"י ט' קבין. כתב במ"א דאף הנוהג טבילה לקרי דוקא בריא או חולה שמש משתו אבל חולה שראה קרי לאונסו פטור מכלום ואין לו רק לרחוץ אותו מקום שלא יהיה מלוכלך מש"ז וכן בריא שראה מים חלוקים פטור מכלום דלא גזר עזרא ע"ז לענין ד"ת ותפלה ורק לענין תרומה טמא משום מים חלוקים: נדה - כתב רבינו ירוחם יש טועים לומר שהנשים יולדות לא יכנסו לבה"כ עד שעברו מ' יום לזכר ופ' לנקיבה ומנהג טעות הוא וצריך למחות בידם:

או להתפלל וכו' - ובבבלי זבא סימן קנ"ג כתב שלא נהגו רק שלא לכנס לבה"כ ולא לראות ס"ת וגם כשמתפללת אינה עומדת בפני חברותיה ומשום מנהג וכבוד עושין כן ולא משום איסור ע"ל וכן הסכימו האחרונים דצריכה להתפלל בביתא ולברך כל הברכות ובפרט ברהמ"ז וקידוש שהוא מן התורה וע' במ"א: אבל המנהג וכו' - ובבבלי נהגין היתר לעולם ומברכות ומתפללות ומ"מ לא יסתכלו בס"ת בשעה שמגביהים אותה להראות לעם עוד כתב שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבלו:

נוראים - ומיום ראשון של סליחות ואילך מיקרי ימים נוראים לכל כה"ג וה"ה אם משיאה בנה או בתה או שהיא בעצמה יולדת שהולכין לבה"כ אחר ד' שבועות שרי אף על פי שהיא נדה וכיוון שמוותרים לילך לבה"כ שרי ג"כ להתפלל בכל זה לכ"ע:

⁵¹ ע"י שו"ע (י"ד סי' שלג ס"א): ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. (ו"א דבר תורה ראשית הגז נוהג אפילו בח"ל, אלא שלא נהגו כן).

ביאור: ראשית הגז כו' - דכתיב גז צאנך תתן לו שחייב כל אדם מישראל לתת מראשית גז צאנו לכהן (ש"ך).

⁵² ע"י רמב"ם (כלאים פ"ח ה"ג): כל השיעורין האלו שמרחיקין בין הגפנים והתבואה או הירק אינן אלא בארץ ישראל או בסוריא, אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחלה, ולא אסרו בחוצה לארץ אלא לזרוע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד, ואם אמר לתינוק נכרי לזרוע לו בחוצה לארץ מותר, אבל לא יאמר לנכרי גדול שלא יתחלף בישראל.

⁵³ ע"י שו"ע (י"ד סי' רפב ס"ט): כל הטמאים, אפילו נדות, מותרים לאחוז בס"ת ולקרות בו. והוא שלא יהיו ידיהם מטונפות או מלוכלכות.

ביאור: אפי' נדות - ע"י בא"ח (סי' פח) דין נשים נדות לתפלה (ט"ז).

⁵⁴ ע"י טור (אר"ח סי' פח):.

⁵⁰ ע"י שו"ע (אר"ח סי' פח ס"א): כל הטמאים קורין בתורה וקורין ק"ש ומתפללין, חוץ מבעלי קרי שהוציאו עזרא מכל הטמאים ואסרו בין בד"ת בין בק"ש ותפלה עד שיטבול, כדי שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין. ואח"כ בטלו אותה תקנה, והעמידו הדבר על הדיו, שאף בעל קרי מותר בד"ת ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין, וכן פשט המנהג. הגה: יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר, ו"א שמוותרת בכל, וכן עיקר, אבל המנהג במדינות אלו כסברא ראשונה. וימי לבון נהגו היתר. ואפילו במקום שנהגו להחמיר, בימים נוראים וכו', שרבים מתאספים לילך לבית הכנסת, מותרין לילך לבה"כ כשאר נשים, כי הוא להן עצבון גדול שהכל מתאספים והן יעמדו חוץ.

משנה ברורה: כדי וכו' - וגם כי הקרי בא מקלות ראש וד"ת צריך להיות באימה ויראה ברתת וזיע כמו בעת נתינתה:

ואח"כ בטלו - ומ"מ מי שירצה לנהוג ולטבול תע"ב דוקא אם ע"ז לא יעבור זמן ק"ש ותפלה ואפשר דאפילו אם ע"ז יתבטל מתפלה בצבור ג"כ אין נכון להחמיר בה:

אותה תקנה - שהיתה גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה ובטלוח משום ביטול תורה ומשום ביטול פריה ורביה:

המנהג - ומ"מ יש אנשי מעשה שנוהגין בתקנה זו וטובלין א"ע לקריין ואם קשה עליהם הטבילה רוחצין א"ע בט' קבין. וכתבו האחרונים שארבעים סאה מים שאובים כשרים לטבילה זו וכן ה"ט קבין הוא ג"כ במים שאובים ואפילו משלשה כלים. ובאופן שלא יפסיק משפיכת כלי א' עד שיתחיל השני אבל יותר מג' כלים אין מצטרפין לשיעור ט' קבין. והקט"ו קבין צריך שישפוך עליו אבל לא לטבול בתוכם בין אם הם בכלי או בקרקע דכל שהוא דרך טבילה בעיני דוקא ארבעים סאה ובקרקע כשאר טבילות ומ"מ אם נכנס חציו למקוה ולא הריני רשאי לטבול חציו גופו אשר בחוץ רק שפכו עליו מלמעלה ט' קבין מועיל לטהר. כתב בספר מטה אפרים דבעת שפיכת ה"ט קבין על האדם יש לו לעמוד זקוף ושתי ידיו מונחים נגד לבו ולא יחזק אותם בחיבוק הרבה רק בריוח קצת כדי שיבואו המים גם שם ויזהיר לשופכים עליו שישפכו כנגד גופו ממש. ושיעור ט' קבין עיין בבה"ט שהוא שיעור ט"ו קווארט פוליש עיין בספר מטה אפרים ה"ל שכתב דבקווארט שלנו צריך כ"ד קווארט לשפיכת ט"ב ובשעת הדחק שאין הכלים מחזיקין כ"כ יש להקל ב"ח קווארט. וכן יש לזהר בכל זה אותם שנוהגים להסתר

בקילעא שרב אושעיא, אתו ושאלו לרב אסי, אמר להם, לא שנו אלא לחולה המרגיל, אבל לחולה לאונסו פטור מכלום. אמר רב יוסף, אצטמיד חצביה שרב נחמן.

מכדי כולה אמוראי ותנאי בדעורא קמפלגי, ונחזי עזרא היכי תקן. אמר אביי, עזרא תקן לבריא המרגיל ארבעים סאה, ובריא לאונסו, תשעה קבין. ואתו אמוראי ופליגי בחולה, מר סבר, חולה המרגיל כבריא המרגיל, וחולה לאונסו כבריא לאונסו, ומר סבר, חולה המרגיל לאונסו, וחולה לאונסו פטור מכלום. אמר רבא, נהי דתקן עזרא טבילה, נתינה מי תקן. והאמר מר, עזרא תקן טבילה לבעלי קריין. אלא אמר רבא, עזרא תקן טבילה לבריא המרגיל ארבעים סאה. ואתו רבנן והתקינו לבריא לאונסו תשעה קבין. ואתו אמוראי וקא מפלגי בחולה, מר סבר, חולה המרגיל כבריא המרגיל, וחולה לאונסו כבריא לאונסו, ומר סבר, לבריא המרגיל ארבעים סאה וחולה המרגיל כבריא לאונסו, תשעה קבין, אבל לחולה לאונסו, פטור מכלום. אמר רבא, הלכתא⁵⁵, בריא המרגיל וחולה המרגיל, ארבעים סאה, ובריא לאונסו, תשעה קבין, אבל לחולה לאונסו, פטור מכלום.

הרבנים למדו, בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים, טהור, כמה דברים אמורים, לעצמו, אבל לאחרים, ארבעים סאה, רבי יהודה אומר, ארבעים סאה מכל מקום. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, אחד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא ארישא. אחד אמר, הא שאמרת כמה דברים אמורים לעצמו אבל לאחרים ארבעים סאה, לא שנו אלא לחולה המרגיל, אבל לחולה לאונסו, תשעה קבין, וחד אמר, כל לאחרים, אפילו חולה לאונסו, עד שיש ארבעים סאה. וחד מהאי זוגא וחד מהאי זוגא אסיפא. אחד אמר, הא שאמר רבי יהודה ארבעים סאה מכל מקום, לא שנו אלא בקרקע, אבל בכלים, לא, וחד אמר, אפילו בכלים נמי.

בשלמא למאן שאמר אפילו בכלים, היינו שלמדנו, רבי יהודה אומר ארבעים סאה מכל מקום. אלא למאן שאמר בקרקע, אין, בכלים, לא מכל מקום לאתויי מאי. לאתויי מים שאובין. רב פפא ורב הונא בריה שרב יהושע ורבא (ברבי) מר שמואל כריכו ריפתא כהדי הדדי. אמר להם רב פפא, הבו לי לדידי לברוך, דנפול עילווי תשעה קבין. אמר להם רבא (ברבי) [בר] שמואל, תנינא, במה דברים אמורים, לעצמו, אבל לאחרים, ארבעים סאה, אלא, הבו לי לדידי לברוך, דנפול עילווי ארבעים סאה. אמר להם רב הונא, הבו לי לדידי לברוך, דליכא עילווי לא האי ולא האי. רב חמא טביל במעלי יומא דפסחא להוציא רבים ידי חובתן. ולית הלכתא כוותיה.

משנה. היה עומד בתפלה וזוכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק, אלא יקצר. ירד לטבול⁵⁶, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה, יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לאו, יתכסה במים ויקרא, ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה, עד שיטיל לתוכן מים. וכמה ירחיק מהן ומן הצואה, ארבע אמות.

גמרא. הרבנים למדו, היה עומד בתפלה וזוכר שהוא בעל קרי, לא יפסיק אלא יקצר. היה קורא בתורה וזוכר שהוא בעל קרי, אינו מפסיק ועולה, אלא מגמגם וקורא, רבי מאיר אומר, אין בעל קרי רשאי לקרות בתורה יותר משלשה פסוקים. למדנו בברייתא אירך, היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו⁵⁷, מהלך לפניו עד שזירקנה לאחוריו ארבע אמות. והלמדנו בברייתא, לצדין. לא קשיא, הא, דאפשר, הא, דלא אפשר. היה מתפלל ומצא צואה במקומו⁵⁸, אמר רבא, אף על פי שחטא, תפלתו תפלה. מתקיף ליה רבא, והא זבח רשעים תועבה. אלא אמר רבא, הואיל וחטא, אף על פי שהתפלל, תפלתו תועבה.

הרבנים למדו, היה עומד בתפלה⁵⁹ ומים שותתין על ברכיו, פוסק עד שיכלו המים, וחוזר ומתפלל. להיכן חוזר. רב חסדא ורב המנונא, אחד אמר, חוזר לראש, וחד אמר, למקום שפסק. לימא בהא קמפלגי,

חתול וכיוצא ונדבק בבגדו והתפלל בבה"כ ונשבו לביתו מצא שהטינוף דבוק בבגד א"צ לחזור ולקרות ולהתפלל דמי לאין המקום ראי להסתפק [ושל'ת]:

ולקרות - עם הברכות וגם ה"ה לענין תפלה ואם בירך בהמ"ז ושאר ברכות עיין לקמן סוף תפלה ומש"כ במשנה ברורה שם מסקנת האחרונים בענין זה אם כשהשלים תפלתו ומצא צואה עבר זמן תפלה אין משלימה בתפלה אחרת דפושע הוא ואין תשלומין אלא בנאנס:

א"צ לחזור - דאנוס הוי דמאי הר"ל למעבד:

א"צ לחזור - דאפילו לכתחילה היה מותר לקרות כ"כ שלא ידע וכנ"ל בס"ז אבל אם נודע לו מזה שיש כאן מי רגלים ועבר וקרא או התפלל צריך לחזור ולקרות ולהתפלל דעבר על דואי דרבנן כ"כ הפמ"ג ועיין בח"א כלל ג' דין ל"ג ועיין לקמן בסימן קפ"ה בה"ל:

⁵⁵ עי' שו"ע (או"ח סי' ע"א): היה קורא והתחילו מי רגליו שותתין על ברכיו, פוסק עד שיכלו המים, וחוזר לקרות, אפילו אם נפלו על בגדיו ויש בהם טופח על מנת להטפח, כיון שהם מכוסים בבגדו. ואם נפלו מי רגלים בארץ, מרחיק מהם ד' אמות. הגה: או כשיעור שיתבאר לקמן סי' פ"ב או ממתין עד שיבלעו בקרקע (הר"י פ"ב דברכות). ואפילו שהיה כדי לגמור את כולה, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק. הגה: ויא' דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, וכן עיקר, וכמו שכתבתי לעיל סי' ס"ה, ומשערין לפי הקורא.

משנה ברורה: היה קורא - ה"ה לד'ת ולתפלה פוסק עד שיכלו המים לשתות ואפילו אם יצטרך עי"ז לשהות הרבה באמצע תפלה שיהיה כדי לגמור כולה ויצטרך עי"ז אח"כ לחזור לראש אפ"ה ממתין:

המים - ואף דלמטה ברכיו לחות עדיין ממי רגליו מותר:

בבגדו - ר"ל שהבגד העליון לא נתלכלך ואם גם הוא נתלכלך בק"ש ושאר דברי קדושה צריך לילך ולהסיר בגדיו או עכ"פ לכסות המקום המלוכלך בבגד אחר אך לענין תפלה שא"ל לו להפסיק ולעסוק בזה מתפלל כדרכו אחר השתיה כיון דאיסור מי רגלים אינו אלא מדרבנן וכבר הוא עומד בתפלה לא גזרו: מרחיק - עיין בה"ל דלענין תפלה ג"כ נכון להחמיר להרחיק בנפלו לו על הארץ כמו לק"ש:

אמות - או ממתין עד שיבלע בקרקע כשיעור ויתבאר לקמן סימן פ"ב כצ"ל. וכתב המ"א דאף דאפשר דעי' ההמתנה על הבליעה יצטרך לשהות כדי לגמור כולה ויצטרך לחזור לראש אפ"ה אין לחוש לזה בק"ש דהוי כקורא בתורה אבל אם נזדמן לו כן בברכת ק"ש טוב יותר שירחיק מהם ולא ימתין על הבליעה בקרקע ובדיעבד אם שהה בברכת ק"ש כדי לגמור כולה אינו חוזר לראש וכדלעיל בסימן ס"ה במ"ב:

וכן עיקר - עיין לעיל בסימן ס"ה במ"ב ובבה"ל דביארנו שם כל פרטי דין זה:

לעיל סי' ס"ה - ר"ל דתלוי העיקר אם הוא אנוס בעת ההפסק חוזר לראש וה"ג הא אנוס הוא. ולענין תפלה אם נזדמן כן באמצע והמתין על הבאת מים או על הבליעה בקרקע בכדי לגמור כל התפלה ג"ל דאפשר דא"צ לחזור לראש [כי בדיעבד יש לסמוך על דעת הרשב"א והתוספות ברכות כ"ב ע"ב ד"ה ממתין דס"ל דא"צ להרחיק כלל כיון שכבר הוא עומד בתפלה וא"כ לא היה אז אנוס אם לא שבפסיקה עד שיכלו המים לבד היה השיעור כדי לגמור כולה ועיין בה"ל ולקמן

⁵⁶ עי' רמב"ם (תפילה פ"ד ה"ו): מנהג פשוט בשנוער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים משום הכון לקראת אלהיך ישראל, במה דברים אמורים בבריא או בחולה שבעל אבל חולה שראה קרי לאונסו פטור מן הרחיצה ואין בזה מנהג, וכן זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע אין בהן מנהג אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן ומתפללין.

⁵⁷ עי' רמב"ם (ק"ש פ"ב ה"ז): מי שירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות קודם שתנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא, ואם היה מתיירא שמא תנץ החמה קודם שיקרא יתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא, ולא יתכסה לא במים הרעים שריחן רע ולא במי המשרה ולא במים צלולין מפני שערותו ז נראית בהן, אבל מתכסה הוא במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו.

⁵⁸ עי' שו"ע (או"ח סי' פ"ב): היה קורא וראה צואה כנגדו, ילך כדי שזירקנה מאחוריו ארבע אמות, ואם אי אפשר, כגון שיש לפניו נהר או דבר אחר המעכב, ילך כדי שניחנה לצדין ד"א. וא"צ לחזור אלא למקום שפסק, ולהר"ר יונה אם היה במקום שהיה לו לתת אל לבו שיש שם צואה, צריך לחזור לראש. (וע"ל סי' ע"ו ס"ח).

משנה ברורה: היה קורא - וה"ה אם היה מתפלל:

וראה צואה - ה"ה לענין מי רגלים וכדלקמן בסימן צ' סכ"ז אך לענין לחזור אח"כ לכ"ע במי רגלים אינו חוזר אלא למקום שפסק וכנ"ל בסוף סימן ע"ו: כנגדו - שיהיה שהוא יתר מד"א למקום שכלה הריח דאי היה בתוך ד' לכ"ע היה צריך לחזור לראש דפתח דהיה לו לבדוק מתחלה וכנ"ל בסוף סימן ע"ו: שזירקנה - וה"ה שיכול להחזיר פניו לצד מערב כיון שאינו עומד בתפלת ה"ח: ד' אמות - ממקום שכלה הריח:

לפניו נהר - ומיירי שאינו יכול להחזיר פניו למערב מפני איזה סיבה דאל"ה [יא] יחזיר פניו ועמ"א:

למקום שפסק - ס"ל [יב] כיון דלא היה בתוך ד' אמות שלו לא אמרינן דהיה לו לבדוק דלא הטריחתו תורה לבדוק בכמלא עיניו וסברא אחרונה ס"ל כיון דהיה מקום שראוי להסתפק פשע דלא הו"ל לקרות ולהתפלל עד שיתברר לו ועיין בא"ר שכתב דגם הרא"ש והרוקח ס"ל כהר"י ומ"מ לדינא נראה דאין להחמיר בדיעבד דהדה"ח והשולחן שלמה ועוד שארי אחרוני זמנינו כולם העתיקו רק דעה הראשונה לדינא ואם שהה כדי לגמור כולה עיין לעיל בסימן ס"ה ובמ"ב שם:

⁵⁸ עי' שו"ע (או"ח סי' ע"א): קרא במקום שראוי להסתפק בצואה, ומצאה אח"כ, צריך לחזור ולקרות. אבל אם אין המקום ראי להסתפק בו, אין צריך לחזור ולקרות. ומי רגלים, אפילו מצאן במקום שראוי להסתפק, אין צריך לחזור ולקרות.

משנה ברורה: במקום שראוי - דהיינו במקום שמצוי שם קטנים וכיו"ב: ומצאה אח"כ - בתוך ד' אמותיו ואם נמצאת חוץ לד"א בתוך שיעור כמלא עיניו עיין לקמן סימן פ"א ס"ב ובמ"ב שם:

צריך לחזור - דזבח רשעים תועבה דה"ל לבדוק המקום. ופשוט דה"ה לא אחר התפלה מצא שהיו בגדיו או מנעליו מטונפין ויודע שנטנפו ע"י שהיה קודם התפלה במקום מטונף כגון בה"כ וכה"ג במקום האשפתות ולא שמר א"ע להיות נקי בצאתו ממש דצריך לחזור דפשוט ואם ישב בליה במקום שהיה שם צואת

{כג ע"א}

מר סבר, אם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש, ומר סבר, למקום שפסק. אמר רב אשי, האי אם שהה אם לא שהה מיבעי ליה. אלא, דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש⁶⁰, והתם בדלא שהה קמפילגי. דמר סבר, גברא דחזיא הוא, ואין ראוי, ואין תפלתו תפלה, ומר סבר, גברא חזיא הוא, ותפלתו תפלה.

הרבנים למדו, הנצרך לנקביו⁶¹, אל יתפלל, ואם התפלל, תפלתו תועבה. אמר רב ובידו ואם [תרצה] לומר רב יהודה, לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו, אבל אם יכול לשהות בעצמו, תפלתו תפלה. ועד כמה. אמר רב ששת, עד פרסה. איכא דמתני לה אמתניתא, במה דברים אמורים, כשאין יכול לעמוד על עצמו, אבל אם יכול לעמוד על עצמו, תפלתו תפלה. ועד כמה. אמר רב ובידו, עד פרסה. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, הנצרך לנקביו הרי זה לא יתפלל⁶², משום שנאמר "הכון לקראת אלהיך ישראל. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי שנאמר שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, שמור עצמך שלא תחטא, ואם תחטא, הבא קרבן לפני. וקרוב לשמע (דברי חכמים), אמר רבא, הוי קרוב לשמוע דברי חכמים שאם חוטאים מביאים קרבן ועושים תשובה, מתת הכסילים [זבח], אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואין עושים תשובה, כי אינם יודעים לעשות רע, אם כן, צדיקים נניהו. אלא, אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן, ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים אם על הרעה הם מביאים, אמר הקדוש ברוך הוא, בין טוב לרע אינן מביאים⁶³, והם מביאים קרבן לפני. רב אשי ואם [תרצה] לומר רבי חנינא בר פפא אמר, שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני.

הרבנים למדו, הנכנס לבית הכסא⁶⁴, חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ונכנס. אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת, לא שנו אלא בית הכסא קבוע, אבל בית הכסא עראי, חולץ ונפנה לאלתר. וכשהוא יוצא, מרחיק ארבע אמות ומניחן, מפני שעשאו בית הכסא קבוע. איבעיא להו, מהו שיכנס אדם בתפילין לבית הכסא קבוע להשתין מים. רבינא שרי, רב אדא בר מתנא אסר⁶⁵. אתו שיליה לרבא, אמר להם, אסור, חיישינן שמא יפנה בהן, ואמרי לה, שמא יפח בהן. למדנו כברייתא אידך, הנכנס לבית הכסא קבוע, חולץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ומניחן בחלון הסמוך לרשות

הרבים ונכנס, וכשהוא יוצא, מרחיק ארבע אמות ומניחן, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים, אוחזן בידו ונכנס, רבי עקיבא אומר, אוחזן בבגדו ונכנס. בבגדו סלקא דעתך. זימנין מישתלי להו ונפלי. אלא אימא, אוחזן בבגדו ונכנס, ומניחם בחורין הסמוכים לבית הכסא, ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים, שמא יטלו אותם עוברי דרכים ויבא לירי חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים, ובאת זונה אחת ונטלתן, ובאת לבית המדרש ואמרה, ראו מה נתן לי פלוני בשכרי. כיון ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת. באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס.

הרבנים למדו, בראשונה היו מניחין תפילין בחורין הסמוכין לבית הכסא, ובאין עכברים ונוטלין אותן. התקינו שיהו מניחין אותן בחלונות הסמוכות לרשות הרבים, ובאין עוברי דרכים ונוטלין אותן, התקינו שיהא אוחזן בידו ונכנס. אמר רבי מיאשא בריה שרבי יהושע בן לוי, הלכה, גוללן כמין ספר ואוחזן בימינו כנגד לבו. אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, ובלבד שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח. אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי זירא, לא שנו אלא שיש שהות ביום ללבשן⁶⁶, אבל אין שהות ביום ללבשן, עושה להן כמין כיס טפח, ומניחן. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ביום, גוללן כמין ספר ומניחן בידו כנגד לבו, ובלילה, עושה להן כמין כיס טפח, ומניחן. אמר רבא, לא שנו אלא בכלי שהוא כליין, אבל בכלי שאינו כליין, אפילו פחות מטפח. אמר מר זוטרא ואם [תרצה] לומר רב אשי, תדע, שהרי פכין קטנים מצילין באהל המת. אמר רבה בר בר חנה, כי הוה אזלינן אחריו שרבי יוחנן, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא, כי הוה נקיש ספרא דאגדתא, הוה יהיב לן, כי הוה נקיש תפילין, לא הוה יהיב לן, אמר, הואיל ושרונה רבנן,

בג' ראשונות וכו'. דכל אלו כברכה אחת חשיבי לכן אפילו לא שהה חוזר לראש התפלה או לרצה ולפי מה שכתבתי בשם הגר"א והמג"ג ה"ה הכא אין צריך לחזור רק לאותו מקום שפסק:

חוזר לראש - כתב הח"א היינו דוקא כשסיים כבר הברכה אבל אם הפסיק באמצע ברכה אינו חוזר אלא לתחלת אותה הברכה דכל באמצע לא נקרא חזרה אלא תיקון הלשון:

⁶¹ ע"י ש"רע (א"ח סי' צב ס"א): היה צריך לנקביו, אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל. וה"מ שאינו יכול לעמוד עצמו שיעור הליוך פרסה, אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה יצא בדיעבד, אבל לכתחלה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחלה יפה. הגה: וכל הנצרך לנקביו אסור אפי' בדברי תורה, כל זמן שגופו משוקק מן הנקבים (הגהות מיימוני פ"ד מהל' תפלה).

משנה ברורה: אל יתפלל - דכתיב הכון לקראת אלקיך ישראל וכתבי שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ואח"ל אמר הקדוש ברוך הוא שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני:

וצריך - ה"א דדוקא לגדולים אבל לקטנים בדיעבד אין צריך לחזור ולהתפלל ויש חולקין:

הליוך פרסה - הוא ד' מילין שהוא שיעור שעה וחומש:

יכול להעמיד - ר"ל מעת התחלת התפלה היה בו כח לשהות שיעור זה. ומשמע אפי' אם א"כ תיכף אחר התפלה הלך ועשה צרכיו והיה בתוך שיעור הזה יצא בדיעבד:

אבל לכתחלה - ר"ל אפילו יכול לעצור בעצמו יותר מפרסה כיון שהוא מרגיש בעצמו קצת שצריך לנקביו. ואפילו אם ע"ז שינקה את עצמו לא יהיה יוכל להתפלל עם הצבור אפי"ה טוב יותר להתפלל ביחיד בגוף נקי אמנם אם רואה שע"ז שיבדוק יעבור זמן תפלה לגמרי הסכים המ"א ושאר האחרונים שיותר להתפלל אם הוא משער בעצמו שיוכל לעצור שיעור שעה וחומש:

אפילו בדת - וכו' בק"ש ושאר ברכות. ובדיעבד משמע מדברי הפמ"ג דאין צריך לחזור ולקרוא וכו' הרמב"ן במלחמות:

שגופו משוקק - אפילו אם אינו מתאוה כ"כ שיהא בו משום בל תשקצו כיון שאינו יכול לעמוד עצמו עד פרסה ובפרסה מותר אפילו בק"ש והשע"ת לעיל בסיומן ו' סק"ד מחמיר בהו ואם הוא מלמד תורה לרבים או דורש ובאמצע נצטרך לנקביו אפילו גדולים מותר לו לשהות עצמו דבל תשקצו הוא רק איסורא דרבנן ומפני כבוד הבריות נדחה:

⁶² ע"י ש"רע (א"ח סי' צב ס"ג): צריך קודם תפלה להסיר כיחו וניעו וכל דבר הטורדו.

⁶³ כי אין להם דעת, ואין קרבן אלא בדעת, שהוא הקרוב (היסוד). וה"ש שמור כו' בשעה באתה עומד בתפלה לפני (אגודת הגר"א).

בסימן צ' סכ"ז במ"ב שם]. ומי שיש לו חולי המטפסף ממנו תמיד מ"ר עיין לקמן סימן פ' במ"ב:

⁶⁰ ע"י ש"רע (א"ח סי' קד ס"ה): בכל מקום שפוסק, אם שהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. ואם לאו, חוזר לתחלת הברכה שפסק בה. ואם פסק בג' ראשונות, חוזר לראש. ואם באחרונות, חוזר לרצה.

משנה ברורה: אם שהה - אפילו רק שתיהק בעלמא בלי דיבור ואפילו רק בין ברכה לברכה:

כולה - אפילו עומד בסוף התפלה משערין מתחלת התפלה עד סופה:

חוזר וכו' - ואם לא חזר לראש אלא למקום שפסק וגמרה צריך לחזור לראש ולהתפלל כל התפלה. וה"מ שהיה אונס גמור אבל אונס ליסטים וכו"ג שנוצר לעיל בדיעבד יצא דאולי הלכה כה"א המקילים הנ"ל דזה לא מקרי אונס [מגן גבורים]:

לראש - הנה לפי מה דאנו נוהגין כהכרעת הרמ"א לעיל בסימן ס"ה גבי ק"ש כדעת הפוסקים דאינו חוזר לראש כ"א בשהיהיה היה מחמת אונס ה"ה בתפלה נמי הדין כן אך ה"א דעניניו דאייירין גבי עקרב או שור שבא כנגדו או שפסק מחמת ליסטים וכו"ג מקרי נמי הפסק מחמת אונס דבעת הזה לא היה יכול להתפלל ומקרי הפסק וחוזר לראש ע"ז ו"א דזה לא מקרי אונס כ"א בשהיה ההפסק מחמת שהוא בעצמו לא היה ראוי לתפלה או שהמקום היה אינו ראוי משא"כ באונס אחר והכריע המ"א ועוד הרבה אחרונים דבתפלה אונס אחר נמי מקרי אונס מאחר דיש מהראשונים שסבורים דבתפלה אם שהה לגמור את כולה אפילו בלי אונס כלל חוזר לראש אבל בק"ש וכל שאר ענינים לא מקרי אונס כ"א בשהיה או המקום אינו ראוי:

ואם לאו - ר"ל שלא שהה בשתיקה כדי לגמור כולה אבל מ"מ שהה הרבה דאי לא שהה רק כדי לגמור אותה ברכה לכ"ע אינו חוזר רק לאותו המקום בלבד. ועיין בבב"ל מה שכתבנו בשם הדה"ח:

חוזר לתחלת - דס"ל דחמירה תפלה לענין זה מק"ש ולפיכך בקריאת שמע או בברכותיה סגי בשהפסיק שיחזור למקום שפסק אבל בכאן בעינן לתחלת ברכה כי ע"י שהייה רבה נתקלקל הברכה ודוקא אם שהייה היתה באמצע ברכה אבל בין ברכה לברכה בדיעבד לית לן בה כל שלא שהה לגמור כולה ועיין בביאור הלכה:

הברכה - עיין בה"א שכתב בדיעבד אם לא חזר לתחלת הברכה כיון שהשלים הברכה אינו רשאי לחזור ובמגן גבורים חולק לגמרי על דין הש"ע וכתב דמיעקר הדין אם לא שהה לגמור את כולה לא חשיב הפסק ואינו חוזר רק למקום שפסק והא דכתבו התוספות חוזר לתחלת ברכה מיירי בשהה לגמור כולה וס"ל להתוספות דאונס זה לא חשיב אונס גם בתפלה. ובביאור הגר"א מסכים לשיטת הרשב"א המובא בב"י ע"י ומשמע מניה דבכל גווני אינו חוזר רק לאותו המקום שפסק בלבד אם לא ששהה לגמור כולה ומחמת אונס דאז חוזר לראש התפלה:

{כג ע"ב}

ננטרן. אמר רבא, כי הוה אזלינן אחרינו שרב נחמן כי הוה נקיט ספרא דאגדתא, הייב לן, כי הוה נקיט תפילין, לא הייב לן, אמר, הואיל ושרונהו רבנן, ננטרן.

הרבנים למדו, לא יאחוז אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל⁶⁴, ולא ישתין בהן מים⁶⁵, ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי⁶⁶. אמר שמואל, סכין, ומעות, וקערה, וככר הרי אלו כיוצא בהן. אמר רבא אמר רב ששת, לית הלכתא כי הא מתניתא, דבית שמאי היא. דאי בית הלל, השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי מיבעיא. מיתבי, דברים שהתירי לך כאן, אסרתי לך כאן, מאי לאו תפילין. אי אמרת בשלמא בית הלל, התירי לך כאן, קבוע, אסרתי לך כאן, בית הכסא עראי, אלא אי אמרת בית שמאי, הא לא שרו ולא מירי.

[מתרין הגמ',] כאשר למדנו הבריייתא ההיא היינו לענין טפח וטפחיים. שא' לימד, כשהוא נפנה, מגלה לאחרינו טפח ולפניו טפחיים. ולמדנו בבריייתא אחר, לאחרינו טפח, ולפניו ולא כלום. וכי אין שניהם [פי' ב' ברייתות מדברים] באיש, ואין קושי, זה [שלימד מגלה לאחרינו טפח ולפניו טפחיים, מדבר כשצריך לעשות] גדולים, וזה [שלימד לאחרינו טפח ולפניו ולא כלום מדובר הצריך לעשות] קטנים. ותסברא. אי בקטנים לאחרינו טפח למה לי. אלא, אידי ואידי בגדולים, ולא קשיא, הא באיש, הא באשה⁶⁷. אם כן, הא שלמדנו עלה, זהו קל וחומר שאין עליו תשובה, מאי אין עליו תשובה. דרכא דמילתא כך איתא.

אלא לאו, תפילין, ותיובתא שרבא אמר רב ששת, תיובתא. מכל מקום קשיא, השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי לא כל שכן. כך קאמר, בית הכסא קבוע דליכא ניצוצות, שרי, בית הכסא עראי שיש ניצוצות, אסרי. אם כן, אמאי אין עליו תשובה. תשובה מעלייתא היא. כך

קאמר, הא מילתא תיתי לה בתורת טעמא ולא תיתי לה בקל וחומר, דאי איתא לה בתורת קל וחומר, זהו קל וחומר שאין עליו תשובה. הרבנים למדו, הרוצה ליכנס לסעודת קבע⁶⁸, מהלך עשרה פעמים ארבע אמות, או ארבע פעמים עשר אמות ויפנה, ואחר כך נכנס. אמר רבי יצחק, הנכנס לסעודת קבע, חולץ תפיליו ואחר כך נכנס. ופליגא שרבי חייא, שאמר רבי חייא, מניחן על שלחנו, וכן הדור לו⁶⁹. ועד אימת. אמר רב נחמן בר יצחק, עד זמן ברכה.

תני חדא, צורר אדם תפיליו עם מעותיו באפרקסועוד, ולמדנו בבריייתא איך, לא יצור. לא קשיא, הא, דאזמניה, הא, דלא אזמניה, שאמר רב חסדא, האי סודרא דתפילין דאזמניה למיצר ביה תפילין⁷⁰, צר ביה תפילין, אסור למיצר ביה פשיטי, אזמניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אזמניה, שרי למיצר ביה זוי. ולאביי, שאמר הזמנה מילתא היא, אזמניה אף על גב דלא צר ביה, צר ביה, אי אזמניה, אסיר, אי לא אזמניה, לא.

בעא מיניה רב יוסף בריה שרב נחוניא מרב יהודה, מהו שיניח אדם תפיליו תחת מראשותיו. תחת מרגלותיו⁷¹ לא קא מיבעיא לי, שנוהג בהן מנהג בזיון, כי קא מיבעיא לי, תחת מראשותיו, מאי. אמר לו, כך אמר שמואל, מותר, אפילו אשתו עמו. מיתבי, לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך בזיון, אבל מניחן תחת מראשותיו, ואם היתה אשתו עמו, אסור, היה מקום שגבוה שלשה טפחים או נמוך שלשה טפחים, מותר. תיובתא דשמואל. תיובתא. אמר רבא, אף על גב דלמדנו בבריייתא תיובתא דשמואל, הלכתא כוותיה. מאי טעמא.

בין ברכי - דאל"ה חיישינן שמא יבוא להשתקע בשנית קבע:

מותר לישן - דלא חיישינן בזה להפחה כיון שאינם עליו:

אסור לישן - דחיישינן שמא יפלו מידו:

בכל ענין שרי - דאפילו אם יפלו על הקרקע אין חשש כ"כ ועיין בביאור הגר"א שכתב דדוקא אם הנרתק מחזיק טפח או חשיב חציצה להפסיק בינו לקרקע:

⁶⁷ ע"י ש"ע (א"ח סי' ג ס"ד): לא יגלה עצמו כ"א לאחרינו טפח ומלפניו טפחיים, ואשה מאחריה טפח ומלפניה ולא כלום.

משנה ברורה: טפח - ולא יותר משום צניעות ומלפניו טפחיים דמתוך שהוא דוחק א"ע לגדולים הוא בא לידי קטנים וצריך טפחיים משום קלוח מי רגלים הנתזין למרחוק והב"ח כתב דנכון להחמיר שיהיה גם מלפניו רק טפח ולא הסכימו עמו הרבה מהאחרונים. ויזהר שלא ילכלך שם בגדיו וגופו ומגעליו:

⁶⁸ ע"י רמב"ם (דעות פ"ד ה"ב): לא יאכל אדם עד שתתמלא כריסו אלא יפחות כמו רביע משבעתו, ולא ישתה מים בתוך המזון אלא מעט ומזוג ביי, וכשיתחיל המזון להתעכל במעיו שותה מה שהוא צריך לשתות, ולא ירבה לשתות מים ואפילו כשיתעכל המזון, ולא יאכל עד שיבדוק עצמו יפה יפה שמא יהיה צריך לנקביו, לא יאכל אדם עד שילך קודם אכילה עד שיתחיל גופו לחום, או יעשה מלאכתו או יתיגע ביגע אחר, כללו של דבר יענה גופו ויגע כל יום בבקר עד שיתחיל גופו לחום וישקוט מעט עד שתתישב נפשו ואוכל, ואם רחץ בחמין אחר ישגע הרי זה טוב ואחר כך שוהה מעט ואוכל.

⁶⁹ ע"י ש"ע (א"ח סי' מ ס"ח): הנכנס לסעודת קבע, חולצן ומניחן על השלחן עד זמן ברכה, וחוזר ומניחן. אבל לאכילת עראי אין צריך לחלצן.

משנה ברורה: חולצן - דיש לחוש שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו:

על השולחן - כדי שיהיו מזומנים לו לחזור ולהניחן בשעת ברכה:

אבל וכו' - בספר שולחן שלמה מסתפק דאפשר דזהו דוקא מי שמניחן כל היום אבל לא מי שדרכו להניחן בשעת ק"ש ותפלה:

עראי - נראה דשיעור אכילת עראי הוא כביצה וכדין סוכה בסימן תרל"ט יע"ש [מטה יהודה]:

⁷⁰ ע"י ש"ע (א"ח סי' מ ס"ג): אפי' להניח בכלי תוך כלי, אסור להניחם תחת מרגלותיו. וכן אסור להניחם תחת מראשותיו כנגד ראשו, אפילו בכלי תוך כלי ואפי' אין אשתו עמו. אבל שלא כנגד ראשו, אם אין אשתו עמו, מותר. ואם אשתו עמו, צריך כלי בתוך כלי.

משנה ברורה: כנגד ראשו - שהוא ג"כ דרך בזיון:

מותר - אפילו שלא בכלי כלל רק שמניחן בענין שלא יתגלגלו משם לצדדין כגון שמניחן בין כר התחתון לכר שתחת ראשו שלא כנגד ראשו:

בתוך כלי - דהיינו שמניחן בתוך כלי או כיס המיוחד להן תחת הכר דהכר מיקרי כלי שני או שניחן בלי כלי כלל תחת שני כרין ולא התירו חכמים להניח תפילין תחת מראשותיו כשאשתו עמו אפילו בכלי תוך כלי אלא כדי שישתמרו מן הגנבים והקעברים ולפיכך אם יש לו מקום אחר שמשתמרים שם לא יניחם כלל במטה. ומיהו אם יש למעלה מראשותיו מקום יוצא מן המטה שהוא גבוה ג"ט או נמוך ג' טפחים למטה מראשותיו מותר להניחן עליו:

⁶⁴ ע"י ש"ע (א"ח סי' צו ס"א): כשהוא מתפלל, לא יאחוז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקודש ולא קערה מלאה ולא סכין ומעות וככר, מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויטרד ותתבטל כוונתו. ולולב בזמנו, מותר לאחוז בידו, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו.

משנה ברורה: כשהוא מתפלל - בפמ"ג כתב דה"ה בשעת ק"ש ופוסקי דזמרה: לא יאחוז וכו' - ובדיעבד א"צ לחזור ולהתפלל אם לא שיועד שע"ז לא כיון באבות. ומותר הש"ץ להחזיק הס"ת בידו בשבת כשאומר יקום פורקן דכיון שכונתו אז להתפלל על לומדי תורה ע"כ מחזיק הס"ת בידו ולא לשם שמירה והוי כמו לולב בזמנו וכן מותר להחזיק בשעה שמברכים החדוש:

ולא ספר וכו' - וה"ה כל ספרים שלנו:

קערה מלאה - שלבו עליה שלא ישפך ממנה ובסכין שלא יפול לארץ ויתקע בגולו ובמעות שלא יתפזרו ואף אם הם צוררין טריד שמא יאבדו אם לא שאוחזן באופן דליכא למיחש שמא יאבדו וכתב בברכי" דה"ה דאסור להושיב תינוק לפניו בשעת תפלה:

ומעות וככר וכו' - ודוקא הני שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו אבל שארי דברים מותר לאחוז ו"א והני לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט וה"ה שאין ליטול שום דבר בידו בשעת התפלה וכן הסכים הט"ז:

מפני שלבו וכו' - צ"ע אם מותר ליקח תפילין וס"ת בידו היכא דמתירא מפני גנבים דאפשר דהתירו לו:

מותר לאחוז וכו' - נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכיון מותר להגביהו כשסיים הברכה שהוא עומד בה ואי לא"ה לא יפסיק וכ"ש שאין לקרוץ באצבע וכיוצא בשעת תפילה. אם התחיל להתפלל ש"ע ונתבלבל מותר לילך למקום הידוע לו ליקח משם סידור:

⁶⁵ ע"י ש"ע (א"ח סי' מג ס"א): הוב"ד לעיל הערה יז.

⁶⁶ ע"י ש"ע (א"ח סי' מד): כל זמן שהתפילין בראשו או בזרועו, אסור לישן בהם אפילו שינת עראי, אלא אם הניח עליהם סודר ולא היתה עמו אשה, ישן בהם שינת עראי. וכיצד הוא עושה, מניח ראשו בין ברכיו, והוא יושב וישן. היו תפילין כרוכין בידו, מותר לישן בהם אפילו שינת קבע. ואם אוחזן בידו ואינם כרוכים בידו, אסור לישן בהם אפי' שינת עראי. הגה: ודוקא כשאוחזן בלא נרתקן, אבל נרתקן בכל ענין שרי (ב"י בשם העיטור).

משנה ברורה: עראי - דגורנין שמא יבוא להפחית בהם וע"י הנחת הסודר עליהן יזכור שיש תפילין עליו ולא יבוא להפחית:

עמו אשה - אבל אם אשתו עמו אסור גזירה שמא ישמש בהן:

ישן בהם - ולא חשבו אהיה הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש אבל כשהוא עוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת [אם לא שמטריד דעתו כ"כ לצרכי הגוף עד שלבבו פונה מ"ש מחמת טרדתו] וכן כשהוא ישן שוכח הבלי העולם. ומ"מ מצוה מן המובחר שיהא דעתו תמיד על התפילין ושלא יסיח דעתו מהן למשוך ולהרהר במחשבות רעות שמטעם זה חייב למשמש כל שעה שלא יסיח דעתו מהן [ב"ח] זולת בשעת התפלה והלימוד א"צ ליתן דעתו בהתפילין:

שינת עראי - ואין שיעור לזה ו"א כדי הילוך ק' אמה והוא חלק ס"ז משעה בקירוב וכן פסק הגר"א בביאורו:

{כד ע"א}

לכסות פניה בקרקע⁷⁵, אבל לא האישי. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה תוחות בקרקע.

אמר מר, אם היו בניו ובני ביתו קטנים, מותר⁷⁶. ועד כמה. אמר רב חסדא, תינוקת בת שלש שנים ויום אחד, ותינוק בן תשע שנים ויום אחד. יש אומרים, תינוקת בת אחת עשרה שנה ויום אחד⁷⁷. ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד, אידי ואידי עד כדי שדים נכנו ושערך צמה. אמר לו רב כהנא לרב אשי, התם אמר רבא אף על גב דתיובתא דשמואל הלכתא כוותיה דשמואל, הכא מאי. אמר לו, אטו כוליהו בחדא מחתא מחתינהו. אלא, היכא דאיתמר איתמר, והיכא דלא איתמר לא איתמר. אמר לו רב מרי לרב פפא, שער יוצא בבגדו מהו. קרא עליה, שער, שער.

אמר רבי יצחק, טפח באשה ערוה. למאי. אם תאמר לאסתכלי בה, והא אמר רב ששת, למה מנה הכתוב תכשיטין שבהון עם תכשיטין שבפנים, לומר לך, כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף⁷⁸. אלא, באשתו, ולקריאת שמע⁷⁹. אמר רב חסדא, שוק באשה ערוה, שנאמר גלי שוק עברי נהרות, וכתיב תגל ערותך וגם תראה חרפתך. אמר שמואל, קול באשה ערוה⁸⁰. שנאמר כי קולך ערב ומראך נאווה. אמר רב ששת, שער באשה ערוה⁸¹, שנאמר שערך כעדר העזים.

אמר רבי חנינא, אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו. מיתבי, התולה תפיליו יתלו בו חיי⁸². דורשי חמורות אמרו, והיו חיך תלואים לך מנגד, זה התולה תפיליו. לא קשיא, הא, ברצועה, הא, בקציצה. ואם תרצה לומר, לא שנא רצועה ולא שנא קציצה, אסור, וכי תלה רבי, בכיסתא תלה. אם כן, מאי למימרא. מהו דתימא, תיבועי הנחה כספר תורה, קמשמע לך.

ואמר רבי חנינא, אני ראיתי את רבי שגיהק ופיהק, ונתעשט⁸³, ורק

כל לנטורינהו טפי עדיף. והיכא מנח להו. אמר רבי ירמיה, בין כר לכסת שלא כנגד ראשו⁷¹. והא תני רבי חייא, מניחן בכובע תחת מראשותיו. דמפיק ליה למורשא דכובע לבר. בר קפרא צייר להו בכילתא ומפיק למורשהון לבר. רב שישא בריה שרב אידי מנח להו אשרשיפא ופריס סודרא עלוייהו⁷². אמר רב המנונא בריה שרב יוסף, זימנא חדא הוה קאימנא קמיה שרבא ואמר לי, זיל אייתי לי תפילין. ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו, והוה ידענא דיום טבילה הוה, ולאגמורין הלכה למעשה הוא דעבד. בעי מיניה רב יוסף בריה שרב נחוניא מרב יהודה, שנים שישנים במטה אחת, מהו שזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע, וזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע. אמר לו כך אמר שמואל, ואפילו אשתו עמו. מתקיף לה רב יוסף, אשתו לו מיבעיא אחר. אדרבה⁷³. אשתו כגופו, אחר לאו כגופו⁷⁴. מיתבי, שנים שישנים במטה אחת, זה מחזיר פניו וקורא, וזה מחזיר פניו וקורא, ולמדנו בכרייתא אחריתי, הישן במטה ובניו ובני ביתו בצדו, הרי זה לא יקרא קריאת שמע אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהן. ואם היו בניו ובני ביתו קטנים, מותר. בשלמא לרב יוסף לא קשיא, הא, באשתו, הא, באחר. אלא לשמואל קשיא. אמר לך שמואל, לרב יוסף מי נחיא. והלמדנו בכרייתא, היה ישן במטה, ובניו ובני ביתו במטה, לא יקרא קריאת שמע אלא אם כן היתה מפסקת ביניהן. אלא מאי אית לך למימר, אשתו לרב יוסף תנאי היא, לדידי נמי תנאי היא.

אמר מר, זה מחזיר פניו וקורא קריאת שמע. והא איכא עגבות. מסייע ליה לרב הונא, שאמר רב הונא, עגבות אין בהם משום ערוה. לימא מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה

⁷¹ ע"י ש"ע (א"ח ס' מ"ג): הוב"ד לעיל הערה 70.

⁷² ע"י ש"ע (א"ח ס' רמ"א): הוב"ד לעיל הערה יג.

⁷³ ע"י ש"ע (א"ח ס' עג"ב): אם היה ישן עם אשתו, קורא בחזרת פנים לצד אחר, ואפילו בלא הפסקת טלית, משום דחשיבא כגופו. ויש מי שאוסר, ונכון לחוש לדבריו.

משנה ברורה: עם אשתו וכו' - משום דאשתו כגופו ורגיל בה וליכא הרהורא ומ"מ צריך חזרת פנים דפנים להדי פנים א"א דליכא הרהורא. ואם האישי מחזיר פניו לבד והאשה נשאת כמות פניה אף אחריו נגד אחריו מ"מ הוא מותר לקרות ושוב ליכא הרהורא ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בערותה אבל אם תרופיהו רצונם לקרות אז גם היא צריכה להחזיר פניה ואפילו בשרם נוגעים זה בזה מותרים לקרות:

שאוטר - ל"ל בלא הפסקת טלית. ולפי דבריהם צריך מאוד לזהר בזה בק"ש שעל המטה ובברכת המפיל שיהיה ביניהם הפסקת טלית ואז אפילו פנים להדי פנים מותר וכו"ל:

⁷⁴ ע"י ש"ע (א"ח ס' עג"א): שנים שהיו ישנים בטלית א' ובשר שניהם נוגעים זה בזה, לא יקרא ק"ש אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהם ממתניהם ולמטה.

משנה ברורה: עם בניו וכו' - דלדידהו לכו"ע אמרינן כיון דגס בהן חשובין כגופו וליכא הרהורא. ומ"מ פנים להדי פנים אסור ובפ"ח מיקל בזה והביא ראה ובספר מאמר מרדכי וברכי יוסף דחו ראיתו. ומשמע עוד מדברי המ"מ דאפילו אם נימא דאין צריך להחזיר פנים ע"כ פ' בנעו ערותו בבשרם או להיפך אסור:

בחזרת פנים - היינו שיהא אחריהם זה לזה ואם פני בניו נגד אחריו צריך ע"כ פ' ליהרר שלא יהא בשרו נוגע בערותן כן נראה לי וראה מלקמן סימן ע"ד ס"ה דמוכח דאם בשרו נוגע בערות חבירו ג"כ אסור:

גדולים - וה"ה קטנים אחרים שאינם בניו [כן משמע מהרמב"ם ועיין בביאור הגר"א סימן ע"ה ס"ד בה"ה ויש ליישב] אך לפי מה שמבואר לקמן בסיומן ע"ה ס"ד בה"ה דקטן כל זמן שאין ראוי לביאה [היינו בזכר עד ט' שנים ויום אחד ובנקיבה עד בת ג' ויום אחד] אין ערותו ערוה לכאורה גם לעניינינו יש להקל אם עדיין לא הגיע הזמן:

⁷⁵ ע"י ש"ע (א"ח ס' עד"ד): יש מי שאומר שהנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק, אף על פי שאינן מפסיקות למטה מהלב. הגה: ואם הן ערומות, צריך שתהא ערוה שלהן תוחות בקרקע או שיושבות על שאר דבר, דאז אין לבן רואה ערוה שלהן. מה שאין כך באיש (ב"י בשם א"ח ועיין לקמן ס' ר"ו סעיף ג').

משנה ברורה: יכולות לברך וכו' - הטעם דערותן למטה מאוד ואין הלב שלה יכול לראותה ומ"מ ח"כ אלא מצד שכתב רמ"א ויש ליישב] אך לפי מה שמבואר לקמן בסיומן ע"ה גילוי ערוה לא מצד הלב אלא מצד שכתב רמ"א ויש ליישב] אך לפי מה שמבואר לקמן בסיומן ע"ה אלא צריכה שתהא יושבת וכמו שכתב רמ"א ע"ז שעי"י ששיבתה פניה שלמטה מכוסים ואין ערותה נראית ומה שכתב רמ"א דאז אין לבו רואה ערוה שלהן הוא לאו דוקא לבן דלבן בלא"ה אינו רואה ערותן אלא על שלא תהא בגילוי ערוה לגמרי קאמר וט"ס הוא וצ"ל ואז אינו נראה ערוה שלהן [אחרונים]:

מהלב - והב"ח חולק וס"ל דגם באשה בעינין הפסקה בין לב לערוה אפילו כשיש לה מלבוש אבל שאר האחרונים הסכימו לפסק השו"ע. ועיין ב"ד ס' ר' דמסקי ה"ז והש"ך שם דלפי מה שפסק השו"ע פה דאין שייך באשה לבה רואה את הערוה מותרת לברך ברכת הטבילה כשהיא עומדת בתוך המים אף שהיא עדיין

ערומה דמשום גילוי ערוה אין בזה דהמים נחשבין כמו כיסוי. ויותר טוב שיהיה לבה למעלה מן המים דזה שרי אף באיש וכמו שכתב רמ"א בה"ה בס"ב או שתחבק זרועותיה להפסיק בין לבה לערוה וכן פסק החכמ"א וה"ה אם עוכרת ברגליה שלא יהא איבריה נראין בהם זה לכו"ע מהני. ואם יש עוד נשים ערומות עומדות בבית הטבילה פשוט דצריכה בעת הברכה להחזיר פניה וגופה מהן ואף אם נימא דמקום המקוה הוא רשות בפני עצמו לא מהני כדמוכח לקמן בסיומן ע"ז ס"ב ע"ש:

טוחות - ל"ל דבוקות ומכוסות בהקרקע ומשא"כ באיש דלא שייך זה כי הביצים והגרי בולטין. ועיין במ"א לקמן ס' ר"ו דדעתו דאף אם העגבות נראין אין להקפיד דעגבות אין בהן משום ערוה וכן משמע קצת מביאור הגר"א ובא"ד פסק דעגבות יש בהן משום ערוה:

ע"י ש"ע (א"ח ס' ר"ג): הוב"ד לעיל הערה **Error! Bookmark not defined.** ע"י ש"ע (ו"ד ס' שכח ס"א): בשעה שיפריש חלה יברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה, (או להפריש חלה). לפיכך אסור לאיש להפריש חלתו ערום, מפני שאי אפשר לו לברך כשהוא ערום. אבל האשה מותרת, והוא שיהיו פניה שלמטה טוחות בקרקע. (ובמקום שמפרישין ב' חלות, לא יברך רק כשמפרישין הראשונה).

ביאור: יברך - פת מקמח שהתליע במילבין מן הדין פטורה מחלה, כיון שאינה ראויה לאכילת ישראל, אך יש לחייבו מדרבנן משום מראית עין כדלקמן (ס' של ס"ה)? בעינת כלבים אף שאין הרועים אוכלים ממנה אם יש לו תואר לחם חייב בחלה משום מראית עיניו. אך לא יברך. עמ"ש לעיל (ס' יג"ב) לענין בן פקועה אם במרכין על שחיתתו, והרופא להחמיר להפריש גם בברכה, שיאמר דרך תפלה פסוקים של ויברך דוד בא"י אלקי ישראל כו' לך ה' הממלכה דאית ביה שם ומלכות ולסיים א"ח"כ ברוך אשר צונו להפריש חלה, דבכה"ג אין חשש ברכה לבטלה ו"א דיכול לומר בריך רחמנא מרא אשר צונו להפריש חלה דג"כ ליכא הזכרת שם ומלכות לבטלה כיון שהוא בלשון תרגום ואפ"ה יצא ידי ברכה אך אין דברי"א זו מוכרחים ד"ל דאפילו בלשון חול ג"כ שייך הזכרת שם לבטלה (פ"ח). או להפריש חלה - ו"א דבגלל זה נוהגים לומר "תרומה חלה", וצ"ע דאולי חלה היא העיקר ולא תרומה וא"כ הוה תיבת תרומה הפסקה בין הברכה לתיבת חלה. ו"א שאין כאן קפידא ואיזה שירצה יאמר. ואותן נשים שבפסח מברכות "בחלה מן המצות" טעות הוא בידם. וכאן אין צריכין לומר "מן העיסה" אלא די כשאומרות "להפריש חלה", ולעיל (ס' כח ס')? בברכת כסוי שאומרים "בעפר" עי"ש דברינו (ט"ז), מיהו "להפריש תרומה" יותר טוב, ועדיף יותר לומר "תרומה חלה" וע"י דברישה סעיף ד' (ש"ך):

ערום - אף על פי שהוא יושב מפני שערותו בולטת משא"כ באשה (ש"ך). שיהו פניה - משמע דמותר לברך מיושב וליקן במג"א (ס' ח' סק"ב) דהפרשת חלה היא מצוה ל"כ דאינו עושה אלא עוקש ומאכלו להכי מותר לברך מיושב, לפ"ז גם אם היא לבושה בבגדים רשאה לברך מיושב ו"א דהיכא דאפשר לעשות בעמידה אינו רשאי להיות בישיבה ולהכי בציצית מברך מעומד וכאן שונה דא"א לעמוד ערומה לכן מותרת לברך בישיבה דעיקר הטעם דאין לישב הוא משום שנחשב ממצולל בדבר ואין פחד ה' לנגד עיניו אבל כשעושה הדבר מחמת הכרח אין בזה שום זלזול (פ"ח).

רק כשמפרישין הראשונה - שהרי השניה אינה אלא להיכרא בעלמא כדלעיל (ס' שכח ס'?) (ש"ך).

{ כר ע"ב }

וממשמש בבגדו⁷⁶, אבל לא היה מתעטף⁷⁷, וכשהוא מפקח⁷⁷, היה מניח ידו על סנטרו. מיתבי, המשמיע קולו בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה. המגביה קולו בתפלתו, הרי זה מנביא השקר, מגהק ומפקח, הרי זה מגסי הרוח. המתעטש בתפלתו, סימן ע"ל, ויש אומרים, ניכר שהוא מכוער. הרק בתפלתו, כאילו רק בפני המלך. בשלמא מגהק ומפקח לא קשיא, כאן, לאונסו, כאן, לרצונו, אלא מתעטש אמתעטש קשיא. מתעטש אמתעטש נמי לא קשיא, כאן, מלמעלה⁷⁸, כאן, מלמטה, שאמר רב זירא, הא מילתא אבלעא לי בי רב הוננא, ותקילא לי כי כולי תלמודאי, המתעטש בתפלתו, סימן יפה לו, כשם שעושים לו נחת רוח מלמטה כך עושין לו נחת רוח מלמעלה. אלא רק ארק קשיא. רק ארק נמי לא קשיא, אפשר כדרב יהודה, שאמר רב יהודה, היה עומד בתפלה ונודמן לו רוק⁷⁸, מבליעו בטליתו, ואם טלית נאה הוא, מבליעו באפרקסותו. רבינא הוה קאי אחורי שרב אשי, נודמן לו רוק, פתקיה לאחוריה. אמר לו, לא סבר לה מר להא שרב יהודה מבליעו באפרקסותו. אמר לו, אנא איננא דעתאי.

המשמיע קולו⁷⁹ בתפלתו הרי זה מקטני אמנה. אמר רב הונא, לא שנו אלא שיכול לכוין את לבו בלחש, אבל אין יכול לכוין את לבו בלחש, מותר, והני מילי, ביחיד, אבל בצבור, אתי למיטרד צבורא.

רבי אבהו הוה קא משתמיט מיניה שרב יהודה, דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל, שאמר רב יהודה, כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר "בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'". אמר, איזיל ואשמע מיניה מילתא מבית וועדא, והדר אפיק אזל אשכחיה לתנא שלמדנו קמיה שרב יהודה, היה עומד בתפלה ונתעטש⁸⁰. ממתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל, יש אומרים, היה עומד בתפלה ובקש להתעטש, מרחיק לאחוריו ארבע אמות ומתעטש, וממתין עד שיכלה הרוח, וחוזר ומתפלל, ואומר, רבוננו של עולם, צרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו בחיינו, ובאחריתנו רמה ותולעה, ומתחיל ממקום שפסק. אמר לו, אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה, דיי.

הרבנים למדו, היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה, חוצץ בטליתו על צוארו וקורא קריאת שמע. ויש אומרים, על לבו⁸¹. ותנא קמא, הרי לבו רואה את הערוה. קסבר, לבו רואה את הערוה מותר.

אמר רב הונא אמר רבי יוחנן, היה מהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע. אמר לו רב חסדא, האלהים. אם אמרה לי רבי יוחנן בפומיה, לא ציינתא ליה. יש אומרים, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי, היה מהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו וקורא קריאת שמע. אמר לו רב חסדא, האלהים. אם אמרה לי רבי יהושע בן לוי בפומיה, לא ציינתא ליה. ומי אמר רב הונא כך. והאמר רב הונא, תלמיד חכם אסור לו לעמוד במקום הטונפות⁸², לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרור תורה. לא קשיא, כאן, בעומד, כאן, במהלך. ומי אמר רבי יוחנן כך. והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרור בדברי תורה⁸², חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא. וכי תימא, גם כאן, כאן בעומד כאן במהלך, איני. והא רבי אבהו הוה קא אזיל אחוריו שרבי יוחנן, והוה קא קרי קריאת שמע, כי מטא במבואות המטונפות אשתיק. אמר לו לרבי יוחנן, להיכן אהרר⁸². אמר לו, אם שהית כדי לגמור את כולה, חזור לראש. כך קאמר לו, לדידי, לא סבירא לי, לדידך דסבירא לך, אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש. למדנו בביריתא כותיה שרב הונא, למדנו בביריתא כותיה שרב חסדא. למדנו בביריתא כותיה שרב הונא, במהלך במבואות המטונפות, מניח ידו על פיו ויקרא קריאת שמע. למדנו בביריתא כותיה שרב חסדא, היה מהלך במבואות המטונפות, לא יקרא קריאת שמע, ולא עוד אלא שאם היה קורא וכו', פוסק. לא פסק מאי. אמר רבי מיאשה בר בריה שרבי יהושע בן לוי, עליו הכתוב אמר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו [בהם]. רב אסי אמר, הוי מושכי העון בחבלי השוא. רב אדא בר אבהו אמר מהכא, כי דבר ה' בזה. ואם פסק מה שכרו. אמר רבי אבהו עליו הכתוב אומר, ובדבר הזה תאריכו ימים.

אמר רב הונא, היתה טליתו חגורה לו על מתניו⁸³, מותר לקרות קריאת שמע. למדנו בביריתא נמי כך, היתה טליתו, של בגד ושל עור ושל שק, חגורה על מתניו, מותר לקרות קריאת שמע,

⁷⁹ ע"י ש"ע (א"ח ס"י קא ס"ב): לא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו; ואם אינו יכול לכוין בלחש, מותר להגביה קולו; וה"מ בינו לבין עצמו, אבל בצבור, אסור, דאתי למטרד צבורא. הגה: ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל, כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מותר.

משנה ברורה: ומשמיע - ויש שכתבו דצריך לחוש לדברי הזהר שאף לכתחילה לא ישמיע לאזניו אבל המ"א כתב שאין ראייה מהזהר וכ"כ בבאיור הגר"א דאף דעת הזהר הוא כהש"ע וכ"כ שארי אחרונים שטוב יותר לכתחילה שישמיע לאזניו. ובדיעבד לכ"ע אם אמר בלחש כ"כ שאפילו לאזניו לא השמיע יצא כיון ש"מ"א וצ"מ בשפתיו:

ולא ישמיע - דכתיב בתפילת חנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וכל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה כאלו אין מאמין שהקב"ה שומע תפלת לחש וכל המגביה קולו בתפלתו ה"ז מנביא השקר שהיה דרכן לצעוק בקול לע"ז שלהן ועיין בברכי יוסף ובח"א דלכתחילה צריך להתפלל בלחש כ"כ שאף חבירו העומד בסמוך לו לא יהיה יוכל לשמוע ומ"מ אם א"א לו לכוין בענין זה יש לו עלשות בענין שיכול לכוין אך שיוזהר שלא יטריד לאחרים וכדלקמיה: קולו - ואפילו בפסוק דזמרה טוב שלא להרים קול כי הקדוש ברוך הוא שומע בלחש לא כאותם המגביהים קולם יותר מדאי ומיהו בשבת שנוהגים שאחד אומר פסוקי דזמרה בקול רם שפיר דמי [פמ"ג]:

בלחש - ה"ט"ז כתב דאף אם יכול לכוין בלחש אבל לא כ"כ כמו בקול מיקרי אינו יכול לכוין ויכול להתפלל ביחיד בקול ועיין בבב"ל שכתבנו דאין להקל בזה: להגביה קולו - ואיירי דאפילו אם ישמיע קולו במקצת ג"כ לא יוכל לכוין דאל"ה אסור:

בצבור אסור - אפילו להשמיע קולו במקצת וכ"ש להגביה קולו: ⁸⁰ ע"י ש"ע (א"ח ס"י קג ס"א): היה עומד בתפלה ויצא ממנו רוח מלמטה, ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל.

משנה ברורה: המתפלל וכו' - וירגיל אדם עצמו לכוין עכ"פ בחתימת של כל ברכה:

שיכוין - היינו פירוש המילות ע"כ מה נכון מאוד להמונים שילמדו פירוש המילות של כל התפלה ועכ"פ של ברכת אבות ומודים בודאי יש חיוב עליו לידע ביאורו:

באבות - כי הוא סידור שבחו של מקום ע"כ אינו בדין שיהא אז פונה לבבו לדברים אחרים ויש פוסקים דגם מודים חשוב כאבות לכתחלה. ואם הוא משער שאפילו באבות לא יכוין לא יתפלל כלל עד שתתיישב דעתו שיהיה יוכל עכ"פ לכוין באבות:

והאידינא וכו' - כתב הח"א נ"ל כיון דמצד הדין צריך לחזור ולהתפלל עכ"פ אם נזכר קודם שאמר בא"י בסוף ברכה יחזור לומר מאלקי אברהם וכו':

⁷⁶ ע"י ש"ע (א"ח ס"י צז ס"ג): אם כינה עוקצתו, ימשמש בבגדו להסירו שלא תנבטל כוונתו, אבל לא יסירנה בידו. הגה: ודוקא בשעת התפלה, אבל שלא בשעת התפלה יכול ליטול כינה ולזרוקו בבהכ"נ (א"ח), (וע"ל ס"י ד' סעיף ז' ח). משנה ברורה: (יא) בידו - ואם עבר ונטלה ישפוף ידו בכותל או בד"א וכדלעיל בסיומן צ"ב ס"ו:

(יב) ס"י ד' ס"ח - דמבואר שם דהנוגע בכינה צריך ליטול ידיו במים מפני רוח רעה השורה על הידים וכ"ש [יד] אם הוא קודם התפילה דצריך ליטול ידיו במים מפני התפילה:

⁷⁷ ע"י ש"ע (א"ח ס"י צז ס"א): הוב"ד לעיל הערה כז.

⁷⁸ ע"י ש"ע (א"ח ס"י צז ס"ב): אסור לו לרוק; ואם א"א לו שלא לרוק, מבליעו בכסותו בענין שלא יהא נראה; ואם הוא אסטניס, (פי' שאינו יכול לראות דבר מאוס), ואינו יכול להבליעו בכסותו, זורקו לאחוריו. ואם א"א לזרוקו לאחוריו, זורקו לשמאלו, אבל לא לימניו; וכל שכן לפניו, דאסור, (הר"י פ' מי שמתו). והא דלקמן בריש ס"י קכ"ג שהופך פניו לצד שמאל תחלה, שהוא ימין של הקדוש ברוך הוא, "ל"ה הטעם כיון שמעולם לא ירדה השכינה למטה מ' א"כ אין השכינה כנגד המתפלל, ולפיכך חלקו כבוד לימין ידיו בריקה שהיא בשעת תפלה. אבל כשפוסע שלש פסיעות, האדם מרחיק עצמו ממקום תפלתו והוא כנגד השכינה, ולפיכך נותן שלום לשמאלו שאז הוא כנגד ימניו של הקדוש ברוך הוא.

משנה ברורה: לרוק - וכל שאסור בתוך התפילה אסור אפילו בתחנונים שלאחר התפילה דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך:

א"א לו וכו' - כגון שיצטער בזה ויהא טרוד בתפלתו ואחר הריקה ימתין כדי הילוך ד"א וכדלעיל בסיומן צ"ב ס"ט:

שלא יהא נראה - כגון בבגד תחתון אבל בבגד עליון כיון שהרוק נראה אסור ובמדינתנו שלושין פאצילעס אף שהרוק נראה אפשר דמותר דיון שעשוי לכך אין בו משום מיאוס כן כתב המ"א אבל שארי אחרונים כתבו שגם בזה צריך לכרוך מקום הרוק שלא יהא נראה:

ואינו יכול וכו' - פי' שאמאס לו להבליעו בכסותו או שאינו יכול לשהותו בפיו עד שיבליענו או שהוא כסות נאה ואם נצריכנו שיבליענו בו יטרידנו ג"כ:

זורקו לאחוריו - היינו שהופך פניו לאחוריו או שזורקו בידו לאחוריו [יא] אבל לא כפי מעלה שנראה ככופר:

וכש"כ לפניו - מפני שהמתפלל שכינה לפניו ומ"מ [יב] אם א"א לו לרוק אלא לפניו או לימניו והוא מצטער בתפילה ע"י שאינו יכול לרוק מותר לו לרוק לימניו ואפילו לפניו:

"ל"ה הטעם וכו' - והאחרונים תרצו בפשיטות דהכא בשעת ריקתו מסלק ממנו כבוד השכינה וכמש"כ בסיומן ג' לענין התכבדו מכובדים וכו' ע"כ אזלינן בתרי ימין ושמאל של האדם משא"כ בסיומן קכ"ג דאיירי בהשתחווא שמשתחוה בסוף תפילתו להשכינה ע"כ אזלינן בתרי ימין דשכינה:

הוא כנגד השכינה - ר"ל [יג] של"כ כונתו אז בעת השתחויה להשתחות נגד השכינה שהיא מעלה מעשרה כי הלא לא ירדה למטה:

{ כה ע"א }

אבל לתפלה, עד שיכסה את לבו⁸¹.

ואמר רב הונא, שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא⁸², מניח ידו עליהן עד שיגמור. עד שיגמור סלקא דעתך. אלא כשאמר רב נחמן בר יצחק, עד שיגמור עמוד ראשון. ולפסוק לאלתר וליקום. משום שרובן שמעון בן גמליאל, דלמדנו בבירייתא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, עמוד החזרו מביא את האדם לידי הדרוקן, סילון החזרו, מביא את האדם לידי ירוקן.

אתמר, צואה על בשרו, או ידו מונחת בבית הכסא, רב הונא אמר, מותר לקרות קריאת שמע⁸³, רב חסדא אמר, אסור לקרות קריאת שמע. אמר רבא, מאי טעמא שרב הונא, שנאמר כל הנשמה תהלל יה. ורב חסדא אמר, אסור לקרות קריאת שמע. מאי טעמא שרב חסדא, שנאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך.

אתמר, ריח רע שיש לו עיקר, רב הונא אמר, מרחיק ארבע אמות וקורא קריאת שמע, ורב חסדא אמר, מרחיק ארבע⁸⁴ אמות ממקום שפסק הריח, וקורא קריאת שמע. למדנו בבירייתא כותיה שרב חסדא, לא יקרא אדם קריאת שמע, לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים, ולא כנגד צואת חזירים, ולא כנגד צואת תרנגולים, ולא כנגד צואת אשפה שריחה רע⁸⁵, ואם היה מקום גבוה⁸⁶ עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים, יושב בצדו וקורא קריאת שמע, ואם לאו, מרחיק מלא עינו, וכן לתפלה⁸⁷. ריח רע שיש לו עיקר, מרחיק ארבע אמות ממקום הריח, וקורא קריאת שמע. אמר רבא, לית הלכתא כי הא מתניתא (בכל הני שמעתתא) אלא כי הא דלמדנו בבירייתא, לא יקרא אדם קריאת שמע לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכו⁸⁸.

בעו מיניה מרב ששת, ריח רע שאין לו עיקר מהו. אמר להם, אתו חזו הני ציפי דבי רב⁸⁹, דהני גנו והני גרסי. והני מילי, בדברי תורה, אבל בקריאת שמע, לא, ודברי תורה נמי לא אמרן אלא דחבריה, אבל דידיה, לא. אתמר, צואה עוברת, אביי אמר, מותר לקרות קריאת שמע, רבא אמר, אסור לקרות קריאת שמע⁹⁰. אמר אביי מנא אמינא לה, דתנן, הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר, טמא⁹¹, טהור עומד תחת האילן וטמא עובר, טהור, ואם עמד, טמא, וכן באבן המנוגעת. ורבא אמר לך, התם, בקביעותא תליא מילתא, שנאמר "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, הכא, והיה מחניף קדוש, אמר רחמנא, והא ליכא. אמר רב פפא, פי חזיר כצואה עוברת דמי⁹². פשיטא. לא צריכא, אף על גב דסליק מנהרא.

אמר רב יהודה, ספק צואה⁹³, אסורה, ספק מי רגלים, מותרים. יש אומרים, אמר רב יהודה, ספק צואה, בבית, מותרת, באשפה, אסורה, ספק מי רגלים, אפילו באשפה נמי מותרין. סבר לה כי הא שרב המנונא, שאמר רב המנונא, לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד, וכדברי יונתן. שרבי יונתן רמי, כתיב ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ, ונאמר, ויתד תהיה לך וגו' וכסית את צאתך. הא כיצד, כאן בגדולים, כאן בקטנים, אלמא, קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד. הא נפול לארעא, שרי, ורבנן הוא דגזרו בהו, וכי גזרו בהו רבנן, בודאן, אבל בספקן לא גזרו.

ובודאן עד כמה. אמר רב יהודה אמר שמואל, כל זמן שמטפחין, וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל זמן שמטפחין, וכן אמר עולא,

⁸¹ ע"י ש"ע (א"ח ס' ע"ד ס"ד): הוב"ד לעיל הערה לה.

⁸² ע"י ש"ע (א"ח ס' צא ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צא סעיף א

היתה טלית חגורה על מתניו לכסותו ומתניו ולמטה, אסור להתפלל עד שיכסה לבו; ואם לא כסה את לבו, או שנאנס ואין לו במה יתכסה, הואיל וכסה ערותו והתפלל, יצא.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צא סעיף א עד וכו' - דצריך הוא לראות את עצמו כאלו עומד לפני המלך ומדבר באימה: שיכסה לבו - והוא הדין כל גופו [ב"ח]:

הואיל וכו' - ר"ל אפי' ה' מתניו ולמעלה ערום יצא: ⁸³ ע"י ש"ע (א"ח ס' מג ס"ח): אם שכח תפילין בראשו ועשה בהם צרכיו, מניח ידו עליהן עד שיגמור עמוד הראשון ויוצא, וחולצן וחזרו ונכנס.

משנה ברורה: עד שיגמור - דעמוד החזרו מביא האדם לידי הדרוקן וסילון החזרו מביא האדם לידי ירוקן:

⁸⁴ ע"י ש"ע (א"ח ס' עו ס"ד): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עו סעיף ד

היתה צואה על בשרו ומכוסה בגדיו, או שהכניס ידיו בבית הכסא דרך חור ואינו מוצא ריח רע, יש מתיירים לקרות, ויש אוסרין. וי"א שלא התיר המתיר בצואה על בשרו, אלא במקום שהיא נכסה מאליה בלא מלבוש כגון אצילי ידיו, ונכון לעשות כדברי המחמיר. הגה: ושכבת זרע על בשרו דינו כצואה (מהר"ל הלכות ב"ב).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עו סעיף ד בגדיו - ומי שידיו מטונפות מקינוח ביה"כ אם אין בהם ממשות צואה אלא לבלוק בעלמא והלך ריחה והיא על ידו דומיא דמלמולי זיעה שרי לקרות כנגדה אפי' בלי כיוסי ודוקא אחר משום דלאו כצואה דמיא אבל הוא גופא כל שידיו

כל זמן שמטפחין. גניבא משמיה שרב אמר, כל זמן שרשומן ניכר. אמר רב יוסף, שרא ליה מריה לגניבא. השתא צואה, אמר רב יהודה אמר רב, כיון שקרמו פניה מותר, מי רגלים מיבעיא. אמר לו אביי, מאי חזית דסמכת אהא, סמוך אהא. שאמר רבה בר רב הונא אמר רב, צואה, אפילו כחרס, אסורה. ואיך מדובר צואה כחרס. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל זמן שזורקה ואינה נפרכת, ויש אומרים, כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. אמר רבינא, הוה קאימנא קמיה שרב יהודה מדפתי, חזא צואה, אמר לי, עיין אי קרמו פניה אי לא. יש אומרים, כך אמר לו, עיין אי מפלאי אפלויי. מאי הוי עלה. אתמר, צואה כחרס, אמימר אמר, אסורה, ומר זוטרא אמר, מותרת. אמר רבא, הלכתא, צואה כחרס אסורה⁹⁴, ומי רגלים כל זמן שמטפחין. מיתביי, מי רגלים כל זמן שמטפחין, אסורין, נבלעו או יבשו, מותרים, מאי לאו נבלעו דומיא דיבשו, מה יבשו, דאיין רשומן ניכר, אף נבלעו, דאיין רשומן ניכר, הא רשומן ניכר, אסור, אף על גב דאיין מטפחין. ולטעמך, אימא רישא, כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר, שרי. אלא, מהא ליכא למשמע מינה. לימא כתנאי, כלי שנשפכו ממנו מי רגלים, אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו, נבלעו, מותר, לא נבלעו, אסור, רבי יוסי אומר, כל זמן שמטפחין. מאי נבלעו ומאי לא נבלעו דקאמר תנא קמא. אם תאמר נבלעו, דאיין מטפחין, לא נבלעו, דמטפחין, ואתא רבי יוסי למימר, כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר שרי, היינו תנא קמא. אלא, נבלעו, דאיין רשומן ניכר, לא נבלעו, דרשומן ניכר, ואתא רבי יוסי למימר, כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר, שרי. לא, דכולי עלמא כל זמן שמטפחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר, שרי

מלוכלכות מלמולי זיעה וחיכוך הראש אסור לקרות ק"ש ותפלה עד שיטול ידיו או עכ"פ אם אין לו מים יניקה ידיו וכדלעיל בסימן ד' [פמ"ג] ועיין בבה"ל:

(יא) חור - ר"ל מחיצה יש בינו לבין בה"כ ופשוט ידו לפניו מן המחיצה דאלת"ה הלא י"א בסימן פ"ג דאסור לקרות כנגד מחיצת בה"כ כצואה דמיא:

(יב) מתירין - דכתיב כל הנשמה תהלה יה דהיינו הפה והחוטם בכלל ההילול אבל לא שאר איברים דאפילו אינם נקיים שרי והיש אוסרין טעמם דכתיב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בעיניו שיהיו כולם נקיים ופשוט דלפ"ז ה"ה אם אחד מאיבריו הוא בתוך ד' אמות של הצואה ג"כ אסור מטעם זה [יא] ואם הצואה היא על בגדיו ומכוסה מלמעלה ג"כ לכ"ע שרי ומ"מ [יב] יזהר כל אדם שיהיו תמיד בגדיו נקיים ובפרט בעת התפלה:

(יג) כגון אצילי ידיו - ר"ל אז מהני כיוסי בגד [פמ"ג]:

(יד) כדברי המחמיר - ובעת הדחק יש לסמוך אדברי המתירין שדוקא הפה והחוטם הוא בכלל ההילול אבל לא שאר איברים [ח"א]:

(טו) דינו כצואה - ר"ל [יג] ע"כ יש להחמיר בה כשהיא על בשרו אף שהיא מכוסה כמו בצואה וכנ"ל אבל כשהיא על בגדיו ומכוסה שרי לכ"ע וכנ"ל בצואה [יד] וי"א דינו כצואה [טו] מיהו בס"ח סימן תק"ט מוכח דאפילו על בגדיו ומכוסה יש לרחה או לפשטו שלא יהיה דבוק בו הטומאה ומכ"ש שכנשל ח"ו ע"י קרי שלא ירחה לו למזכרת איסור:

⁸⁴ ע"י ש"ע (א"ח ס' עט ס"ח): אסור לקרות כנגד אשפה שריחה רע.

משנה ברורה: (כט) שריחה רע - ודינה לכל דבר [כט] כצואת אדם וע"כ צריך להרחיק מלפניה כמלא עינו ואפילו אם ידוע לו שאין בה צואה ומי רגלים והוא [לא] מן התורה. זה הכלל כל ר"ר הבא מדבר המסריח כיוצא באלו שנתפרשו שיש לו עיקר מרחיקין ממנה כדיו צואת אדם דבכלל והיה מחניף קדוש הם כלומר שאם מגיע אליו הר"ר אין מחנהו קדוש ואסור לקרות [בלבוש]:

והכח בטופח על מנת להטפוח איכא בינייהו.

ידר לטבוח, אם יכול לעלות כו'. לימא תנא סתמא כרבי אליעזר, שאמר, עד הנץ החמה. אפילו תימא רבי יהושע, ודלמא כותיקין, שאמר רבי יוחנן, ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה.

ואם לאו, יתכסה במים ויקרא. והרי לבו רואה את הערוה. אמר רבי אלעזר, ואי תימא רבי אחא בר אבא בר אחא משום רבינו, במים עכורין שנו⁸⁵, דדמו כארעא סמיכתא, שלא יראה לבו ערותו. הרבנים למדו, מים צלולין, ישב בהן עד צוארו וקורא, ויש אומרים, עוכרן ברגלו, ותנא קמא, והרי לבו רואה את הערוה. קסבר, לבו רואה את הערוה, מותר. והרי עקבו רואה את הערוה. קסבר, עקבו רואה את הערוה, מותר. אתמר, עקבו רואה את הערוה, מותר. נוגע, אביי אמר, אסור, ורבא אמר, מותר. רב זביד מתני לה להא שמעתא כך. רב חנינא בריה שרב איקא מתני לה כך, נוגע, דברי הכל אסור, רואה, אביי אמר, אסור, רבא אמר, מותר, לא נתנה תורה למלאכי השרת. והלכתא, נוגע, אסור, רואה, מותר⁸⁶.

אמר רבא, צואה בעששית⁸⁷, מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, ערוה בעששית⁸⁸, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה. צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, דצואה בכסוי תליא מילתא, והא מיכסיא, ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה ולא יראה בך ערות דבר, אמר רחמנא, והא קמיתחזיא.

אמר אביי, צואה כל שהוא⁸⁹, מבטלה ברוק, אמר רבא, וברוק עבה. אמר רבא, צואה בגומא⁹⁰, מניח סנדלו עליה וקורא קריאת שמע. בעא מר בריה שרבינא, צואה דבוקה בסנדלו מאי. תיקו.

אמר רב יהודה, נכרי ערום⁹¹, אסור לקרות קריאת שמע כנגדו. מאי איריא נכרי, אפילו ישראל נמי. ישראל, פשיטא ליה דאסור, אלא נכרי אצטריכא ליה, מהו דתימא, והואיל וכתיב בהו אשר בשר חמורים בשבת, אימא כחמור בעלמא הוא, קמשמע לן, דאינהו נמי איקרו ערוה, שנאמר וערות אביהם לא ראו.

ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה, עד שיטיל לתוכן מים. וכמה מיא רמי ואזיל. אלא כך קאמר, לא יתכסה⁹² לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל, ומי רגלים, עד שיטיל לתוכן מים, ויקרא. הרבנים למדו, כמה יטיל לתוכן מים, כל שהוא, רבי זכאי אומר, רביעית. אמר רב נחמן, מחלוקת, לבסוף, אבל בתחלה, כל שהן, ורב יוסף אמר, מחלוקת, לתחתילה, אבל לבסוף, דברי הכל רביעית. אמר לו רב יוסף שמעיה, אייתי לי רביעיתא דמיא, כרבי זכאי. הרבנים למדו, גרף של רעי ועביט של מי

רגלים⁸⁵, אסור לקרות קריאת שמע כנגדן, ואף על פי שאין בהן כלום, ומי רגלים עצמן, עד שיטיל לתוכן מים. וכמה יטיל לתוכן מים. כל שהוא, רבי זכאי אומר, רביעית. בין לפני המטה בין לאחר המטה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, לאחר המטה, קורא, לפני המטה, אינו קורא, אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אפילו בית מאה אמה, לא יקרא עד שיוציאם, או שיניחם תחת המטה. איבעיא להו, היכי קאמר אחר המטה, קורא מיד, לפני המטה, מרחיק ארבע אמות וקורא, או דלמא כך קאמר, לאחר המטה, מרחיק ארבע אמות וקורא, לפני המטה, אינו קורא כלל⁸⁷. תא שמע, דלמדנו בברייתא רבי שמעון בן אלעזר אומר, אחר המטה, קורא מיד, לפני המטה, מרחיק ארבע אמות, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אפילו בית מאה אמה, לא יקרא עד שיוציאם או שיניחם תחת המטה. בעיין איפשיטא לן, מתנייתא קשיין אהדרי. איפוך בתרייתא. מה חזית דאפכת בתרייתא. איפוך קמייתא. מאן שמעת ליה שאמר, כוליה בית כארבע אמות דמי, רבי שמעון בן אלעזר היא.

אמר רב יוסף, בעאי מיניה מרב הונא, מטה פחות משלשה, פשיטא לי דכלבוד, דמי, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה, מהו. אמר לו, לא ידענא. עשרה, ודאי לא מיבעי לי. אמר אביי, שפיר עבדת דלא איבעיא לך, כל עשרה רשותא אחרייתא היא. אמר רבא, הלכתא, פחות משלשה, כלבוד דמי, עשרה, רשותא אחרייתא היא, משלשה עד עשרה, היינו דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשט ליה. אמר רב, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, וכן אמר באלי אמר רב יעקב ברה דבת שמואל, הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, ורבא אמר, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

רב אחאי איעסק ליה לבריה בי רב יצחק בר שמואל בר מרתא, עייליה לחופה ולא הוה מסתייעא מילתא. אזל אחריז לעיניו, חזא ספר תורה דמנחא. אמר להם, איכו השתא לא אתאי סכנתון כברי. דלמדנו בברייתא, בית שיש בו ספר תורה או תפילין⁹³, אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי. אמר אביי, לא שנו אלא בכלי שאינו כליין, אבל בכלי שהוא כליין, אפילו עשרה מאני כחד מאנא דמי. אמר רבא, גלימא

⁸⁵ ע"י ש"ע (א"ח"ח סי' ע"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף ב'

הרוחץ ערום במים צלולים ורוצה לשתות, יכסה בבגד ממטה לבלבו, כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה כשיברך. ודוקא בבגד, אבל בידים לא הוי כיסוי. הגה: וה"ה אם מכסה ראשו בידיו לא מיקרי כסוי הראש. וע"ל סי' צ"א (תרומת הדשן בשם א"ז). ואם היו המים עכורים, שאין איבריו נראין בהם, מותר לקרות והוא בתוכן, והוא שלא יהא ריחן רע. (ואם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים, אף בצלולים שרי) (ד"ע).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף ב' יכסה בבגד וכו' - פי' [יב] דהמים אף על פי שהם צלולים מ"מ מהני כיסויין לענין שלא יהא אסור מחמת גילוי ערוה ובתנאי שיוציא ראשו חוץ למים ולא יסתכל בערוה כיון דהמים צלולים ונראית בהם ערותו אלא שעדיין יש איסור משום לבו רואה את הערוה כיון שהלב עם הערוה במים [יג] ע"כ צריך לכסות בבגד ממטה לבלבו כדי שיהיה הפסק בין לבו לערוה וה"ה אם חוצץ בבגד על לבו ג"כ מהני וכנ"ל בס"א:

כשיברך - וה"ה [יד] שיכסה ראשו שלא יברך בגילוי הראש: אבל בידים וכו' - [טו] בין אם מכסה על לבו או בין לבו לערוה אם לא שמחבק בזרועותיו כדלקמן והטעם דאין גוף מכסה גוף [טז] ודוקא בידיים זידיה אבל אם אחרים מכסים לבו בידיהם שרי:

לא מקרי וכו' - ר"ל לענין שיהא מותר לברך או להוציא מפיו שאר דברי קדושה ועיין לעיל בסימן ב' ולקמן סי' צ"א במ"ב: (יא) עכורים - ואם הם צלולין עוכרן ברגליו ודוקא בקרקע שייך זה אבל לא בכלי שאין בו עפר וטיט כ"כ המ"א אבל באור זרוע סימן קכ"ח כתב דאפילו ברוחץ א"ע נביגית שייך זה:

(יב) ריחן רע - עיין לקמן סימן פ"ו ובמשנה ברורה שם: (יג) רק למעלה וכו' - דהמים מקרי הפסק בין לבו לערוה. ויזהר ג"כ שעייניו יהיו חוץ למים ולא יסתכל בערוה וכנ"ל דלא עדיף מערוה בעששית המבואר בסימן ע"ה ס"ה דאסור:

⁸⁶ ע"י ש"ע (א"ח"ח סי' ע"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף ה' שאר אבריו רואים את הערוה, מותר. אבל אם איזה מאבריו נוגע בין בערותו בין בערות חבירו, אסור לקרות ק"ש או להתפלל. ויריכותיו שהערוה שוכבת עליהן, צריך להפסיקן בבגד או להרחיקן בענין שלא יגע הגיד בהם.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף ה' (יח) רואים את וכו' - ר"ל ולא בעינן שיהא מכסה להערוה בפני עצמו באיזה דבר כדי שלא יראה האיברים:

(ט) איזה מאבריו - דגזרינן נגיעת שאר איבריו משום נגיעת ידיו ונגיעת ידיו שלא יבוא לידי הרהור:

הגיד בהם - אבל [כא] בנגיעה דכיס אין להקפיד דאין לחוש בו משום הרהור והמזדקקין [כב] מזדקקין גם בזה כי יש חולקין. ובדע"ב יצא אפילו אם נגע הגיד בהיכרים [פמ"ג לדעת הפר"ח המובא לעיל בסימן ע"ג במ"ב סק"ד]:

⁸⁷ ע"י ש"ע (א"ח"ח סי' ע"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף א'

צואה בעששית, מותר לקרות כנגדה אף על פי שרואה אותה דרך דפנותיה, משום דבכסוי תלה רחמנא, דכתיב: וכסית את צאתך (דברים כג, יד) והא מתכסיא.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף א' בעששית - הוא של זכוכית או דבר אחר המנחיר:

לקרות - דע דבכל ההלכות אלו עד סי' פ"ח וכן לענין איסור ערוה הנ"ל כ"מ שנזכר הדין לענין ק"ש בין לענין היתר בין לענין איסור הוא לאו דוקא ק"ש דה"ה תורה ותפלה וכל עניני הקדושה ובין שאומרים בלשון קודש ובין בלשון חול:

כנגדה - ואם מגיע לו ריח רע אסור ואפילו למ"ד בסימן ע"ט ס"ב דהפסקה מועלת לר"ד דוקא מחיצה שהוא רשות בפני עצמו אבל כפיית כלי לא ומ"מ א"צ בזה ד"א ממקום שכלה הריח אלא כ"ז שאין מגיע אליו סגי כ"כ הפמ"ג בסימן זה אבל בסימן ע"ט במ"ז נשאר בצ"ע ועיין בסימן ע"ט במ"ל:

⁸⁸ ע"י ש"ע (א"ח"ח סי' ע"ה): ערוה בעששית, ורואה אותה דרך דפנותיה, אסור לקרות כנגדה, דכתיב: ולא יראה בך ערות דבר (דברים כג, טו) והא מתחזיא:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן ע"ד סעיף ה' (כה) בעששית - היא של זכוכית או בגד דק המנחיר עד שניאית הערוה או טפח מבשר האשה במקום שדרכה להיות מכוסה שגם זה הוא נקרא ערוה וכנ"ל בס"א. ועצימת עינים שרי בכל זה לכ"ע כיון שהערוה על"פ מכוסה [ח"א וכו' הפמ"ג לענין עששית]:

(כו) אסור לקרות - ואפילו היא [לג] בבית אחר ורואה אותה דרך עששית שבהחלון לפי שבראיה תלה הכתוב [לד] ואפילו בדע"ב צריך לחזור ולקרות:

משנה/ תפלת השחר עד חצות, רבי יהודה אומר, עד ארבע שעות⁹⁵. תפלת המנחה עד הערב, רבי יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע, ושל מוספין כל היום, (רבי יהודה אומר, עד שבע שעות). גמרא. ורמינהו, מצותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום. כי למדנו בבבליא ההיא, לותיקין, שאמר רבי יוחנן, ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה. וכולי עלמא עד חצות ותו לא. והאמר רב מרי בריה שרב הונא בריה שרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן, טעה ולא התפלל ערבית⁹⁶, מתפלל בשחרית שתיים, שחרית, מתפלל במנחה שתיים⁹⁷. כולי יומא מצלי ואזיל, עד חצות, יהבי ליה שכר תפלה בזמנה, מכאן ואילך, שכר תפלה יהבי ליה, שכר תפלה בזמנה, לא יהבי ליה. איבעיא להו, טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתיים. אם תמצא לומר טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים, משום דחד יומא הוא, שנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, אבל הכא, תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו, או דילמא, כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל. תא שמע, שאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, טעה ולא התפלל מנחה⁹⁸, מתפלל ערבית שתיים, ואין בזה משום דעבר יומו בטל קרבנו. מיתבי, מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות, מעות לא יוכל לתקן, זה שבטל קריאת שמע של ערבית וקריאת שמע של שחרית, או תפלה של ערבית, או תפלה של שחרית, וחסרון לא יוכל להמנות, זה שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, הכא במאי עסקינן, שבטל במזיד⁹⁹. אמר רב אשי, דיקא נמי שלמדנו בטל ולא קתני טעה, שמע מינה.

אקמטרא, ככלי בתוך כלי דמי⁸⁹. אמר רבי יהושע בן לוי, ספר תורה, צריך לעשות לו מחיצה עשרה. מר זוטרא איקלע לבי רב אשי, חזייה לרוכחיה דמר בר רב אשי דמנת ביה ספר תורה ועביד ליה מחיצה עשרה. אמר לו, כמאן, כרבי יהושע בן לוי. אימר שאמר רבי יהושע בן לוי⁹⁰, דלית ליה ביתא אחרינא, מר הא אית ליה ביתא אחרינא. אמר לו, לאו אדעתאי. כמה ירחיק מהן ומן הצואה, ארבע אמות. אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא, לא שנו אלא לאחוריו⁹¹. אבל לפניו, מרחיק מלא עיניו, וכן לתפלה. איני. והא אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא, עומד אדם כנגד בית הכסא ומתפלל. הכא במאי עסקינן, בבית הכסא שאין בו צואה. איני. והאמר רב יוסף בר חנינא, בית הכסא שאמרו, אף על פי שאין בו צואה⁹², ובית המרחץ שאמרו, אף על פי שאין בו אדם. אלא, הכא במאי עסקינן, בחדת. והא מיבעי ליה לרבינא, הזמינו לבית הכסא מהו⁹³, יש זימון או אין זימון. כי קא מיבעי ליה לרבינא, למיקם עליה לצלויי בגויה, אבל כנגדו, לא. אמר רבא, הני בתי כסאי דפרסאי, אף על גב דאית בהו צואה, כסתומין דמור⁹⁴. משנה. זב שראה קרי, ונדה שפלט זרע, והמשמשת שראתה נדה, צריכין טבילה⁹⁵, ורבי יהודה פוטר. גמרא. איבעיא להו, בעל קרי שראה זיבה, לרבי יהודה מהו. כי פטר רבי יהודה התם בוב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, אבל בעל קרי שראה זיבה, דמעיקרא בר טבילה הוא, מחייב, או דילמא לא שניא. תא שמע, המשמשת וראתה נדה צריכה טבילה, ורבי יהודה פוטר. והא משמשת וראתה נדה כבעל קרי שראה זיבה דמיא, וקא פטר רבי יהודה, שמע מינה. תני רבי חייא בהדיא, בעל קרי שראה זיבה, צריך טבילה, ורבי יהודה פוטר. הדרן עלך מי שמתו.

⁹³ ע"י ש"ע (א"ח סי' פג ס"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פג סעיף ב
הזמינו לבה"כ = לבית הכסא = ועדיין לא נשתמש בו, מותר לקרות כנגדו אבל לא בתוכו.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פג סעיף ב ועדיין לא וכו' - אבל אם נשתמש בו אפילו רק פ"א תו יש עליו שם בה"כ יש לכל דיניו כיון דהיה שם הזמנה ומעשה ואם לא היה שם הזמנה ורק במקרה נפנה שם ואח"כ פינו ממנו הצואה וגם אין בו ריח רע ש"ל דאין עליו שם בה"כ כלל ומותר אפילו בתוכו וכן מצאתי בספר יבשר טוב ועיין בבה"כ:

לקרות - ואפילו [יב] בתוך ד' אמותיו [ג] ויש מחמירין בזה: כנגדו - דק"ל הזמנה לאו מילתא היא [כדלעיל בסימן מ"ב ס"ג ע"ש] ומ"מ בתוכו אסור [יד] מדרבנן דה"ל בזיון גדול לק"ש או לתפלה ואפילו בדיעבד אם קרא והתפלל בתוכו לא יצא [לבוש]:

לא בתוכו - דהיינו אם אותו המקום הוא בלא מחיצות אין אסור רק אותו המקום שהזמין ואם מקום המושב שהזמין הוא מוקף במחיצות [טו] אסור ע"י ההזמנה כל שטח ההיקף שבתוך המחיצות ועיין בסמוך ס"ק ז' אבל מבחוץ מותר בסמוך לו. כתב הבה"ט דלהרהר בל"ת מותר בתוך בה"כ החדש כשעדיין לא נשתמש בו וכו"כ הא"ר ופשוט דהבונים שבונים בה"כ אסורים לבוד שם שום ברכה מבפנים במקום המחיצות ואפילו בעוד שלא בנו המחיצות דכיון שהורשם להם המקום הרי נתייחד זה המקום לבה"כ ואסור:

⁹⁴ ע"י ש"ע (א"ח סי' פג ס"ד): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פג סעיף ד
בית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברוח ד' אמות מן הגומא, והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדין מיד לגומא, כסתום דמי ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע וגם אין משתינין בו חוץ לגומא. הגה: אבל אם משתינין בהם לפעמים, אסור להרהר בהם בדברי תורה, כ"ש לקרות ק"ש (הגהות מיימוני).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פג סעיף ד (יא) כסתום דמי - פ"י דה"ל כאלו אין המקום הזה בה"כ כלל [טז] ובין שיש לו מחיצות מלמעלה על הגומא או לא:

(יב) אבל אם משתינים - ר"ל [יז] ואפילו בשעה שאין שם מי רגלים ואין בהם ריח רע לפי שיש שם בה"כ על מקום זה שמחוץ לגומא משתינים שם. וכתב הט"ז דמ"מ למחיצות בה"כ הזה אין להם דין מחיצות בה"כ להרחיק מהן כמנגדן וכנ"ל בסק"ה דהא במי רגלים אין איסור מן התורה אלא כנגד הקילוח לבד ואחר שנפל על הארץ איסורו רק מדרבנן ואין מחיצות אלו נקראים בשביל זה מחיצות בה"כ. ונראה דאותן המקומות שנוהגין לעשות מקום מיוחד להשתנה לכל וידוע שאותן המקומות מסריחין מאוד גם על מחיצותיהן יש שם בה"כ לכל דיניו דומיא דעביט של מי רגלים שמבואר [בסימן פ"ז] בהרבה פוסקים דאיסורו מן התורה ואף על גב דמי רגלים עצמן אינן אלא מדרבנן מ"מ כיון שהוא מיוחד לזה הוא מסריח ביותר וחמיר טפי וה"ל דכוותיה ועיין בסימן ע"ט בפמ"ג דדעתו דמי רגלים המסריח איסורו מן התורה:

⁹⁵ ע"י ש"ע (א"ח סי' פט ס"א):

⁹⁶ ע"י ש"ע (א"ח סי' קח ס"ו): @@@@

⁸⁹ ע"י ש"ע (א"ח סי' מ ס"ב): הוב"ד לעיל הערה נג.
ע"י ש"ע (א"ח סי' רמ ס"ו): הוב"ד לעיל הערה נג.
⁹⁰ ע"י ש"ע (י"ד סי' רפב ס"ח): הוב"ד לעיל הערה נג.
⁹¹ ע"י ש"ע (א"ח סי' עט ס"א): הוב"ד לעיל הערה לו.

⁹² ע"י ש"ע (א"ח סי' פג ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פג סעיף א

אסור לקרות כנגד בית הכסא ישן, אפילו פינו ממנו הצואה. ויראה לי דהיינו כשאין לו מחיצות, אבל אם יש לו מחיצות, אף על פי שיש בו צואה, קורא כנגדו בסמוך ואינו חושש אם אין מגיע לו ריח רע.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פג סעיף א אסור לקרות - ר"ל לפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א ואם יש שם ריח רע צריך ד"א ממקום שכלה הריח:

פינו ממנו - ואיסורו מן התורה כיון שזה המקום מכבר דרכו להיות בו צואה אין זה מחניף קדוש ע"כ אם נסתפק לו אם הוא בה"כ ישן או חדש אזלינן לחומרא כדין כף צואה לעיל בסימן ע"ו ס"ז:

כשאין לו מחיצות - כמו אחורי הגדר או אחורי הבתים. ופשוט דאפילו אם לא הזמינו מתחלה לאותו המקום לבה"כ כיון שהדרך לפנות שם נקרא בה"כ ישן וראה מלעיל סימן מ"ב שכתבו שם הפוסקים דאם דרכו תמיד לצור תפילין בהסודר אסור להשתמש בו תשמיש אחר כאלו אזמניה ע"ש:

מחיצות - נראה דאיירי במגיעות לארץ או ע"פ עד פחות מג' טפחים סמוך לארץ דאמרין לבוד דאל"ה אסור לדעת רב האי גאון המובא ב"י סימן פ"ז ע"ש: אין מגיע - ואם מגיע ד"ר אסור עד שירחיק ד"א ממקום שכלה הריח ובהו די אפילו לפניו לדעת המחבר. ודע דדעת המחבר להתיר אפילו במחיצות שאין גבוהות י"ד כדאיתא ב"י ובהו חולקים עליו כל האחרונים ובגבוהות י"ד יש מן האחרונים שסוברין כוותיה והרבה מן האחרונים שחולקין גם בזה וטעמם דס"ל דכיון דהמחיצות מיוחדות לקבל צואה כמו צואה דיינינן להו וכגוף של רעי לקמן בסימן פ"ז דאסור אפילו אין בו ריח רע וכן מדברי הגר"א בבאורו משמע ג"כ שדעתו להחמיר בזה וכן בפמ"ג ובה"ח ושאר הרבה אחרוני זמנינו כולם מחמירין בזה וס"ל דצריך להרחיק מהמחיצות ד"א ולפניו כמלא עיניו אפילו פינו ממנו הצואה ואין בו ריח רע ולכן צריך לזהר שלא לקרות ולהתפלל ולדבר בל"ת בחצר כנגד בית הכסא כמלא עיניו אף על פי שהוא סגור ואי אפשר לראות הצואה שבו ולכן נכון לזהר כשעושה סוכה בחצר שיעשה בענין שלא יהיה מכוון מחיצות בה"כ נגד פתח הסוכה כשהיא פתוח דאז יהיה צריך לזהר בזה בעת שהוא מדבר ד"ת ושאר דברי קדושה וכן אם יש נגד חלון ביתו בית הכסא והחלון פתוח והוא עומד בביתו ופניו כלפי בית הכסא נכון לזהר מלדבר אז דברי תורה וכו"מ לעת דחק יש לסמוך להקל אם אין מגיע לו ריח רע דאיכא ס"ס [היינו הב"י והב"ח בסימן זה ומתירין במחיצות גבוהות עשרה והרא"ש בסימן ע"ט ס"ב דמתיר אפילו בצואה כשהוא ברשות אחרת אף דרואה אותה] ובעושים עיניו לכו"ע מהני ככה"ג. עוד כתבו [יא] האחרונים דמה דאנו מחמירין במחיצות בה"כ לדונם מבחוץ כצואה דוקא במחיצות שאינם נעשים אלא בשביל בית הכסא כגון שעשה בחצר חדר מיוחד לזה אבל אם בנה במחיצה של בית שהסמיכה לאותה מחיצה אף על פי שאותה מחיצה הוא מחיצה של בה"כ ממש אין על אותה מחיצה דין בה"כ לענין זה ומותר לקרות אפילו בסמוך כיון שאין המחיצה מיוחדת לבה"כ לבד:

ע"י שרע' (א"ח ס' עב ס"א): נושאי המטה וחילופיהן וחילופי חילופיהן, בין אותם שהם לפני המטה, בין אותם שהם לאחריה, מאחר שלמטה צורך בהם, פטורים. ושאר המלוין את המת, שאין למטה צורך בהם, חייבים: משנה ברורה: וחלופי חלופיהם - אף על פי שיש שהות לאחרונים לקרוא בעוד שנושאים הראשונים אפ"ה פטורים מפני דלפעמים נמלכין ונותנין להם לשאת ולפיק אין להם להתחיל:

בהם - כגון בעיר שיש בה חבורה המזומנת לכך וכל בני החבורה מחליפין לשאת לפי שכולם חפצים לזכות בו כולם פטורים מק"ש לפי שהם טרודים טרדת מצוה ואפילו הרחוקים מהמטה ובמקום שאין חבורה המזומנת לכך הסמוכין למטה פטורים לפי שדרך לזכותם בהמצוה כשיכבד על הנושאים אבל הרחוקים מהמטה חייבין:

חייבים - בק"ש [ואף על פי שהלית המת הוא בכלל ג"ח וגמ"ח הוא מן התורה מ"מ הם אינם טרודים כלל ויכולין לקרות פסוק ראשון בכונה ובעמידה והשאר כשהם מהלכין] אבל פטורין מתפלה כמש"כ סימן ק"ו:

ע"י שרע' (י"ד שנח ס"א): נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן בין אותם שהם לפני המטה בין אותם של אחריה מאחר שלמטה צורך בהם פטורים (מקריאת שמע) ושאר המלוין את המת שאין למטה צורך בהם חייבים: ביאור: פטורים - שהעוסק במצוה פטור מן המצוה (ש"ך).

ע"י שרע' (א"ח ס' קו ס"א): כל הפטורים מק"ש פטורים מתפלה, וכל שחייב בק"ש חייב בתפלה. חוץ מהמלוין את המת, שאין למטה צורך בהם, שאע"פ שהם חייבים בק"ש, פטורים בתפלה. ונשים ועבדים, שאע"פ שפטורים מק"ש חייבים בתפלה, מפני שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא. וקטנים שהגיעו לחינוך, חייבים לחנכם:

משנה ברורה: מק"ש - מפני שהם עוסקים במצוה או שטרודים טרדת מצוה וכמבואר בסימן ע"א ס"ג:

צורך בהם - ר"ל שאינם מוכנים כלל לעזור בנשיאת המטה הא"ה פטורין גם מק"ש וכדלעיל בסימן ע"ב ס"א ע"ש:

מתפלה - הואיל והיא מדברי סופרים ועוד שהיא בעמידה ואין יכולין לשהות כ"כ אבל ק"ש עיקר כונתה ועמידתה אינה אלא בפסוק ראשון ובקל יוכל לעמוד ולכוין. ואם עבר זמן תפלה ע"ז אין צריך להשלים בתפלה הסמוכה כיון דבשעת חובתה היה פטור מן הדין וכדלעיל בסוף סימן צ"ג ע"ש במ"ב:

ע"י שרע' (י"ד שמא ס"א): מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, קודם קבורה אוכל בבית אחר. אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו. אין בית לחבירו, עושה לו מחיצה ואוכל, ואפילו מחיצה של סדין סג, אם תקע שולי הסדין בענין שאינו ניטל ברות. ואם אין לו דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל. ובין כך ובין כך, ואפילו הוא בעיר אחרת, אינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון, ואין מברכים עליו ולא מזמנין עליו. אפילו אם אוכל עם אחרים שמברכים, לא יענה אחריהם אמן, ופטור מכל מצות האמורות בתורה. ואפ"י אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת, כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו. וי"א שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין אינו רשאי ועיין בא"ח ס' ע"א. ובשבת וי"ט אוכל בשר ושותה יין אם ירצה, ומברך וחייב בכל המצות חוץ מבשמי המיתה שאסור בו. ומותר לילך לבית הכנסת בשבת, ואף בחול אין בו איסור רק מאחר שאסור להתפלל מה יעשה שם. ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמתחיל ללכת כדי להחשיך על התחום. ואם רוצה לקבור בל"ט ראשון ע"י עממין אסור בכולן וכ"ש ב"ט שני שהוא בעצמו יכול לקבור שחלו עליו כל דיני אנינות. וי"א דתלמיד על רבו מובהק אסור לאכול בשר ויין כל זמן שמוטל לפנייהם:

ביאור: מי שמת - אפילו אינו מוטל לפני אבל מוטל עליו לקבור (ש"ך), מת לו בן תוך ל' יש להסתפק אם הוא אסור ולכן בבשר ויין וצ"ע בענין מצות (רע"א ופ"ת).

אוכל בבית אחר - דהוה כלועג לרש. וזה אסור דווקא במי שחייב לעסוק בקבורתו שיש חשש במה שאינו עוסק בקבורה ויושב לאכול בפניו (ט"ז), ולפי זה בשבת מותר לאכול (פ"ת), וי"א שאפילו בשבת יש לועג לרש (ש"ך), ולכן אפילו מי שאינו מוטל עליו לקבורו אסור (פ"ת).

ולפי הוה בעיר אחרת - וי"א שאם יש קרובים בעיר אחרת שמתאבלים עליו בעירו שמוטל עליהם לקבורו אין דין אונן על אותן הקרובים שבעיר אחרת (ש"ך), היינו דווקא כאשר מולכים את המת למקום רחוק ואין אונן הולך עמהם אבל במקום שגם הקרובים הולכים בשעת הקבורה לא מהני מסירה (פ"ת סק"א). אינו מיסב - דהיינו על השלחן (ט"ז וש"ך).

ואינו אוכל בשר - יש להסתפק אם מותר בתבשיל בשר וחמר המדינא (רע"א), ויש להקל בתבשיל בשר (פ"ת).

ואינו מברך - אבל נוטל ידיו ללא ברכה (רע"א), וה"ה מים אחרונים (פ"ת). ברכת המזון - אבל אם אכל כאשר היה אונן, ונקבר המת ולא עבר זמן עיכול חייב בברכת המזון, וה"ה באשר יצר (פ"ת).

ופטור מכל המצות - אונן פטור מבדיקת חמץ ואחר יבדוק לו, שיקנה לו ולא בתור שליחות (פ"ת).

שם - אמנם אם היה אונן בספירה, ואם לא יספור ביום זו לא יוכל לברך אחר כך מותר לספור ללא ברכה (פ"ת).

שם - מי שהתחיל להתפלל או לקרא ק"ש ונעשה אונן מותר לו לגמור (פ"ת).

שם - אבל חייב בכל האוין (פ"ת).

ואפילו אם י"צ לעסוק - אם האונן לא יודע שהוא אונן ולפני תפילה, ויש מי שיעסוק בקבורה לא אומרים לו עד אחרי תפילה, ואם אין אחר שיעסוק בקבורה אומרים לו אפילו לפני תפילה (פ"ת).

אינו רשאי - ואם מת א' בשבת שיש לו אחים ובנים, ולאחים יש ירציי"ט במוצ"ש י"א שמתו להם להתפלל בבית הכנסת ביארצייט, וצ"ע לדינא (פ"ת).

בשבת וי"ט - מותר לילך לעבוד בסעות ברית מילה בשבת וי"ט אם פרנסתו בכך, ובלבד שלא יאכל שמה, אבל בחול וכן בסעודת נשואין אף בכה"ג אסור (פ"ת).

אכול בשר ושותה יין - אם ירצה אבל אינו חייב, אבל בברכות ותפילה חייב (ש"ך), אבל י"ט חייב לאכול (רע"א ופ"ת), ובפורים אסור (פ"ת).

וחייב בכל המצות - מ"מ אסור בדברי תורה (כדלקמן סעיף ה') ולכן אין קורין אותו לעלות לתורה (רע"א).

מה יעשה שם - משמע שאין מצטרף למנין (רע"א, פ"ת).

שם - ולא אומרים קדיש לפני הקבורה, אבל בשבת כן אומרים, וכל א' כפי מנהגו (פ"ת).

וכ"ש ביום טוב שני - היינו ביום הקבורה אבל בלילה שלפני כן מותר שאין דרך לקבור בלילה (ט"ז), וי"א שאסור אפילו בלילה (ש"ך), ויש מתירים (רע"א).

שחל עליו כל דיני אנינות - כל מקום שאין צריך לעסוק בצרכי המת כגון שיש חברה קדישא חייב בכל המצות שבתורה שהיא אין מצוה בל"ט שיתעסק בו יותר מדאי אנשים (פ"ת).

י"א דתלמיד - היינו בימות החול (ט"ז).

ע"י שרע' (א"ח ס' קצט ס"ה): אונן בחול, שהוא פטור מלברך, אין מזמנין עליו: משנה ברורה: שהוא פטור מלברך - פי' כל זמן שמתו מוטל לפניו כבסימן ע"א: אין מזמנין - ואפילו להאומרים שאם רצה להחמיר ולענות ולברך הרשות בידו מ"מ כיון שהוא פטור אינו מצטרף ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן ע"א סק"ד במ"ב לענין אם יש חבורה בעיר המיוחדים להוצאת המת ומסרה להם:

עליו - ואפילו בדיעבד אם בירך להוציא לאחרים לא מהני דכל שהוא בעצמו פטור מן הדבר אין יכול להוציא לאחרים:

ע"י שרע' (י"ד ס' שסז ס"ד): מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר, והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגור על הקבר. אבל אם נגור, אסור משום: לועג לרש (משלי יז, ה) במה דברים אמורים, בימייהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמן, אבל האידנא שאין אנו לובשין אותו אלא לשם מצוה, אסור, אפי' אינם נגריים. והני מילי כשהציציות מגולים, אבל אם הם מכוסים, מותר.

ביאור: אבל האידנא כו' - העולם נוהגין היתר בטלית קטן (ט"ז וש"ך), כיון שהציציות מכוסים (ש"ך), ועי' א"ח ס' כג ס"ז (ט"ז).

ג' ע' ערדי צאן (אגדות הגר"א).

י' שהוא חי וקיים בב' עלמין (אגדות הגר"א).

י' הוא דרגא דו', והן ד' אותיות הו"ה. והוא הכה את איש מצרי דרגא דאדם (אגדות הגר"א).

ח' ע"י שרע' (י"ד ס' שלד ס"ג): מנוחה שמת, בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו, ואין קורעין עליו, ולא חולצין, ולא מספידין. והני מילי לאפקריתא ועובר על דברי חכמים, אבל לממונא, כיון שמת, פטור מגזירתם ואין סוקלין ארונו, ומספידין אותו כראוי.

ביאור: ומניחין אבן על ארונו - ואין צריך לעשות עליו גל כגלו של עכן (ש"ך).

ואין קורעין כו' - ע"ל (ס' שמה ס"ד וס' שעז ס"ז) (ש"ך).

ולא חולצין כו' - אבל כבודם של חיים עושים לאבלים עומדים בשורה ומנחמין, וגם לענין קבורה ותכריכי המת הוא כשאר בני אדם, אפילו מוחרם בקברי אבותיו הוא נקבר (ש"ך).

ועתה לא קשה קראי אהדדי, דהפי' הוא כך, כשהם נושאים בתורה ומדקדקים בה, גם אני נושא להם פנים, וכשאני נושאים פנים בתורה, כתיב אשר לא יקש פנים כו'. וכמ"ש [מלאכי ב, ט] אשר אינכם נושאים פנים בתורה. וכמ"ש בשבת פ"ק (יב ע"ב) ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים בתורה כו'. ואמר

בכזית בכביצה. לפי שהוא פני נשר, כמ"ש בר"מ פנחס [רמ"ו ב'] ישא ה' וגו' והוא נושא פנים לאדם להתקשר עמו וכמ"ש [רמ"ד א'] אר' לגבי שור כו' אדם לגבי נשר כו'. ואמר [שם ב'] דכזית וכביצה הן פני אדם והוא ניתן לאדם לתקנא לאתקשרא ועי"כ נושא ה' פניו אליהם, וע"ז דקדקו מארי דמתני' עד כזית כו' ובגין דא ישא ה' פניו כו'. וזהו סוד ישאיהו על אברתו, ואשא אתכם על כנפי נשרים כו'. כמ"ש ירום ונשא ירום מסט'. והוא נושא פנים לאדם, פני אדם. וזהו אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, כי שוחק בחיק כופה חמה עזה כמ"ש ב"ב

מדות (דריה"ג מדה כ"ב, וכן בב"ב ט ע"ב), והוא צדקה בימין, חיבור חיות הראשונות, והוא במעשה לצדיקים. וכאן בדיבור ב' האחרות. והן קוצו של ד' וד', שני יודין, היכל ה' המה, רביעית ועשירית, והן כזית וכביצה (אגדות הגר"א).

שכר, אך יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו, כי אבר קטן יש באדם: מרעיו, שבע. משביעו, רעב. אבל מי שאינו צריך לדבר, אלא שמעורר תאוותו כדי למלאות תאוותו, זו היא עצת יצר הרע, ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור, ועל זה אמרו ברוחניו ז"ל: המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי.

משנה ברורה: לא יהא רגיל ביותר - עיין רמב"ן בחומש פרשת קדושים בראשו: אלא בעונה וכו' - וצריך לקיים העונה גם כשהיא מעוברת או מניקה. ולא יבטל עונתה אלא מדעתה כשהיא מוחלת לו וכבר קיים מצות פ"ר:

האמורה בתורה - וכו' במי שגופו בריא אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים [אה"ע סימן ע"ו ס"ג]:

הטיילים - בני אדם הבריאים והמעונגים [רמב"ם] ואפילו הם בני תורה כ"ז שאיננו ת"ח [א"ר וכו' בית שמואל בא"ה ע"ו סימן ע"ו דבת"ח שהתורה מתשתת כחו בכל גונו הוא מע"ש לע"ש וכו' בתשובת מ"צ סימן נ"א] ועיין לקמיה בסק"ו:

הגמלים - שהם המביאים חבילות על הגמלים ממקום רחוק: ת"ח - שבחול צריכים לעסוק בתורה בלילה שתורתן אומנותן ואל יאמר אדם אעשה עצמי כת"ח כי כתיב ועונתה לא יגרע [מ"א בשם הקנה] ור"ל להפקיע העונה שלא ברשותה אבל ברשותה תבוא עליו ברכה וע"ש שמסתפק בזמניו אם נקרא ת"ח לזה ומ"מ מצד דכיון דלפי הדור הוא ת"ח והוא נשאה ע"ד כן לית חיוב עונה כ"א בליל שבת ועיין בבה"ל:

מיל שבת וכו' - יש שכתבו ש"ה ב"ח וי"ט. ולכאורה לפי טעם המ"א הנ"ל בסק"ו שצריך לעסוק בתורה בלילה אין שייך לחייב אותו ב"ח ועיין בבה"ל. אין לשמש בליל א' של פסח וליל שבועות ושני ימים של ר"ה וליל שמיני עצרת אם לא בליל טבילה. וכו' אינו אלא לאדם שהוא מלא ביראה ולא יחטא ח"ו אבל אלו שיצרים מתגבר עליהם והם חושבים שהוא ענין איסור תורה וע"ז באים ח"ו לזיז כמה מכשולים מצוה לשמש אפילו ב"ה ויטבול למחר דמצד הדין אין איסור אלא ביה"כ ובט"ב ובימי אבלות שלו או שלה [חכמ"א]:

בליל טבילה - ר"ל אפילו שלא בשעת עונתה: לדרך - עיין לקמן בסט"ו:

מניקה - ר"ל אף שהיא מניקה או מעוברת מ"מ חייב לפקדה [ב"י]: לפקדה - היינו אפילו שלא בשעת עונתה וה"ה ביוצא לדרך אך שם מהני מחילה ידיה:

כאדם שפורע חובו וכו' - וזה יכוין אפילו בעת עיבור ויניקה: ע"י שר"ע (אה"ע סי' כה ס"ב): ולא יקל ראשו עם אשתו ולא ינבל פיו בדברי הבאי, אפילו בינו לבניה. הרי הכתוב אומר: מגיד לאדם מה שחו (עמוס ד, יג) אמרו חכמים ז"ל: אפילו שיהיה קלה שבין אדם לאשתו עתיד ליתן עליה את הדין. ואל יספר עמה בשעת תשמיש ולא קודם לכן, כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת, ואם ספר עמה ושמש מיד, עליו נאמר: מגיד לאדם מה שחו (עמוס ד, יג) אבל בגנייני תשמיש יכול לספר עמה, כדי להרבות תאוותו, או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס, יכול לספר עמה כדי לרצותה. הגה: ויכול לעשות עם אשתו מה שירצה, בוועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר שירצה, ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה, או דרך אברים ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה. ויש מקילין ואומרים שמוותר על כדרכה אפילו אם הוציא זרע, אם עושה באקראי ואינו רגיל בכך. ואף על פי שמוותר בכל אלה, כל המקדש עצמו במותר לו קדוש יאמרו לו. ולא ירבה בתשמיש להיות מצוי אצלה תמיד, שדבר זה פגום הוא מאד ומעשה בורות הוא, אלא כל הממעט בתשמיש ה"ז משובח, ובלבד שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו. ואף כשישמש בשעת העונה לא יכוין להנאתו, אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב בעונתה, ולקיים מצות בוראו בפריה ורבייה, ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל. ולא יבעול אלא מרצונה, ואם אינה מרוצה פייסנה עד שתתרחש. ויהיה צנוע מאד בשעת תשמיש. ולא ישמש בפני שום מין אדם, אפילו קטן, א"כ הוא תינוק שאינו יודע לדבר.

ביאור: ומנשק בכל אבר - ל"ד כל אבר דהא באותו מקום אסור (ב"ש). בין שלא כדרכה - עבאה"ג אות ו' ועיין בתשובת א"י פ"מ א"ח ס' ק"ח מ"ש בזה (פ"ת).

אפילו אם מוציא זרע - ואם נמצא דם בעד של אשה ויש ספק אם הדם ממנה או ממנו, מותר לאיש להוציא הזרע כדי לברר אם הדם ממנו הוא, דהא אין איסור לשמש ולהוציא זרע, וצ"ע (ב"ש), ודבר קשה הוא להתיר להכשל בהוצאת זרע לבטלה אפילו באקראי ושומר נפשו ירחק מזה ומכיוצא בו (ח"מ).

ואינו רגיל - אבל רגיל אפילו אינו מוציא זרע אסור לשמש שלא כדרכו כדי שלא יבא לידי הוצאת זרע (ב"ש).

ולא ישמש בפני שום מין אדם - אפילו עבדים אף על פי שהם עם הדומה לחמור (ב"ש וח"מ), ולא מהני הפסק מחיצה, ודוקא כשהוא נעור אסור אבל אם הוא ישן מותר כל שהוא בענין שאינו מרגיש בתשמיש מועיל הפסק מחיצה (ב"ש), אם הוא בענין שאינו מרגיש בתשמיש שלהם מועיל מחיצה עשרה. צדיק א' היה מקצר בתשמיש עמו אבל כתוב בחז"ל שכל פרי הבטן בשכר משהיהן עצמם על הבטן כדי שזירעו נשותיהן תחילה ה"ל בנים זכרים ויתרין כי כל לבבות דורש ה' וכל המעשים לשם שמים חשובים מי שיועד שיוכל להשהות עצמו ולא יבא לידי מחשבה אחרת הקדוש ברוך הוא נותן לו שכרו ומי שאינו בטוח בזה וממהר כדי להנצל מחטא הקדוש ברוך הוא נותן לו ג' שכרו (ט"ז).

י' ע"י שר"ע (א"ח ס' רמא): אחד מהדברים ששונא הקדוש ברוך הוא, המשמתין בפני מטתו, ערום. המשמתין לפני מטתו, ערום, מביא לידי עניות; ולא אמרו, אלא

י' ע"י שר"ע (א"ח ס' ס"ג): הוב"ד לעיל הערה **Error! Bookmark not defined.**

י' ע"י שר"ע (א"ח ס' רסח ס"ב): אם טעה והתחיל תפלת החול, גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל ל"ש שבת, ל"ש נזכר בברכת אתה חונן ל"ש נזכר בברכה אחת משאר הברכות, בין בערבית בין בשחרית, מוסף ומנחה. וי"א דבמוסף פוסק אפילו באמצע ברכה.

משנה ברורה: גומר וכו' - הטעם הוא דבדין הוא דבעי לצלויי י"ח ברכות בשבת כמו בחול ולהזכיר קדושת היום בעבודה כמו ב"ח וחוש"מ ורק משום כבוד שבת לא אטרחוהו רבנן ותקנו ברכה אחת אמצעית לשבת ולכן בדיעבד שהתחיל הברכה גומרה שהיא ראויה לו מן הדין ואח"כ מתחיל הברכה המיוחדת לשבת: של שבת - וה"ה בכל זה לענין יום טוב:

וה"ה דבמוסף וכו' - דסבירא להו דבמוסף לא שייך כלל תפלת י"ח ברכות דאף בחול א"א רק שבע ברכות ולכן פוסק אפילו באמצע ברכה וטעם הדעה קמייאת דבדיעבד גם במוסף אם התפלל י"ח ברכות ורק הוסיף בה ונעשה לפנין חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא וכדאיתא בס"ד לכן גם לה שייך בדיעבד הברכה של חול:

פוסק אפילו וכו' - וכן פסקו האחרונים משום ספק ברכה לבטלה: י' ע"י שר"ע (א"ח ס' נה ס"א): אומרים קדיש. וא"א אותו בפחות מ' זכרים בני חורין גדולים שהביאו ב' שערות, וה"ה לקדושה וברכו שאין נאמרין בפחות מעשרה.

משנה ברורה: אומרים וכו' - כאשר טוב למעט בברכות כך טוב למעט בקדישים ועיין באחרונים שקראו תגר ע"ז שנאספים עשרה ב"א ואומרים כמה קדישים על פסוקי תורה או משנה או גמרא. עשרה יהודים לועזים שאין מי שיועד בלשון הקודש להוציא אותם י"ח יוכל אחד מהם להיות ש"ץ ולומר קדיש וקדושה בלשון לע"ז:

קדיש - פ' אחר פסוקי דזמרה ובעינין עשרה שכל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו וקה"ת ונשיאת כפים אין אומרים אותו בפחות מעשרה שנא' ונקדשתי בתוך בני ישראל וילפינן בגז"ש דתוך תוך מרגלים דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב נשאר עשרה וקוראין עדה. וכל הקדישים שוין לזה אפילו קדיש דרבנן שאחר הלימוד. כתב הט"ז דבעת אמירת פסוקי דזמרה א"צ עשרה דאפילו אם אמרוהו ביחידות כל שיש עשרה בשעת אמירת הקדיש די בכך וכן אם התחילו להתפלל ערבית ביחידות ובאו עשרה לעת אמירת הקדיש יכול לומר הקדיש וכן בכל לימוד שאדם לומד פסוקים או אגדה או באמירת עלינו או באמירת אשרי שקודם מנחה או באמירת תהלים בבקר אם היה בלי מנין ונזמון תיכף מנין שיש לומר קדיש ומ"א בסימן ס"ט ור"ד לא כ"כ וכן מהגר"א בסימן רל"ד מוכח כהמ"א ע"כ הסיכמו האחרונים [הפמ"ג ודה"ח ופ"ש] דהנכון שיאמרו אח"כ מזמור או ג' פסוקים ויאמרו קדיש. ועיין בפמ"ג ב"מ"א אות ג' דמוכח מינה דלענין פסוקי דזמרה ולענין תפלת ערבית גם המ"א מודה להט"ז:

זכרים וכו' - לאפקוי נשים ועבדים וקטנים וה"ה טומטום ואנדורגיניוס וחצי עבד וחצי בן חורין אינו מצטרף:

גדולים - עיין פ"ח סימן ס"ט שקראו ערער על המקומות שנוהגין שהקטן אומר קדיש וברכו והקהל עונים אחריו דשלא כדון הם עושים ואפילו אם יש עשרה אנשים גדולים חוץ ממנו ועיין בפמ"ג שם שמצד ג"כ להחמיר בזה לכתחלה. כתב בהלק"ט סי' מ"ח כששנים או ג' אומרים קדיש יחד ואחד מקדים אם באים כל אחד תוך כדי דיבור יענה עם הראשון או עם האחרון אמן ויעלה לכולם ואם יש הפסק יענה על כל אחד ואחד. אדם הנוצר ע"י ספר יצירה אם מצטרף ל"ד"ו ולכל דבר שבקדושה עיין בתשובת חכם צבי סי' ס"ג ובספר עיקרי דינים מה שכתב בענין זה:

וה"ה לקדושה - וה"ה לכל חזרת הש"ץ שצריך עשרה דמקרי דבר שבקדושה מפני הקדושה שיש בה [מגילה כ"ג והר"ן שם] אין פוחתין משבעה קדישים בכל יום כנגד שבע ביום הללתיך דהיינו א' אחר פסוקי דזמרה שהוא אחר ישתבח וב' חצי קדיש אחר תפלת י"ח ברכות וג' אחר סדר קדושה ובו אומרים ג' כ' התקבל צלותהון שהוא שייך ג"כ לתפלת י"ח וד' אחר עלינו שיש בו אמירת פסוקים וה' אחר אשרי במנחה וששי אחר תפלת מנחה ז' אחר ק"ש של ערבית קודם תפלת י"ח וקדיש שאחר תפלת ערבית אף הדואו ג"כ מצוה לא קחשבינן בכלל אלו השבעה ע"ש בלבוש הטעם:

י' ע"י שר"ע (א"ח ס' רמ ס"א): אם היה נשוי, לא יהא רגיל ביותר עם אשתו, אלא בעונה האמורה בתורה. הטיילים, שפרנסתן מצויה להם ואין פורעין מס, עונתן בכל יום. הפועלים שעושים מלאכה בעיר אחרת ולנין בכל לילה בבתיהם, פעם אחת בשבוע. ואם עושים מלאכה בעירם, פעמים בשבוע. החמורים, אחת בשבוע. הגמלים, אחת ל' יום. הספנים, אחת לששה חדשים. ועונת ת"ח מליל שבת לליל שבת. וכל אדם צריך לפקוד את אשתו בליל טבילתה, ובשעה שיוצא לדרך לא יאמר הולך לדבר מצוה, וכן אם אשתו מניקה והוא מכיר בה שהיא משדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה, חייב לפקדה. ואף כשהוא מצוי אצלה לא יכוין להנאתו, אלא כאדם שפורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו שיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל. וכן אם מכיון לתיקון הולך, שבששה חדשים אחרונים פ"ה לו שמתוך כך יצא מלובן ומזורז, שפיר דמי. ואם הוא מכיון לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה, כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא. הגה: גם בזה יש קיבול

בתפילין שבראשו - ה"ה דבזרוע נמי אסור מה"ט והא דנקט בראשו בא למעוטי
אם אוחזן בידו:

בדו - ר"ל בבגדו וביד ימינו כנגד לבו כמש"כ בס"ה:

פשיטא דאסור - באוחזן בידו שמא יקנח הניצוצות וה"ה כשהם בראשו דאסור
דחיישינן שמא ישב ויעשה בהם צרכיו:

תיחוח - או במקום מדרון:

נמי שרי ואין חילוק וכו' - ומ"מ יש חילוק קצת דבקבע דיש חשש שמא יעשה
צרכיו צריך שיהיה בבגדו ובידו כמ"ש בסק"ג ובעראי אפילו בידו לבד נמי מותר
בזה דליכא חשש ניצוצות:

ובבה"כ עראי וכו' - דלא גזרינן ביה שמא יפנה בהם ורק שיזהר שלא יפח בהם:
מפני שצריך וכו' - וחיישינן שמא ישפיש הניצוצות שנופלין על רגליו ביד
שאוהז בה התפילין:

חולצן ברחוק וכו' - עיין מ"א שכתב דמש"כ המחבר מתחלה אסור להשתין בהן
מעומד מיירי בין בעראי ובין בקבוע וכמו שכ' בהג"ה ומש"כ אלא חולצן ברחוק
ד"א מיירי בקבוע דאי בבה"כ עראי חולצן ומשתין לאלתר וכו"ה ט"ז:

לחבירו - שהוא בעצמו אסור לאחוז בהן אז אף דמיירי בקבוע ומבואר לקמן
בס"ה דיאחוז בבגדו ובידו כיון דמיירי כשמשתין מעומד וחיישינן משום ניצוצות:
כשהם בראשו - וה"ה בזרועו דס"ל דגזרינן שמא יפח בהם אבל כשהם בכיסן

ואוחז הכיס בידו מותר להשתין בהן לד"ה שכשהן בכיסן אין איסור בהפחה כמו
שיתבאר בסימן מ"ד:

לדבריו - ולעת הצורך כגון שיתבטל ע"ז מתפלה בצבור יכול לסמוך אדיעה
ראשונה אך שיזהר הרבה שלא יבוא לידי הפחה כ"כ הח"א ומ"מ נוהגין לחלוץ
הש"י וגם הש"י נכון להסיר הרצועות מכף היד שלא יבוא לשפיש הניצוצות
בהם:

י" עי' שר"ע (אר"ח סי' מג ט"ו): היה לבוש בתפילין והוצרך לבית הכסא בלילה,
או סמוך לחשיכה, שאין שהות להניחם עוד אחר שיצא, לא יכנס בהם גלולין
בבגדו, ואפילו להשתין מים בבית הכסא קבוע. אלא כיצד יעשה, חולצן ומניחן
בכלי אם היה בו טפח, או בכלי שאינו כליין אף על פי שאין בו טפח, ואוחז הכלי
בידו, ונכנס.

משנה ברורה: גלולין בבגדו - ר"ל מה שהותר בסעיף הקודם לאוחזן בימינו
בבגדו דוקא כשיש לו שהות להניחם עוד אח"כ לא הטריחוהו להניחם בכלי
משא"כ באין שהות:

אם היה בו טפח - אבל כשאין בו טפח בטל לגבי התפילין כיון שהוא כליין
ואסור להכניסם לבה"כ:

בידו ונכנס - שלא יטלו אותם עוברי דרכים [גמרא ע"ש]:

י" עי' שר"ע (אר"ח סי' מב ט"ג): סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין לעולם, וצר
ביה תפילין חד זימנא, אסור למיצר ביה זוזי. הגה: ואם התנה עליו מתחלה, בכל
ענין שרי. (ב"י בשם רבי ירוחם ומהר"א) וקלף המעובד לשם תפילין, אסור לכתוב
עליו דברי חול, דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה, מילתא היא (ר"ן סוף פ' נגמר
הדין). אזמניה ולא צר ביה, או צר ביה ולא אזמניה, שרי למיצר ביה זוזי.

משנה ברורה: סודר - וה"ה אם עשה כיש מחדש לצורך תפילין ג"כ אין אסור
להשתמש ביה חול עד דצר ביה דהזמנה לאו מילתא היא וה"ה בכל תשמישי
קדושה אפילו תיק לס"ת. ותשמישי דתשמישי אין בו קדושה כלל:

דאזמניה - אפילו בדבור בלבד וכו' אם נטלו ואמר זה יהיה לתפילין דמהני.
ועיין בבה"ל מה שכתבתי בשם הר"ן:

תפילין - ותיק של טלית לא מיקרי תשמישי קדושה רק תשמישי מצוה ולכן מותר
להניח בו שאר דברים של חול דאזמנה בו ג"כ תיק של תפילין לא הוי תיק
של טלית ל"א תשמישי דתשמישי ואפי' אם ניתן בתוכו הסיודר שלו דיש בו קדושה
או התפילין בלא תיק מ"מ בעת הצורך מותר ליתן בתוכו דברים של חול דהלא
הוא עשוי מתחלה גם לטלית דהוא דבר של חול והוי כאלו התנה וכדלקמן בהג"ה.
ואותן האנשים ההולכין בדרך ומשתמשין בשק של תפילין בדברים של חול אף
דמדינא אסור אעפ"כ יש ללמד עליהן זכות דכיון דרגילין בכך הוי כאלו התנו
בתחלה. ואעפ"כ לכתחלה אין נכון לעשות כן:

לעולם - ל"א דוקא בפירוש אבל בסתמא לא אמרינן דהזמנתו הוא על עולם כיון
דסתם סודר אין מיוחד לתפילין אבל מדברי הגר"א בביאורו משמע דסתמא הוי
לעולם ולא מיעט המחבר בזה אלא היכא דהתנה שלא יהיה רק לפי שעה ולא
לעולם ואם עשה כיש להניח תפילין או שאמר לאומן עשה לי כיש של תפילין
לכו"ע הוי סתמא כלעולם:

וצר ביה - ל"ז בסודר או כיש שלו אבל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אא"כ
גנב בגד וחתכו ועשה ממנו כיש דאז קניה בשינוי מעשה ואסרו. וקטן שצר ביה
תפילין להכיס שהזמינו לכך ג"כ נאסר אבל דבר הנאסר בהזמנה לחוד כמו
שיתבאר לא מיתסר בהזמנת קטן דקטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה אפילו גילו
מחשבתם בדיבורם:

חד זימנא - אף שהיה רק לפי שעה דהוא דרך עראי כיון שהיה בסתמא מצריפין
המעשה להזמנה. אבל אם פירש בעת הנחה דהוא ע"מ לפנותו שרי להשתמש
בו חול אח"כ ואם עשה הכיס לשם תפילין וצר ביה תפילין חדא זימנא אפילו
ע"מ לפנותו אח"כ אסור למיצר ביה זוזי וה"ה אם היה כיש עשוי והוסיף בו איזה
דבר לצורך תפילין נאותו הוי כמי שעשה הכיס לשם תפילין עד שיטול מה
שחידש ועיין בבה"ל:

דמהדר אפיה לפוריא (פי' למטה), אבל לבראי לית לן בה; ודמהדר אפיה לפוריא
נמי לא אמרן, אלא בארעא, אבל במנא לית לן בה.

משנה ברורה: ששנוא הקדוש ברוך הוא וכו' - מפני שרצון הקדוש ברוך הוא
שיהיה האדם מתנהג בדרך נקיית וקדושה וזה מתנהג עצמו בדרך מיאוס וטינופת
ולא יוכל להשרות שכינתו אצלו:

בפני מטהו - ומכ"ש אם משתין מים לפני מקומות אחרים שצריכים להתנהג
יותר בנקיות כגון לפני שלחנו וכי"ז:

ערום - לאו דוקא ערום אלא ה"ה אם היה לבוש אלא אורחא דמלתא נקט מתוך
שהוא ערום אינו יוצא לחוץ להשתין:

המשתין וכו' - קיצור לשון הוא וכוונתו עוד אחז"ל המשתין וכו':

לידי עניות - דאמרינן בערבי פסחים ק"א דשרא דעניותא נבל שמה ואוהב
לשרות במקום מיאוס [ומשר"ה קרי ליה נבל שחפץ לנבל את עצמו] ומשתין לפני
מטתו היינו מיאוס:

לבראי וכו' - שהקלוח הולך וניתז למרחוק וממילא באשה אסור אפילו בכה"ג:
במנא וכו' - ומ"מ ת"ח צריך שיכפה עליו כלי מלמעלה דא"ל לו לת"ח בלא
הרהור תורה:

לית לן בה - וכשרוצה לברך אח"כ ברכת אשר יצר יטול ידיו וגם יחגור עצמו
כדי שלא יתא לבו רואה את הערוה וירחיק את עצמו כדן במקום המי רגלים אם
אין הכלי מכוסה כדן:

י" עי' שר"ע (יר"ד סי' רא סע"ה): יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין
לתוך המקוה לחממו, וכן למלאת מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפופרת הנוד.
הגה: ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחממו. ומכל מקום יש להחמיר
אם לא במקום שהגו להקל, אז אין למחות בידו, ובחמי טביא מותר לכולי
עלמא. ולאחר הטבילה במי מקוה כשרים, מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם
עצמה. אבל לחזור ולרחוץ אח"כ, יש אוסרים, וכן נהגו.

ביאור: מים חמין - משום גזירת מרחצאות שתטבול בהם (ט"ז).

יש אוסרים כ' - שלא יאמרו המרחץ הוא מטהרה כמו הטבילה ויטהרו במרחץ
לחוד (ש"ך).

י" עי' שר"ע (אר"ח סי' מג ט"ה): אם רוצה ליכנס לבית הכסא קבוע לעשות
צרכיו, חולצן ברחוק ארבע אמות. הגה: ויש אומרים אפילו בלא צרכיו (ב"י בשם
רבי האי), וטוב להחמיר. וגוללן ברצועות שלהן ואוחזן בימינו ובבגדו כנגד לבו,
ויזהר שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח, וכשיצא מרחיק ארבע אמות
ומניחן.

משנה ברורה: לבה"כ קבוע - נקט קבוע משום סיפא לאשמיעין דאפילו בקבוע
מכניס התפילין עמו משום שמירה אבל אלה"ג דאפילו באינו קבוע כלל צריך
לחלוץ ברחוק ד"א ממקום שרוצה לפנות וכדלעיל בסוף ס"ק י"ג. וכן מה דנקט
לעשות צרכיו ג"כ משום רבותא דסיפא אבל באמת ה"ה להשתין צריך לחלוץ
ברחוק ד"א וכדלעיל בס"א:

וטוב להחמיר - המ"א מסיק דמדינא אסור לכנס לבה"כ בתפילין דלא גרע
ממרחץ לקמן בסימן מ"ה ט"ב ועיין בפמ"ג ובמאמר מרדכי שכתבו דמדברי הרא"ש
לא משמע הכי גם מדברי רב האי לא משמע הכי ע"ש ובספר האשכול בשם הגאון
משמע כתיורצו דהמ"א ע"ש:

בימינו - אבל לא בשמאלו מפני שצריך לקנח בה כמש"כ בס"ג והכא ליכא
למיחש לניצוצות שיבוא לשפיש ביד שאוחז בה התפילין דכיון שמיירי בבה"כ
קבוע מסתמא עושה צרכיו מיושב. כתב הרמ"ע סימן נ"ט דמותר לנכנס בתפילין
למבואות המטונפות אפי' יש שם מקום מטונף להדיא וטוב לכסותו בכובע ואם
רוצה לחלצן ולחזור ולהניחן שפיר דמי והמ"א מצדד לומר דכשיודע שיכנס דרך
מבואות המטונפות לא יניחם בביתו אלא בבה"כ או שיניחם בביתו ויכנס
במבואות המטונפות ונסתפק המח"ש דאפשר דצריך לכסות ג"כ הרצועות וכו'
ג' כריכות שעל האצבע ובתשובות רדב"ז ח"ד סימן ל"ו משמע ג"כ שסובר דמדינא
צריך לכסות התפילין במקומות המטונפות וכל שאי אפשר לו לכסותם מוטב
שיניחם בבה"כ ומשמע שם הדל"ת והי"ד שברצועות אין צריך לכסות שהם
דרך קשירה לא דרך כתיבה ע"ש:

י" עי' שר"ע (אר"ח סי' מג ט"א): אסור ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין, בתפילין
שבראשו, גזירה שמא יעשה בהם צרכיו. ואם אוחזן בידו, מותר להשתין בהם
בבית הכסא קבוע. הגה: והיינו דוקא כשמשתין מיושב דליכא למיחש לניצוצות,
אבל משתין מעומד פשיטא דאסור דלא עדיף מבית הכסא עראי. וה"ה אם משתין
מיושב או בעפר תחוח, דליכא ניצוצות, בבית הכסא עראי נמי שרי. ואין חילוק
בין קבע לעראי לענין זה, אלא דבה"כ קבוע מסתמא עושה צרכיו מיושב, ובה"כ
עראי מסתמא עושה מעומד, הואיל ואינן נפנה לגדולים (ב"י בשם ז"י ומגדל עוז).
ובבית הכסא עראי מותר להשתין בהם כשהם בראשו, אבל אם אוחזן בידו אסור
להשתין בהם מעומד אפילו אם תופס אותם בבגדו, מפני שצריך לשפיש בידו
ניצוצות שברגליו, אלא חולצן ברחוק ד' אמות ונותנם לחבירו, ומדברי הרמב"ם
נראה שאסור להשתין כשהם בראשו בין בבית הכסא קבוע בין בבית הכסא עראי,
ויש לחוש לדבריו.

משנה ברורה: להשתין - המ"א בסק"ט כתב דמה שכתב המחבר להשתין
לרבותא נקט דאפילו להשתין אף על פי שהוא חייב של אדם אסור לכנס וכו'
שלא לצורך:

אם הביאו ב"ש - עיין במ"א שכתב דלפי מה פסק הטור באבן העזר סימן כ"א אסור משהגיע הזמן הזה אפילו לא הביאו ב' שערות. וגם אפי' בלא ק"ש אסורים לישן ביחד ערומים בקירוב בשר משהגיע הזמן הזה ועיין בח"מ וב"ש שם: ^כ עי' ש"ע (אה"ע סי' כ"א ס"א): צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד. ואסור לקרוץ בידי או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחד מהעריות. ואסור לשחוק עמה, להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה. ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה. ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה, אפי' אינם עליה, שמא יבא להרהר בה. פגע אשה בשוק, אסור להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו. ולא יעבור בפתח אשה זונה, אפילו ברחוק ארבע אמות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנה, כאלו נסתכל בבית התורף (פי' ערוה) שלה. ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערות. והמתכוין לאחד מאלו הדברים, מכין אותו מכת מרדות. ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין.

ביאור: מאד מאד - לפי שנפשו של אדם מחמדתן לכן כתב מאד מאד, אף על גב דאמרו חז"ל מיעוט בעריות, מ"מ אם רגיל בחטא זה קשה לפרוש יותר משאר עבירות (ב"ש).

או להביט ביופיה - "א שזה אסור מדאורייתא ו"א מדרבנן, ובפנייה לכ"ע מדרבנן, והרהור אפילו בפנייה אסור מן התורה (ב"ש).

פגע אשה בשוק - בשוק לא שייך יחוד ועל כרחק הטעם משום הרהור (בית מאיר).

אחריה - היינו בתוך ד' אמותיה, ו"א כל שאינו מרוחק שאינו מכיר ומבחין בה בהלכה ובתנועותיה אסור. איסור זה הוא בכל האנשים ובכל המקומות אפי' במקום שהנשים הולכות מכוסות מכף רגל עד ראש (באר היטב), אלא ימהר לעבור לפנייה אפי' שיעבור תוך ד' אמותיה או יסתלק לצדדין או יאנוס עצמו ויתעכב עד שתלך מלפניו כו' ואם אי אפשר באחד מכל אלה והוא ממחר לדבר מצוה ואם יתעכב יעבור זמן המצוה יתקע עינו בקרקע וילך ולא יביהים מן הקרקע, וע' במהרש"א (פ"ת).

ולא יעבור בפתח אשה זונה - ואם חשוד על אשה פרטית שהיא ערוה לו, מתרין בו שלא יעבור על פתח ביתה, ואם יעבור ילקו אותו (ח"מ, ב"ש).

קול ערוה - אבל קול פנייה או קול אשתו מותר אלא בעת תפלה אסור כמ"ש בא"ח, דווקא קול ערוה אסור, אבל קול דיבור שלה מותר ומה שהוא משיב על שאלת שולמה אסורה משום לא תרבה שיחה עם האשה (ב"ש).

^כ עי' ש"ע (א"ח סי' ע"ה ס"א): טפח מגולה באשה, במקום שדרכה לכסותו, אפי' היא אשתו, אסור לקרות ק"ש נכנדה. הגה: ו"א דוקא באשתו, אבל באשה אחרת אפילו פחות מטפח הוי ערוה הגהות מיימוני פ"ג. ונראה מדברי הרא"ש דטפח באשה ערוה, אפי' לאשה אחרת, רק שבעצמה יכולה לקרות אף על פי שהיא ערומה, כדלעיל סי' ע"ד.

משנה ברורה: במקום שדרכה - מפני שזה מביא אדם לידי הרהור כשמסתכל בו בכלל ערוה היא ואסור לקרות או להזכיר שום דבר שבקדושה נגד זה כמו נגד ערוה ממש ולפי מה שביארנו לקמן סעיף ו' בשם האחרונים דנגד ערוה ממש אסור אפילו בעצם עיניו עד שיחזיר פניו ה"ה בזה ויש מתירין בזה אם הוא נזהר מלראות כלל. וכשא"א בעיניו אחר נראה דיש לסמוך ע"ז:

לכסותו - אבל פניה וידיה כפי המנהג שדרך להיות מגולה באותו מקום וכן בפרסות רגל עד השוק [והוא עד המקום שנקרא קניא בלא] במקום שדרכן לילך יחף מותר לקרות כנגדו שכיון שרגל בהן אינו בא לידי הרהור ובמקום שדרכן לכסותו שיעורן טפח כמו שאר גוף האשה אבל זרועותיה ושוקה אפילו רגליו לילך מגולה כדרך הפרוצות אסור:

אשתו - ולכן צריך לזהר בשעה שמינקת ומגולה דדיה שלא לדבר אז שום דברי קדושה:

אסור לקרות - עיין בפמ"ג שהביא דיעות לענין דיעבד בזה אם צריך לחזור ולקרות כמו לענין ערוה גמורה ובה"ח משמע דאפילו בדיעבד צריך לחזור ולקרות ומ"מ ל"א דכשלא נתכוין להסתכל אין להחמיר בדיעבד לחזור ולקרות אף באשה אחרת:

אבל וכו' - עיין בנשמת אדם שכתב דלכ"ע זה לא היה אלא מדרבנן ומהני בזה עצמית עינים וכן בשער אשה המבואר בס"ב:

באשה אחרת - בין פנייה בין א"א = אשת איש =:

פחות מטפח - ואם השוק מגולה "א דאפילו באשתו פחות מטפח אסור לקרות נגדה שהוא מקום הרהור יותר משאר איברים. וכו' לא איירי אלא לענין אסור ק"ש דהאיסור הוא להרבה פוסקים לקרות נגד המגולה אפילו בלא מכיון לאיסתכלי אבל לענין אסור הסתכלות לכ"ע המסתכל באשה אפילו באצבע קטנה כיון שמסתכל בה להנות עובר בלא דלא תתורו אחרי עיניכם ואמרו שאפילו יש בידי תורה ומע"ט לא ינקת מדינה של גיהנם וראיה בעלמא לפי תומו בלא נהנה שרי אם לא מצד המוסר וכספר מנחת שמואל הוכיח אדם חשוב יש לו לזהר בכל גווני. וכתב הפמ"ג דבמקומות שדרך להיות מכוסה [כגון זרועותיה וכו'] שאר מקומות הגוף אף ראה בעלמא אסור וכתבו הפוסקים דבתולות ידן בכלל נידות הם משיגיעו לזמן ווסת ובכלל עריות הם:

מדברי הרא"ש וכו' - אבל הרשב"א חולק ע"ז וטעמו דס"ל דכי היכי דבעצמה יכולה לקרות כשהיא ערומה אלמא דאין בגילוי כל גופה משום ולא יראה בך ערות דבר אלא לאנשים ומשום הרהור כן אף אשה אחרת מותרת לקרות

אסור - לעולם אפילו לאחר שנתקלקל ואין ראוי עוד לתפילין וצריך גניזה: זוי - וכן שאר דברי אפילו דבר שיש בה קדושה כל שהוא למטה מתפילין כגון מזוזה וכ"ל בסימן ל"ב ס"ח ולא נקט זוי רק משום סיפא. ולפ"ז אין לתת סידור בכיס שהיה מיוחד מתחלה לתפילין לבד ואעפ"כ אין למחות בזה דכיון דרגילין בזה ה"ל כאלו התנו מתחלה וכ"ל ב"ס"ק י"א:

בכל ענין - אפילו עשה הכיס לשם תפילין וגם צר ביה בקביעות שרי כיון דהתנה בעת עשייה שיהיה יוכל לשנות כשירצה ותנאי מהני להשתמש בהן אפילו בעודן בקדושתן וכמ"ש סימן קנ"ד ס"ח אף לתשמש מגונה לא מהני תנאי וה"ה אם ירצה לכרוך איזה דבר ברצועה הקבוע בתפילין שעליו דלא מהני משום ביזוי מצוה:

לשם תפילין - היינו הפרשיות של תפילין וה"ה עור המעובד להבתים ש"ר או של יד ואף דאין חוקק עליו השין מ"מ גוף קדושה מיקרי וכ"ש עור המעובד לס"ת או מזוזה:

דברי חול - אבל להורידו מקדושתו כגון לכתוב עליו מזוזה שקדושתה קלה מתפילין או שאר ד"ת מותר אפילו על עור שנתעבד לס"ת. וגם הוי דבר של חול ואסור לכתבו על קלף המעובד לס"ת אם לא שהתנה וכדלקמן:

כי האי גוונא - שהוא ע"י מעשה גמור לאפוקי אם היה רק הזמנה בדבור בעלמא או שהיה רק תיקון הקלף ושרטוטו לשמה:

לגוף וכו' - לאפוקי הזמנה לתשמישי קדושה כגון עשיית כיס לתפילין או עיבוד עור לרצועות שהוא רק תשמישי קדושה דמותר לשנותו אפי' לחול ועי' בביאור הלכה שביארנו דשלא במקום הדחק יש להחמיר בעיבוד עור לרצועות:

הקדושה - אבל הזמנה לגוף המצוה כגון ציצית שופר לולב סוכה נר חנוכה אפילו עשאן לכן לא מיתסרי דהזמנה לאו מילתא היא וכדלקמן בסימן תרל"ח ס"א בה"ג' ומותר להשתמש בהו חול אף בלי תנאי. ועיין לעיל בסימן כ"א ולקמן בסימן קנ"ד שיש עוד נ"מ בין קדושה למצוה:

מילתא היא - אף דבסעיף א' ק"ל דמותר לשנות ש"ר ולהורידו מקדושתו מטעם דהזמנה לאו מילתא היא אף דשם הוא גוף הקדושה שאני התם דע"כ פ' עושה בהם קדושה קצת אבל הכא הלא רוצה לעשות בהם דבר חול ולזה מהני הזמנה בגוף הקדושה ועיין במג"א שהביא דיעות החולקין ע"ז וס"ל דאף בגוף הקדושה הזמנה אינה כלום ואעפ"כ לענין מעשה יש להחמיר כסברא הא' וכמו שכתבנו בביאור הלכה וע"כ פ' מהני תנאי בזה מיהו אם התחיל לכתוב על הקלף סת"ם או שאר כתבי הקדש אפילו על הנייר אסור לכתוב אח"כ עליו דברי חול לכ"ע שזה עשה מעשה של גוף הקדושה ואפי' תנאי לא מהני בזה:

צר ביה - פי' לפי שעה וגם בסתמא אפי' אם עשה כן פעמים הרבה אך שבכל פעם היה לפי שעה דרך עראי לא נתקדש ע"ז אבל אם צר ביה בקביעות או שצר ביה אפילו פ"א אך שצר ביה אדעתא דקביעותא דהיינו שהיה אז בדעתו למיצר ביה תמיד אפילו לא אומניה מעיקרא ג"כ אסור דהוי כאומניה וצר ביה. ואם פי' ע"מ לפנותו אפילו צר ביה כמה פעמים וגם אומניה מעיקרא מותר כל שלא עשה כיס לשם תפילין וכ"ל בסק"ד:

ולא אומניה - מעולם לשם תפילין: שרי - "א דהיינו דהסודר לא נתקדש ע"י שצר ביה פ"א בלי הזמנה אבל כל זמן שהתפילין שם אין מדרך הכבוד להניח יחד שם גם מעות אלא יקשרם בקשר בפני עצמו:

^כ עי' ש"ע (א"ח סי' ע"ג ס"ג): אם היה ישן עם בניו בעודם קטנים, מותר לקרות בחזרת פנים בלא הפסקת טלית. ואם הם גדולים, צריך להפסקת טלית.

משנה ברורה: עם בניו וכו' - דלדידהו לכ"ע אמרינן כיון דגם בהן חשובין כגופו וליכא דרהורא. ומ"מ פנים להדי פנים אסור ובפר"ח מיקל בזה והביא ראה ובספר מאמר מרדכי וברכי יוסף דחו ראינו. ומשמע עוד מדברי המ"מ דאפילו אם נימא דאין צריך להחזיר פנים ע"כ פ' בנאגע ערותו בבשרו או להיפך אסור:

בחזרת פנים - היינו שיהא אחוריהם זה לזה ואם פני בניו נגד אחוריו צריך ע"כ פ' לזהר שלא יהא בשרו נוגע בערותו כן נראה לי וראה מלקמן סימן ע"ד ס"ה דמוכח דאם בשרו נוגע בערות חבירו ג"כ אסור:

גדולים - וה"ה קטנים אחרים שאינם בניו [כן משמע מהרמב"ם ועיין בביאור הגר"א סימן ע"ה ס"ד בה"ה ויש ליישב] אך לפי מה שמבואר לקמן בסימן ע"ה ס"ד בה"ה דקטן כל זמן שאין ראוי לביאה [היינו בזכר עד ט' שנים ויום אחד ובנקיבה עד בת ג' ויום אחד] אין ערותו ערוה לכאורה גם לעניינו יש להקל אם עדיין לא הגיע הזמן:

^כ עי' ש"ע (א"ח סי' ע"ג ס"ד): עד כמה הם חשובים קטנים, התינוק עד שיהיו לו י"ב שנים, והתינוקת עד שיהיו לה י"א שנים. ואפילו הביאו ב' שערות, מותר. ובשנת י"ג לתינוק וי"ב לתינוקת, אם הביאו ב' שערות אסור בלא הפסק, ואם הביאו ב' שערות, מותר. ומשנת י"ג ואילך לתינוק, וי"ב לתינוקת, אפילו לא הביאו ב' שערות, אסור.

משנה ברורה: ובשנת י"ג וכו' - ר"ל משהתחיל יום ראשון בשנה זו וכן מה שכתב ומשנת י"ג ואילך ר"ל ג"כ תיכף משהושלם השנת שלשה עשר וא"צ י"ג שנה ויום אחד רק שלישות ויום הלידה ג"כ בכלל כגון אפילו אם נולד באחד בתשרי בסוף היום כשלא לתחלת ליל שנת י"ד שנולד בו היינו אחד בתשרי נשלם לו ה"ג שנים ונעשה גדול וכן הדין לענין בר מצוה אך דשם בעינן ג"כ שתי שערות ועיין לעיל בסימן נ"ה סעיף ט' ובמ"ב שם:

ומחזיקין ביד ברצועות ומשימם על הראש כי זהו צורך הנחתן. ויש מניחין הש"ר על הדף וכדומה בשעה שלובשין:

בכ"ז וס"ת אסור לתלותה בכל גווי אפילו כשהיא באה"ק ותולה אה"ק ועיין בח"א כלל ל"א שכתב דאפילו כשהיא מחוברת ביתדות לכותל אסור כל שאין תחתיו עומד דבר רם וספרים כגון ספרי תלמוד וכדומה דומה לתפילין. ומ"מ ספרים או סידורי תפלות הקבועים בלוחות שבהם שלשלת של כסף אסור לתלותן במשלהות או דומות לכיס לפי שהן מחוברות לסידור והרי הן כסידור עצמו. מותר לכתוב פסוקים בנייר ולתלותן בפתח ביה"כ. ונהגים העולם להתענות כשנפול תפילין מידו על הארץ בלא נרתקין וה"ה כשנפול ס"ת אפילו נרתקין. ועיין בא"ר שכתב דאפילו תפילין נרתקין יתן פרוטה לצדקה:

י"ז ע"י ש"ע (א"ח ס"י צ"א ס"א): לא יגהק (מוציא מגופו לפיו נפיחה מתוך שובעו רייט"ר בלע"ז), ולא יפהק (פותח פיו להוציא רוח הפה); ואם צריך לפהק מתוך אונס, יניח ידו על פיו, שלא תראה פתיחתו. (ויזהר שלא יניח ידו על סנטרו בשעת התפלה, דהוי דרך גסות הרוח).

משנה ברורה: לפהק מתוך אונס - ה"ה דביהוק מתוך אונס ליכא איסורא ומה דלא נקטו אפטר משום דבו ליכא חיובא להניח ידו שאין פתיחת פיו רב כ"כ וגם הוא לזמן מועט מאוד משא"כ בפיחה:

סנטרו - היינו לחי התחתון וחזנים העושים כן בשעת הזמר מותר לפי שאינם מתכוונים לגסות אלא להנעים את הקול אבל שלא בשעת הזמר אסור:

י"ח ע"י ש"ע (א"ח ס"י צ"א ס"ד): אם נשמט טליתו ממקומו יכול למשמש בו ולהחזירו, אבל אם נפל כולו אינו יכול לחזור ולהתעטף בו, דהוי הפסק.

משנה ברורה: (יג) יכול למשמש וכו' - [טו] אפילו נפל רובו:

(יד) כולו - אפילו אם נשאר עדיין גידו [טז] העטיפה הוי הפסק:

(טו) אינו יכול וכו' - ואם עבר והתעטף בו א"צ להתחיל מתחילת הברכה אלא [יז] גומר התפילה והולך וכשיגמור תפילתו [יח] ימשמש בו ויברך ועיין לעיל בסי' ח' ס"ט"ו ובמ"ב שם. זקן שמשים בתי שקורין ברי"ל הם רפויים בחוטמו שקרוב לפול ע"י כריעות והשתחויות נכון להחמיר שיקשרם מתחלה בחוט [אחרונים]:

(טז) דהוי הפסק - אם לא [יט] שהוא טרוד ע"ז ואינו יכול לכונן ילבשו כשיסיים הברכה:

י"ט ע"י ש"ע (א"ח ס"י קג ס"ג): המתעטש בתפלתו מלמטה, סימן רע לו; מלמעלה, סימן יפה לו.

משנה ברורה: המתעטש - י"א דדוקא כשמפיח בקול והמ"א חולק דה"ה בלי קול וגם בזה צריך להרחיק כנ"ל:

י"ב ע"י ש"ע (א"ח ס"י קג ס"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קג סעיף ב

בקש לצאת ממנו רוח מלמטה ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו, הולך אחריו ארבע אמות ומוציא הרוח וממתין עד שיכלה הריח, ואומר: רבון העולמים, יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חפרתנו וכלימתנו, חרפה וכלימה בחיינו רמה ותולעה במונתנו, וחוזר למקומו וחוזר למקום שפסק. הגה: וע"ל ס"י פ"ה. י"א דכל זה מיייר כשמתפלל בביתו, אבל כשמתפלל בצבור דהוי ליה ביוש גדול, אין צריך להרחיק כלל לאחוריו וגם לא יאמר הרבון, רק ממתין עד שיכלה ממנו הריח, וכן נוהגין. (תרומת הדשן סימן ט"ז).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קג סעיף ב ואינו יכול - דבלא"ה אין לו להוציא רוח בשום פנים בתפלה ולא חיישין לבל תשקצו אלא כשמשאה עצמו לקטנים או לגדולים אבל להפחה לא ונראה לי דעכ"פ יראה להיז התפילין ולתקן שלא יהיו מונחין על מקומו כי אסור להפיח בתפילין:

אחוריו - דבעינן שיהא פניו נגד המקום שהתחיל להתפלל להראות שרוצה עדיין לחזור לתפלתו ואפילו לצדדיו או לפניו אסור:

ואומר רבון - בתוך התפלה דהא מופסקת ועומדת כבר ע"י הרוח לפיכך יכול הפסיק נמי ולומר דבר זה באמצע:

חוזר למקומו - ובה"א הסכים לדעת הסוברים דיחזור למקומו קודם הרבון: למקום שפסק - לכאורה הכוונה לתחלת הברכה שפסק בה וכדלקמן בסימן ק"ד ס"ה [לבושי שרד] ועיין לקמן מה שכתבנו שם להלכה בשם האחרונים:

וע"ל ס"י פ"ה - ר"ל דנתבאר שם דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש וכתב הב"ח דדוקא אם שהיה היה ע"י העיטושים וריח הנודף לבד ולא מצרפינן ליה מה שצריך לילך לאחוריו ד"א והחזרה ואמירת הרבון וכו"כ הפמ"ג:

וגם לא יאמר - וטוב שיהרהר בלבו:

י"א ע"י ש"ע (א"ח ס"י עד ס"א): היה ישן ערום בטליתו, צריך לחוץ בטלית על לבו ואז יקרא, משום דלבו רואה את הערוה אסור. הגה: וה"ה אם לבו רואה ערות תבירו, אסור (טור).

משנה ברורה: היה ישן ערום - המחבר תפס לשון הגמרא [ברכות כ"ג ע"ב] דשם שייך האי לישנא אבל בעניינינו ה"ה כשהיה ישן בחלוקו בלא מכנסים ג"כ דינא הכי דאסור ב"ת או לברך שום ברכה עד שידביק בידיו הכתונת במקום הלב או למטה מלבו כדי שיהא הפסק בין לבו לערוה:

ולהתפלל נגדה כשהיא ערומה והאחרונים מסכימים עם הרשב"א [יג] ודעתם דגם הרא"ש מודה לזה. ודע עוד דלכ"ע אין מותר לקרות נגדה כשהיא ערומה רק כשהיא יושבת כדי שלא יהא פניה שלמטה נראית אבל כשהיא עומדת דינה כמו נגד ערות איש ואפילו ברשות אחרת אסור:

י"ד ע"י ש"ע (א"ח ס"י עה ס"ג): יש ליהזר משימעת קול זמר אשה בשעת קריאת שמע. הגה: ואפ"י באשתו, אבל קול הרגיל בו אינו ערוה.

משנה ברורה: יש ליהזר וכו' - ובדיעבד אם קרא חוזר וקורא בלא הברכות עיין בביאור הגר"א ופמ"ג:

זמר אשה - אפילו פנויה אבל שלא בשעת ק"ש שרי אך שלא יכוין להנות מזה כדי שלא יבוא לידי הרהור וזמר אשת איש וכן כל העריות לעולם אסור לשמוע וכן פנויה שהיא נדה מכלל עריות היא ובתולות דידן כולם בחזקת נדות הן משייגע להן זמן וסת. וקול זמר פנויה נכרית היא ג"כ בכלל ערוה ואסור לשמוע בין כהן ובין ישראל. ומ"מ אם הוא בדרך בין העכ"ם או בעיר והוא אנוס שא"ל לו למחות כיון דלא מצינו דמקרי ערוה מדאוריית' מותר לקרות ולברך דאל"כ כיון שאנו שרויין בין העכ"ם נתבטל מתורה ותפלה וע"ז נאמר עת לעשות ל' הפרו תורתך אך יתאמץ לבו לכונן להקדושה שהוא עוסק ולא יתן לבו לקול הזמר:

הרגיל בו - ר"ל כיון שרגיל בו לא יבוא לידי הרהור ואפילו מא"א ואפ"ה אסור לכונן להנות מדבורה שהרי אפילו בבגדיה אסור להסתכל להנות:

י"ה ע"י ש"ע (א"ח ס"י עה ס"ב): שער של אשה שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו. הגה: אפ"י אשתו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, מותר. הגה: וה"ה השערות של נשים, שרגילין לצאת מחוץ לצמתן (ב"י בשם הרשב"א) וכ"ש שער נכרית, אפ"י דרכה לכסות. הגהות אלפסי החדשים.

משנה ברורה: של אשה - ושער של איש אפילו של ערוה היוצא דרך נקב שבבגדו מותר לקרות כנגדו אבל אם הכיס נראה הוי ערוה:

שדרכה לכסותו - ואפילו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר מ"מ בכלל ערוה היא לכ"ע אפילו בבית ואסור שם לקרות נגדה אם נתגלה קצת מהן. ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרוצות אסור וכמו לענין גילוי שוקה דאסור בכל גווי וכו"ל בסק"ב כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין [ויש בזה איסור תורה מדכתיב ופרע את ראש האשה מכלל שהיא מכוסה] וגם כל בנות ישראל המחזיקות בדת משה נהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן ולא בא למעט רק בתולות שמתרות לילך בראש פרוע או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן שזה תלוי במנהג המקומות שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום ליהזר שלא לצאת אפילו מעט מן המעט חוץ לקישוריה ממילא בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן וא"ל מותר דכיון שרגילין בהן ליכא הרהורא וכדלקמיה:

בתולות - ובתולות ארוסות אסורות לילך בגילוי הראש וה"ה בתולות שנבעלו צריכין לכסות הראש ומ"מ אם זינתה ואינה רוצה לצאת בצעיף על ראשה כדרך הנשים אין יכולין לכופה:

שדרכן וכו' - עיין במ"א שכתב דלא ילכו בגילוי הראש רק אם שערותיהן קלועות ולא סתורות אבל המחצית השקל והמגן גבורים מקילין בזה. כתב הח"א נכריות שאינן מזהרות אבל לכסות שערן צ"ע אם דינן בזה כבתולות:

שרגילין וכו' - ר"ל ומותר לקרות בזה אפילו נגד אחרת דכיון דרגילין בהן ליכא הרהורא אבל לכונן להסתכל באשה אחרת אפילו בשערות שמחוץ לצמתן אסור:

לצאת וכו' - ר"ל שמלבד כובע שעל ראשה יש לה צמת והוא בגד המצמצם השער שלא יצאו לחוץ ואותו מעט שא"א לצמצם ויוצא מהצמת ע"ז מקיל הרשב"א [חתם סופר סימן ל"ו ע"ש] ובזוהר פרשה נשא החמיר מאוד שלא יתראה שום שער מאשה דגרמא מסכנותא לביתא וגרמא לבנהא דלא יתחשבון בדיא וסטרטא אחרא לשרות בביתא וכ"ש אם הולכות בשוקא כך ע"כ בעאי איתתא דאפילו קורות ביתה לא יחמוץ שיערה חדא מרישאה ואי עבדית כן מה כתיב בניך כשתלי זיתים מה זית וכו' בנהא יסתלקון בחשובין על שאר בני עמא ולא עוד אלא דבעלה מתברך בכל ברכא דלעילא וברכאן דלתתא בעותרא בבנין ובני בנין ע"כ בקיצור וכתב המ"א דראוי לנהוג כהזוהר וביומא איתא במעשה דקמחית בזכות הצניעות היתירה שהיתה בה שלא ראו קורות ביתא אמרי חלוקה יצאו ממנה כהנים גדולים:

שער נכרית - קרי נכרית להשער שנחתך ואינו דבוק לבשרה וס"ל דע"ז לא אחז"ל שער באשה ערוה וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש ויש חולקין ואומרים דאף בפיאה נכרית שייך שער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על הש"ע ומשמע מיניה שם דאפילו שער של עצמה שנחתך ואח"כ תברא לראשה ג"כ יש להקל ובספר מגן גבורים החמיר בזה ע"ש. וכתב עוד שם דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין ע"ש:

י"ז ע"י ש"ע (א"ח ס"י מ ס"א): אסור לתלות תפילין, בין בבתיים בין ברצועות, אבל מותר לתלות בכיסן.

משנה ברורה: אסור לתלות - על היתד מפני שהוא דרך בזיון: בין בבתיים - שהבתיים תלויות למטה ובין שהרצועות תלויות למטה. ומ"מ באקראי בעלמא שאוחז התפילין בידו והרצועות תלויות למטה אין להקפיד אבל אם התפילין תלוין אסור בכל גווי ואין בכלל זה מה שהתשר' תלוי באויר

יסירם מלבו ולא יהרהר בד"ת, ומש"כ בגמ' שאוסר לת"ח לעמוד במקום הטינופת דכוונתו זמן מרובה ולא אמר אסור לעבור לפי שאי אפשר לו לעמוד זמן מרובה בלא הרהורי תורה. ותו דמבואות המטונפים אין פירושו שרואה את הטינוף לפניו אלא שדרכם להיות מטונפים ולפי שהדבר ספק איכא למיחש שמא לא יסירם מלבו אבל בית הכסא ובית המרחץ שהאיסור ברור יעמוד ויכריח עצמו ויסירם מלבו עד אחר שעה (פ"ת * רדב"ז).

שיהרהר - סגולה שינצל שלא יהרהר בד"ת בבית הכסא בשם שיאמר תחלה "התכבדו מכובדים כו", אף שכתב בש"ע שם דעכשיו לא נהגו לאמרו, מכל מקום יש לאמרו בשביל זה כדי שינצל מהרהור דברי תורה, ואולי לא נאמרו הדברים אלא ליחידים אשר תורתם אומנתם ולא לזולתם דמחזי כרמות רוחא, ועיקר דלא שייך מיחזי כיוהרא אלא בדבר שעושה בפני רבים משא"כ בזה (פ"ת).

י"ע ש"ע (א"ח סי' פה ס"ב): אפי' להרהר בד"ת, אסור בבית הכסא ובבית המרחץ ובמקום הטינופת, והוא המקום שיש בו צואה ומי רגלים. הגה: ואפי' הלכות המרחץ אסור ללמוד במרחץ (ר"ן פ' כירה ובי' בשם א"ח). דברים של חול, מותר לאמרם שם בלשון הקדש. וכן הכוונת, כגון רחום, נאמן וכיוצא בהם, מותר לאמרם שם; אבל השמות שאינם נמחקין, אסור להזכירם שם. ואם נזדמן לו שם להפריש מדבר האסור, מפורש, ואפילו בלשון הקודש ובענייני קודש. הגה: ובמקום שמוותר להרהר בד"ת, מותר לפסוק דין ובלבד שלא יאמר טעמו של דבר (ר"ן פ"ק דשבת וברק כל הצלמים).

משנה ברורה: אפילו להרהר - ואפילו בזמן שאין שם אדם:

בד"ת - וכן אסור לעיין בבה"כ במשקלי השמות והפעלים של לשון הקודש שאין דרך להגיע לידיעה רק ע"פ הכתובים ויבוא להרהר במקרא ופשוט דמותו אדם להתבונן בבה"כ בגודל שפלותו ושכסופו יחזור כולו להיות עפר רימה ותולעה ואין נאה לו הגאווה:

אסור - ויחשוב שם חשבונות ביתו והוצאותיו כדי שלא יבא לידי הרהור ובשבת יחשוב בבנינים וציורים נאים:

בה"כ - ואפילו בתוך הד"א של הבה"כ ממקום שכלה הריח ג"כ אסור להרהר ועיין לעיל בסימן ע"ט במ"ב סק"ג. כתב בספר תוספות ירושלים בשם הירושלמי דבבורסקי אסור להתפלל וכן להזכיר כל דבר שבקדושה והוא שהותחל העיבוד שיש ריח רע אבל אם עדיין לא התחיל מותר ופשוט דבזמן שאסור הוא אפילו להאומן עצמו שמורגל בהריח רע ואינו מרגיש כל שבני אדם מצטערים מזה ה"ר וכדלעיל בסימן ע"ט ס"א:

ובבית המרחץ - כי נפיש זוהמא בתוכו ומאוס וה"ל כצואה ובה"כ וטעם איסור הרהורו בכל אלו המקומות משום דבעינן והיה מחניך קדוש וליבא [שבת ק"א] כתב ב"י מי שתלמודו שגור בפיו והרהר בבה"כ ובבית המרחץ לאונסו מותר יש אומרים דכיון דאנוס הוא בהרהורו יכול אפילו לבטא בשפתיו וכן משמע מזבחים ק"ב ע"ב אבל בספר ברי יוסף מסיק דהדבור אסור בכל גווני והראיה מהגמרא יש לדחות כמש"כ שם הרב ברכת הזבח וצאן קדשים ע"ש ומה שכתב דאם הרהר לאונסו מותר היינו ר"ל דאם הרהר לא עבד איסורא מאחר שהיה לאונסו ברם לכתחילה חובת גברא לדחות הרהורו וכו' דהדבור אסור ול"כ בספר ישועות יעקב דהדבור אסור:

בלשון הקודש - ומדת חסידות הוא להחמיר:

נאמן - הראב"ד אוסר ברחום וכתב הב"ח ויש להחמיר וכו' הפ"ח מיהו בלע"ז לכל"ע שרי הואיל וזה אינו מיוחד דוקא להקב"ה משא"כ [יא] שאר ד"ת וכ"ש השמות שאינם נמחקין [יב] אסור לאמור שם אפילו בלשון לע"ז כגון גא"ט בלשון אשכנז או בוגא בלשון פולין ורוסיה וכו"ג שאף ששם זה אין בו קדושה באותיות כתבתו ומותר למוחקו מ"מ יש בו משום בזיון בהזכרתו במקום טינופת [יג] כמו בהזכרת השלום שמותר ג"כ להזכיר אה"כ כיון שהקב"ה נקרא בו אף על פי שאינו מיוחד לו אסור להזכירו כשמתכוין על ענין השלום וכמש"כ סי' פ"ד וכ"ש בזה שלכמה דברים דינם כשמות שבלש"ה כגון [יד] לענין שבועה ולענין [טו] הזכרת ש"ש לבטלה ולענין [טז] קללת חבריו בשם:

(יא) מותר לאמרם - דגם בני אדם מכונים בהם לפעמים כמו שנאמר תנון ורחום וצדיק ודוקא באומרם כן [יז] אבל באומר הרחום ירחם עליך וכו' לא אסור כמו שאלת שלום [פמ"ג]:

(יב) שאינם נמחקים - ל"ד [יח] דהא איכא שלום דאסור להזכיר שם וכנ"ל בסי' פ"ד:

(יג) להפריש מדבר איסור - וה"ה [יט] אם נכנס בלבו הרהור עבירה מותר להרהר שם בד"ת מפני שזהו כמו להפרישו מאיסור שהתורה מצלת מהרהורים רעים:

(יד) ובעניני קודש - דהיינו לומר לו אפילו בלשון הוראה שאסור לעשות כן וא"צ לדקדק ולומר אל תעשה כך בלי לשון הוראה [כא] ויש מחמירין וסוברין דאסור לומר בלשון הנראה דזה הוא תורה כגון אם רואה בע"פ שמגלחין אחר חצות ואמר אין מגלחין דלשון זה אינו לשון הוראה אף על גב דממילא נשמע דאסור אבל לא יאמר אסור לגלח וכו' דאם אין דבריו נשמעין בקיצור [כב] יוכל להעריך לפניו גודל האיסור בכל חלקיו כדי להפרישו. כתב המ"א בשם הר"ן אפילו בלא אפורשי מאיסורא שרי לומר לחבירו עשה לי כך וכך אפילו אם ממילא היו הוראה שבה מורה לו שהוא מותר לעשות כן כיון שאינו אומרם בלשון הוראה:

צריך לחוץ - פי' דידיבך הטלית על לבו כדי שיהא הפסק בין לבו לערוה אבל בלא"ה אסור דנהי דלבו מכוסה בטלית שעל כל גופו הרי עדיין לבו וערוה בהדין הן ואין דבר ביניהן:

לבו - וה"ה אם חוצץ בטליתו מתחת ללבו כדי שיהא הפסק בין לבו לערוה ואפילו אם לבו מגולה לגמרי וכדלקמן בסעיף ו':

משום דלבו וכו' - דערוה בראיה תלי רחמנא כדכתיב לא יראה בך ערות דבר וגו' ומצינו לשון ראייה בלב כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה לפיכך החמירו חכמים בזה. ודע דאפילו אם לבו מכוסה בבגד להפסיק בינו לערוה צריך שתהא ערותו ג"כ מכוסה ואם הוא מגולה הסכימו הרבה אחרונים דאסור לקרות מן התורה אפילו אם מכוסה בטלית גם על ראשו ועיניו שלא יוכל לראות את הערוה שהרי לא נאמר לא תראה ערות דבר אלא לא יראה בך כלומר שתהא מכוסה בעיניו שלא יוכל לראות אפילו לאחר. לפיכך העומד בבית ערוה יוציא ראשו חוץ לחלון שלא יראה ערותו אף על פי שחצץ בבגד על לבו ה"ז לא יוציא כיון שערותו מגולה ונראית בבית אבל הישן ערוה בכלילה שאינה גבוה י' טפחים והוציא ראשו חוצה לה וגם חצץ באיזה דבר להפסיק בין לבו לערוה אף על פי שערותו מגולה בכלילה ה"ז מכוסה בטלית שכיון שאין הכילה גבוה י"ט שם כסיו עליה כמו מלבוש ואינו דומה לבית שהוא חלוק רשות לעצמו ולא נוכל ללכת עליה שם כסיו ע"כ אסור. וכן אם צואה בבית בתוך ד"א והוציא ראשו חוץ לחלון אסור לקרות ק"ש דשידנין ראשו בתר רובו [מ"א ור"ל דאסור אפילו לדעת המתירין לקמן בסימן ע"ו ס"ד ע"ש ועיין במ"ג] ואם הכניס ראשו לחדר שיש שם צואה אסור ג"כ לכ"ע לקרות דע"פ הצואה נגד עיניו ולדעת הרשב"א המובא בסימן ע"ט ס"ב אסור אפילו הוא עומד מבחוץ נגד הפתח כיון שהצואה כנגדו ע"ש [פמ"ג]:

רואה את וכו' - עיין בה"ח דאפילו בדיעבד אם קרא ק"ש והתפלל חוזר וכן מוכח מפמ"ג בסימן ע"א אות ה' עוד מוכח שם דהק"ש חוזר עם ברכותיה אם קראם בראיית לבו לערוה דהכי תקנו חכמים אבל בשאר ברכות יש להסתפק בדיעבד אם יחזור וספק ברכות להקל. ובח"א כלל ג' דין י"ג ובנשמת אדם כלל ד' משמע דיש להקל בדיעבד גם לענין תפלה דבר דהאיסור הוא רק מדרבנן ועיין בה"ל סימן קפ"ה ואפשר דיש לתפוס כוונתו לענין זה ונצרך דעת רש"י ור"ש תלמידו המובא בתוס' [ברכות כ"ה ע"ב]:

רואה ערות חבריו - דהיינו שאין הפסק בין לבו לערות חבריו כגון ששניהם שוכבים ערומים ומתכסים בטלית אחד והם רחוקים זה מזה דהיינו שאין בשמים נוגע אלא שפניהם זה נגד זה והוא עצמו יש לו הפסק בין לבו לערוה אעפ"כ אסור משום דלבו רואה ערות חבריו [יא] או כגון ששניהם עומדים במים ולבו אינו רואה ערות עצמו לפי שמכוסה בבגד מטה ללבו אלא שרואה ערות חבריו שאינו מכוסה אסור אף שעניו חוץ למים דמ"מ לבו רואה:

י"ע ע"י ש"ע (י"ד סי' רמו סכ"ו): (כו) כל המבטל תורה מעושר, סופו לבטלה מעוני. וכל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר. הגה: כשמיסים מסכת, מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה. ואסור לעסוק בדברי תורה במקומות המטונפים, ולכן אמרו שאסור לתלמיד חכם לעמוד במקומות המטונפים, מפני שלא יהרהר בדברי תורה. ומ"מ מותר ליכנס למרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה, ולא חיישינן שיהרהר, דבמרחץ שומר עצמו מהרהור תורה. ביאור: מצוה לשמוח כו' - אפי' אחרים שלא סיימו מצוה לשמוח עם זה שסיים (ט"ז), כשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה כו' ולכן נהגו כל הבעלי בתים לילך על הישיבה בתחלת הזמן ולכך מנהג הוהדיעים כשבא הרב לסיים המסכתא כדי שיבואו הב"ב גם כן לסיימו ואז יהיו שמה תחלה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם וכו', מכל מקום אין לברך שהשמחה במעונו, ואפילו יחיד שסיים מחויבים אחרים לסיים עמו, ביום שמת בו אביו או אמו דנהגו לעלם להתענות אסור לאכול בסיום מסכתא דהוי כמו דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור (עי' לעיל סי' ריד סק"?) (ש"ך), ה"ה יום של אחריו כנהוג שהיה שלמה המל"ה עשה משתה ז' ימים ואפשר שגם שאחר אחריו, עי' לעיל (סי' ריז סקט"ו?) (פ"ת).

ומ"מ מותר ליכנס כו' - מותר ליכנס לבית הכסא ולבית המרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ודוקא גבי תפלה (עי' א"ח סי' צב) אסור משום דאי אפשר לו לכוון יפה ממה נפשך הרהורי ההלכה ירחיקוהו למעיין בתפלתו ואם כן ע"כ יאה לבו טרוד אם עיין הוא בהלכה לא יוכל לכוין בתפלה. ואם יכריח מחשבת לבו לסלק עיון ההלכה היא גופא טרדא היא לו שצריך להסיר מלבו מה שהוא חפץ לחשוב ויפסיד על ידי כך כוונת התפלה ותו יש לחלק דדוקא גבי תפלה חיישינן פן יהרהר בה בדברי תורה משום דתרווייהו דברים של קדש הם אבל לא חיישינן שיהרהר במקום הטינופת כגון בבית המרחץ ובבית הכסא, אמנם הדבר ידוע שקשה מאד להסיר מלבו הרהורי תורה אפי' במקום הטינופת מי שלבו נבהל ולהט לעיין בפלפול ההלכה ואף כי יאיתא ת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות מפני שא"א לו בלא הרהורי תורה אלמא דחיישינן להכי, וצריכין לחלק בין מבואות המטונפות למרחץ דאל"כ לא יאה ת"ח מותר ליכנס למרחץ לעולם כמו שאסור ליכנס למבואות המטונפות, ואינו מהרהר במרחץ כלל ונזהר טפי ממה שנזהר במבואות המטונפות ואם כן אפילו מתוך הלכה שאינה פסוקה נמי שרי, כיון דבכוון הולך לבית המרחץ לרחוץ שם אם כן פונה ממנו טרדת הלמוד עד שיצא מבית המרחץ וכן בבית הכסא, ועיין בא"ח (סי' פה ס"?) (ש"ך), מותר ליכנס בבית הכסא מתוך הלכה שאינה פסוקה כיון שהדבר ברור שהוא אסור

י' עי' שרע' (א"ח' ס' עט ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף א

היתה צואת אדם מאחריו, צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח. אפילו אם יש לו חולי שאינו מריח, צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח למי שמריח. ומלפניו, צריך להרחיק מלא עיניו, אפילו בלילה, או שהוא סומא (תשובת הרשב"א ס' קס"ח ובי' בשם הר"י) שאינו רואה אותה, צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראות ביום. ואם הוא מצדו, דינו כמלאחריו. הגה: ש"ץ המתפלל וצואה בבה"כ, או בבית שמתפלל שם, אפילו הוא לאחריו בכל הבית, צריך לשתוק עד שיוציאנה, מאחר שמוציא רבים ידי חובתן ואי אפשר שלא יהא מן הקהל בתוך ד' אמות של הצואה (הגהות מרדכי החדשים פרק תפלת השחר). ועיי' לקמן סוף ס' צ' (ועיי' לקמן ס' פ"ז בד"ן צואה בבית).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף א צואת אדם - אפילו אין מגיע ממנה ריח רע ועיי' לקמן סימן פ"ב:

ד' אמות וכו' - דכתיב והיה מחניך קדוש וקבלו חז"ל שמחנה של אדם הוא ד"א

ואם יגיע ריח רע מהצואה בתוך ד' אמותיו הרי אין כל מקום חנייתו בקדושה: מלא עיניו - עיי' בפמ"ג שכתב דלהרשב"א דוקא דיבור אסור בתוך כמלא עיניו אבל להרהר בד"ת מותר אם הוא חוץ לד"א ממקום שכלה הריח ולהרא"ש יש לעיי' בזה דאפשר דאסור מה"ת או מדרבנן ע"ש:

אפילו בלילה - ע"כ אסור לאמר אפילו בלילה ק"ש או שאר כל דבר שבקדושה לפני הבתים כי דרך להיות שם צואה וכ"ש בחצר:

דינו כמלאחריו - ומ"מ לכתחלה יזהר לילך כדי שיהיה הצואה מלאחריה ואז סגי בד"א ואם א"א רק בטירחא יתירא סגי גם לצדדין בד' אמות כמו מלאחריה וה"מ צדדין ממש אבל צדדין שלפניו [גגון רין שטאקין סרוחים הנמשכים לאורך הרחוב וכה"ג] כתב המ"א דינו כלפניו וא"ר כתב דינו כמן הצדדין וסגי בד"א וכתב הח"א דמה שרואה בלא הטיית ראשו לצדדין לכ"ע דינו כלפניו עוד כתב צדדין לזיהר מאוד שעת קידוש לבנה ברחובות שרין שטאקין סרוחים נמשכין לאורך הרחוב מצדדין שאפילו הם ברחוק ד"א הרי נמשכין גם מלפניו ואסור כמלא עיניו וכ"ש שצריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח ומוטב שלא לקדש כלל. והנהרה מלהזכיר דברי קדושה במקום שאינו נקי עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים:

עד שיוציאנה - ואם ע"ז שהה הש"ץ כדי לגמור כולה ולא היה בתוך ד' אמותיו לא יחזור לראש:

ידי חובתן - ר"ל דהוי כאלו מתפלל כל אחד עתה לעצמו ואף דאנן נוהגין שכל יחיד יחיד מתפלל לעצמו מ"מ הלא צריך כל יחיד יחיד לענות אמן על ברכת הש"ץ ואסור להיות צואה לפניו. ואם הש"ץ עוסק עתה בפסוקי דזמרה דאינו מוציא ידי חובה ואין שם עניית אמן מותר לו לאמר כדרכו אם הוא חוץ לר' אמותיו ממקום שכלה הריח ואם הוא בתוך ד' אמותיו צריך לשתוק ואפילו אם שהה כדי לגמור כולה אינו חוזר רק למקום שפסק וכן בברכת ק"ש אבל בק"ש ובתפלה בלחש השהה כדי לגמור כולה [מראש התפלה עד סופה] והיה הצואה בתוך ד' אמותיו חוזר לראש ומשערין לפי הקורא:

ואי אפשר - ואם אירע [יא] ששום אדם אינו יושב בתוך ד"א של הצואה מותר להתפלל ואף על פי שהצואה מפסקת ביניהם ובין הש"ץ יכולין להחזיר פניהם כדי שלא יהא לפניהם דאסור כמלא עיניו מיהו בסימן נ"ה ס"ך כתב י"א דלא יענה אמן כשיש צואה מפסקת ביניהם וע"ש מה שכתבנו בזה:

ד' אמות וכו' - ר"ל ממקום שכלה הריח. ואם תינזק השתין מים בבה"כ ג"כ ישתוק הש"ץ וימתין עד שיתילו בהן מים או יכסוהו או ירחיקו כל הקהל מהן [יב] ד"א [ט"ז] ופמ"ג ודה"ח] ועיי' מה שכתבנו בבה"ל דאם המי רגלים היו חוץ לד"א של הש"ץ אפשר דיש לסמוך על סברת המקילים שאין צריך להודיעו. ומ"מ יראו הקהל להתרחק או לכסות או להטיל מים דאל"ה לא יוכלו לענות אמן:

י' עי' שרע' (א"ח' ס' עט ס"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף ב

היתה במקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה, או שהיתה בבית אחד והוא בבית אחר, אפי' הפתח פתוח ויושב בצדה ורואה אותה, אם אין לה ריח יכול לקרות, דכיון שהיא ברשות אחרת קרינן ביה שפיר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו) להרא"ש, אבל להרשב"א דוקא כשאינו רואה אותה. ואם יש לה ריח, לא מהני הפסקה ולא שינוי רשות. ויש אומרים דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה עצמה, ה"נ מועלת לריח רע שלה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף ב היתה וכו' - וה"ל להיפך [יג] אם הוא עומד על המקום הגבוה והצואה מונח למטה בארץ ועיי' לקמן סימן פ"ב במ"ב בד"ן אם היה שוכב על מטה גבוה עשרה ותחתיה או לפניו עומד גרף של רעי ועוד ענינים השייכים לסעיף זה:

(א) במקום גבוה וכו' - וגם שהיה רוחב ד' על ד' טפחים דהוי מקום חשוב ובדיעבד אם היה רוחב ד' על ד' ג"כ אינו צריך לחזור ולהתפלל רק בתורת נדבה כי יש פלוגתת האחרונים בזה [דה"ח]:

(ב) בבית אחר - פ"י בחדר אחר:

(ג) בצדה - פ"י אצל מקום הפתח ואין חילוק [יד] בין יש שם דלת או לא ואם הכניס ראשו למקום שיש שם הצואה לכ"ע אסור ואפי' בעוצם עיניו [מ"א ס' ע"ד ודה"ח] וכן להיפך אם הצואה והאדם בבית והוציא ראשו חוץ לבית או חוץ לחלון ג"כ אסור לקרות דשדינן ראשו בתר רובו [שם]:

(טו) ובמקום שמוטר - כגון בבית אמצעי של מרחץ וכ"ל או כגון שהוא בעצמו אינו נקי לגמרי כגון שנגע בידיו במקומות המכוסים דאם ידיו או שאר מקומות מגופו מטונפות ממש אפילו ההרהור אסור [פמ"ג]:

(טז) לפסוק דין - דהוי כמו הרהור שמחשב הטעם בלבו ועיי' לעיל סימן מ"ז ס"ד במ"ב ובה"ל:

י' עי' שרע' (א"ח' ס' פה ס"א): לא ילך אדם במבואות המטונפות ויניח ידו על פיו ויקרא ק"ש. ואפילו אם היה קורא ובה, צריך להפסיק כשיגיע למבוי המטונף, וכשיצא משם, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק. הגה: וי"א שחוזר לראש, וכן עיקר (וע"ל ס' ס"ה).

משנה ברורה: ויניח ידו וכו' - כלומר שקורא כ"כ בלחש עד שאינו ניכר כלל שמרחש בשפתיו ג"כ אסור:

כשיגיע - ר"ל בתוך ד"א ואם הוא לפניו אסור כמלא עיניו:

וכן עיקר - עיי' בסימן ס"ה במשנה ברורה שביארנו שם כל פרטי הדין: עי' שרע' (א"ח' ס' סה ס"א): קראה סירוגין, דהיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה, אפילו שהה כדי לגמור את כולה, יצא אפילו היה הפסק מחמת אונס. הגה: ויש אומרים דאם היה אונס, והפסיק כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. והכי נהוג, ומשערין ענין השהיה לפי הקורא ולא לפי רוב בני אדם (רשב"א ס"פ היה קורא). וכן הוא לקמן סימן ק"ד.

משנה ברורה: בין בדיבור - אפילו אם שח במזיד אף דעשה אסור בזה אעפ"כ א"צ לחזור רק למקום שפסק ואפילו כשפסק באמצע ברכה. וה"ה כששח באמצע הלל ומגילה ובהמ"ז או שאר ברכה ארוכה ודוקא כשהוא אומרן בעצמו דאם שומע מאחר שמוציאו והוא שח בנתיים ממילא אינו שומע ואיך יצא בזה ויבואר א"י"ה הלן בכל אחד במקומו ע"ש וע' בה"ל שכתבנו דבק"ש נכון שיחזור הפרשיות עוד הפעם כשחש במזיד כי יש אומרים דצריך לחזור לראש:

ו"א דאם וכו' - טעמם דבשלמא אם לא היה אונס שאם היה רוצה היה יכול לקרות לא הוי השתיקה ואפילו הדבור הפסק אבל באונס חשיבא השהיה הפסק כיון שלא היה אז יכול לקרות ועיי' במ"א שמיסק דדוקא אם האונס הוא מחמת שהאיש אינו ראוי כגון שהוצרך לנקבו או שהמקום אינו ראוי כגון שמצא שם צואה או מי רגלים והוצרך לשהות עד שיוציאו אמן אבל אונס אחר כגון מחמת ליסטים וכה"ג הוי כמו ששק ברצון דלא חשיב הפסק לדעה זו. ודוקא בק"ש וברכותיה וכה"ג אבל בתפלה חוזר לראש אפילו באונס אחר וכמו שיתבאר לקמן בס"י ק"ד ע"ש במ"ב ס"ק ט"ז:

כדי לגמור - היינו מראש ועד סוף אפילו עומד בסוף:

חזור - כ"ז לענין דיעבד אבל לכתחילה לא יפסיק לשהות כדי לגמור כולה אפילו שלא מחמת אונס ואפילו בשתיקה בעלמא ואפילו בדבר שהוא מדרבנן כגון ברכת ק"ש והלל ומגילה וכה"ג וכ"ש דבתפלה יש לזיהר מאד בזה כי יש שמחמירין בתפלה אפילו דיעבד ומשמע מדברי המ"א דלכתחילה נכון לזיהר שלא ינגן הש"ץ הרבה בברכת ק"ש שיהיה בהפסק אחד כדי לגמור כולה שאז יצטרכו הקהל להפסיק הרבה בשתיקה על ידו [ונ"ל דכ"ש דיש לזיהר בברכת כהנים שהוא מדאורייתא שלא יאריכו אז הקהל באמירת התחנונים בעת הברכת כהנים שע"ז שותקין הכהנים זמן הרבה באמצע הברכה ומחמת זה טוב לעשות כמו שראיתם כתוב בשם הגר"א [וכן משמע בסימן קכ"ח סעיף מ"ה בה"ח] שיאמרו גם הפעם שלישיית הרבש"ע ולא יה"ר הארוך כי בהרבה פעמים מצוי שאין הכהנים מנגנין כלל ורק עומדין וממתינין עד שסיימו הקהל אמירתם וע"ז יש לפעמים זמן כדי לגמור כולה] ולענות קדיש או קדושה מותר לשהות אפילו כדי לגמור את כולה ומשמע בספר שולחן שלמה דדוקא אם הוא עומד בסוף ברכת אמת ויציב דהיינו אצל שירה חדשה וכדלקמן בסוף סימן ס"ו אבל אם עדיין לא הגיע לש"ח טוב יותר שישנה בסירוגין באמצע ברכה כמה פעמים פחות מכדי לגמור כולה:

לראש - דהוי אונס אפי' אם הפסק היה רק כדי לגמור הק"ש חוזר לראש ק"ש ובברכת ק"ש לא יחזור לראש הברכה שפסק בתוכה א"כ שהה כדי לגמור מתחלת ברכת יוצר אור עד גאל ישראל. ועיי' בה"ל דביארנו דאם הפסיק בברכת ק"ש בין ברכה לברכה בכל גונו אין צריך לחזור ולברך בדיעבד אבל בק"ש אם הפסיק בין פרשה לפרשה מחמת אונס ושהה בה כדי לגמור כל הפרשיות חוזר לראש:

והכי נהוג - וכן פסקו האחרונים וה"ה בתפלה והלל ומגילה וברכת כהנים כמו שביארנו בה"ל ע"ש:

לפי הקורא - בין להקל בין להחמיר: י' עי' שרע' (א"ח' ס' עד ס"ו): היתה טליתו חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה, אף על פי שממתניו ולמעלה הוא ערום, מותר לקרות ק"ש. אבל להתפלל אסור, עד שיכסה לבו.

משנה ברורה: (כא) ממתניו ולמטה - ר"ל אפילו רק עד למטה מערותו דבזה די מדינא לק"ש אבל לתפלה צריך שיהיה מכוסה כל גופו:

(כב) אף על פי וכו' - [כג] במקום הדחק דאל"ה אין נכון לכתחלה לעשות כן אפילו באיזה ברכה וכ"ש בק"ש:

(כג) מותר לקרות - כיון שערוותו מכוסה וגם הטלית מפסקת בין לבו לערוה:

(כד) לבו - ה"ה [כד] כל גופו ונקט לבו איידי דרישא דבק"ש א"צ לכסות לבו. וטעם דתפלה חמורה לפי שבתפלה צריך לראות את עצמו כעומד לפני המלך ומדבר עמו שצריך לעמוד באימה אבל בק"ש אינו מדבר לפני המלך:

[עד מקום שכלה הריח הוא כמו צואה ממש כיון דריח רע שיש לו עיקר הוא וכדלקמן בסי' ע"ט] והב"ח והא"ר פסקו דכיון דצואה עוברת היא ואינה עומדת במקום אחד סגי בהרחקת ד' אמות ממקום שכלה הריח אפילו מלפניו. ויש להחמיר לכתיילתו לענין ידיבד אם כבר קרא והתפלה והיתה הצואה עוברת לפניו חוץ ל"א עיניו בפמ"ג שכתב וזה לשונו וכבר כתבנו כל היכא דאיכא פלוגתא חוזר וקורא ק"ש בלא ברכותי ובתפלה אינו חוזר ומתפלל ע"ש עוד:

דהוי כגוף - ואם החלון פתוח וחזיר עובר אם מותר לקרות עיניו בסימן ע"ט ס"ב בבאור הלכה ובמשנה ברורה מה שנכתוב שם:

^מ עי' רמב"ם (טומאת צרעת פ"י ה"ב): חומרא יתירה יש במצורע שמטמא בביאתו לבית בין בימי החלט בין בימי הסגר, כיצד נכנס לבית נטמא כל אשר בבית בין אדם בין כלים אף על פי שלא נגע בהן נעשו ראשון לטומאה שנאמר מחוץ לתמנה מושבו מה הוא טמא אף מושבו טמא, היה עומד תחת האילן ועבר אדם טהור תחת האילן נטמא, היה הטהור עומד תחת האילן ועבר המצורע תחתיו לא טמאהו ואם עמד נטמא שהרי נעשה לו מושב, ספק עמד ספק לא עמד טהור, הכניס המצורע ראשו ורובו לבית נטמא כל שיש בתוכו, נכנס לבית הכנסת עושין לו מציצה גבוהה עשרה טפחים ורחבה ארבע אמות על ארבע אמות ונכנס ראשון ויוצא אחרון, כדי שיהיה מושבו לבדו ולא יעמוד עם העם בערבוב ויטמא אותם. +/השגת הראב"ד/ ונכנס ראשון ויוצא אחרון. א"א שמא יתערב עם הצבור דרך העברתו ויטמא אותם. +

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' עו ס"ג): הוב"ד לעיל הערה מא.

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' עו ס"ז): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עו סעיף ז

ספק אם צואה בבית, מותר לקרות, דחזקת בית שאין בה צואה. ספק אם צואה באשפה, אסור, משום דחזקת אשפה שיש בה צואה. אבל ספק מי רגלים, אפילו באשפה, מותר משום דלא אסרה תורה לקרות כנגד מי רגלים אלא כנגד עמוד של קלח, ואחר שנפל לא מיתסר אלא מדרבנן, ובספיקן לא גזרו.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עו סעיף ז (כב) מותר לקרות - והיכא דמצא צואה ואינו יודע אם הוא צואת כלבים ושאר בהמה וחיה או צואת אדם דעת המ"א דאזלינן בזה בתר המצוי דאם מצויין תינוקות יותר מכלבים אפילו בבית אסור וה"ה איכא באשפה אם מצויין כלבים יותר תלינן דהוא מכלבים להקל ודוקא אם בדק האשפה ולא נמצא בו שאר צואה בלתי זה דאל"ה הלא אמרינן דסתם אשפה חזקה שיש בו צואה דרגילין להפנות שם וכן פסקו [כג] האחרונים כהמ"א:

(כג) דחזקת בית - ואם מצוי שם קטנים [כד] צריך לבדוק:

(כד) דחזקת אשפה - לאו חזקה גמורה דא"כ אפילו במי רגלים היה אסור אלא ר"ל שדרך להמצא שם צואה ע"כ אסור עד שיבדוק אח"כ מצאתי של"כ בלבבשי:

(כה) ספק מי רגלים - ואם הוא יודע שהיה כאן מי רגלים ונסתפק אם הטיל לתוכו רביעית מים וכיוצא בו כתב הח"א דכיון דאיתחזק איסורא אזלינן לחומרא אפילו במילתא דרבנן ומ"מ בשעת הדחק שיתבטל ע"ז מק"ש ותפלה יוכל לסמוך על הפוסקים אפילו בזה אזלינן לקולא במילתא דרבנן. ואם אירע לו כזה בצואה דהיינו שהוא יודע שהיה כאן צואה בבית ונסתפק אם מינוהו נראה דאסור לקרות ולהתפלל עד שיתברר לו דהלא הוא מילתא דאורייתא:

(כו) אפילו באשפה וכו' - ר"ל [כה] לאחר שבדקה שלא נמצא בה צואה וגם שאין מגיע ממנה ריח רע דאל"ה תיפוק ליה משום אשפה גופא כמ"ש בסימן ע"ט ס"ח:

(כז) כנגד העמוד - כתב המ"א בשם הרא"ש דשותת לא חשיב נגד העמוד ושירי מדאורייתא ובהגהות הגר"ח צאנזאר מפקפק בזה ע"ש:

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' פב ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פב סעיף א

צואה יבשה כ"כ שאם יזרקנה תתפרך, הרי היא כעפר ומותר לקרות כנגדה, והוא שלא יהיה בה ריח רע. הגה: י"א דלא הוי כעפר רק אם נפרכת על ידי גלילה בלא זריקה, וכן עיקר (רש"י והרא"ש פרק מי שמתו), (טור).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פב סעיף א תתפרך - ודוקא לפירושי דקין אבל לשנים ושלשה לא מהני. ובימי הקור שהצואה נקרת הרבה כאבן וגם אין מגיע אז ממנה שום סרוחן וסתפק המ"א אי שרי לקר' כנגדה אי בתר השתא אזלינן או עדיין שם צוא' ע"ל' כיון שיכולה לחזור לקדמותה בזמן החום והאחרוני' הסכימו כולם בזה לאיסור. ואף בדיעבד אם קרא צריך לחזור ולקרות ק"ש ולהתפלל בתורת נדבה. ואם הצואה תחת מים קרושים אפשר דהוי כסיו אף על גב דמים לא מהני [עיין בסימן ע"ו] מ"מ גלד וכפור י"ל דהוי בכלל וכסית וכעששית דמי ובתר השתא אזלינן. וצואה שנתכסה בשלג חשוב כסיו כל כמה שלא נמחה השלג. כתב בספר שולחן שלמה דה"ה נגד מי רגלים קרושים ג"כ יש להחמיר שלא לקרות נגדן וצ"ע בזה:

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' פב ס"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פב סעיף ב

מי רגלים שנבלעו בקרקע, אם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדם. וי"א דאינו אסור רק בטופח ע"מ להטפח, ויש לסמוך ע"ז.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פב סעיף ב בקרקע - או בבגד:

(יד) דוקא כשאינו וכו' - טעמו דס"ל דקרא דולא יראה קאי ג"כ איסור צואה האמור בתחלת המקרא ואם הוא רואה אותה [טו] דרך חלון של זכוכית לכ"ע שרי וכדלעיל בריש סימן ע"ו ע"ש. ואם מעצים עיניו או בלילה [טז] י"א דשרי בזה לכ"ע כיון שהוא ברשות אחר [יז] ויש אוסרין ובשעת הדחק שאינו יכול להחזיר פניו [יח] יש לסמוך ע"ד המקילין [יט] אולם בשאינו יכול לראות הצואה מחמת גובהו ועומקו לכ"ע שרי בזה:

(טו) רואה אותה - ולכן אסור לדבר דברי קדושה והוא מסתכל דרך חלון פתוח אם רואה האשפתות (ורין שטאקין) שברחובות או שחזיר עומד לפני חלונו אף על פי שאין מגיע לו ר"ר וצריך לזהר בזה בשעת קידוש לבן' דרך חלון פתוח (או על גאנקעס) אלא צריך שע"פ יעצים עיניו ואז אם אין ריח רע מגיע לו מותר ובמקום שמוספק בזה אם הוא אשפה מותר דהוי ס"ס שמא הלכה כהרא"ש ומ"מ לתחילה נכון יותר שיעצים עיניו מהיות טוב וגו' [ח"א] ועיין בבה"ל:

(טז) ואם יש וכו' - וכדעה זו פסקו האחרונים: (יז) לא מהני - ר"ל ובעינן ד"א ממקום שכלה הריח ויש מקילין דבזה די עד מקום שיכלה הריח לבד ועיין בבה"ל:

(יח) ולא שינוי רשות - ע"כ [כא] מי שמתפלל בבית והריח ר"ר ממקום אחר יפסיק וישהא עד שיעבור הריח. ומי שיש לו חולי שאינו מריח אפשר שיש [כב] להקל בזה במקום הדחק:

(יט) שלה - אם העבירו צואה בבית ונשאר עדיין ריח רע בבית יש להחמיר מיהו נ"ל דמי שאינו מריח מותר לקרות בזה [מ"א]:

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' צ סכ"ו): שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף כו

כל מקום שאין קורין בו ק"ש, אין מתפללים בו. וכשם שמרחיקים מצואה ומי רגלים וריח רע ומן המת ומראיית הערוה לק"ש, כך מרחיקים לתפלה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף כו

(פב) מרחיקים לתפלה - [סו] וה"ה לת"ת וכל דברי קדושה:

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' עט ס"א): הוב"ד לעיל הערה לו.

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' עט ס"ד): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף ד

צואת כלב וחזיר, אם נתן בהם עורות, מרחיקים מהם כמו מצואת אדם. ואם לאו, דינם כדיו צואת שאר בהמה חיה ועוף שאין צריך להרחיק מהם אם אין בהם ריח רע, ואם יש בהם ריח רע דינם כצואת אדם.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף ד (כב) ואם יש בהם וכו' - ר"ל אם ידעינן שיש בהם ר"ר [כג] אבל מסתמא א"צ לבדוק בזה דמסתמא אין בהם ר"ר:

(כג) ריח רע - היינו [כד] כל שדרך בני אדם להצטער מאותו הריח. כתב הח"א דבר שטבעו ריח רע כגון עטרן וכדומה מותר ולא נקרא צואה אלא מה שנסרח מחמת עיפוש וכ"כ בספר מנחת שמואל:

(כד) כצואת אדם - ר"ל ובעינן [כה] הרחקה ד"א ממקום שכלה הריח מלאחרי ומלפניו כמלא עיניו ואפשר אפילו אם פסק הריח אח"כ מ"מ כבר חלה עליהו שם צואה ואסור כמו בצואת אדם. והמ"א חולק על כל זה ופסק דסתם צואת בהמה חיה ועוף לבד מאלו הידועים שריחן רע מאוד וכדלקמן [כו] אפילו אם יש בהם ר"ר בעת היציאה אין ה"ר חזק כ"כ ודרכו לפסוק ע"כ אין דינם כצואה וא"צ להרחיק אלא עד מקום שיכלה הריח וכן פסק בספר מגן גבורים ובדח"ח סובר דהוא ספיקא דינא ע"כ בק"ש אם קרא בתוך ד"א חוזר וקורא ובתפלה יחזור ויתפלל ויתנה אם יצא שתהא לנדבה ע"ש ול"נ דאין להחמיר כלל לענין תפלה דהרבה אחרונים סוברים כהמ"א:

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' עט ס"ט): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף ט

יצא ממנו ריח מלמטה, אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח; ואם יצא מחבירו, מותר בדברי תורה משום דאי אפשר, שהתלמידים קצתם גורסים וקצתם ישינים ומפיחים בתוך השינה. אבל לקרות קריאת שמע, אסור עד שיכלה הריח.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עט סעיף ט מותר בד"ת - משום [לב] דר"ר שאין לו עיקר הוא אסור רק מדרבנן לכך לא גזרו בזה מפני ביטול תורה ועמ"א:

(לא) לקרות ק"ש - או [לג] לבדך שום ברכה:

(לב) אסור עד וכו' - דאפשר לצאת לחוץ ולקרות וכתב הא"ר דאם הוא רוצה יכול להרחיק למקום שלא נשמע שם הריח ודי וא"צ ד"א:

^מ עי' ש"ע (או"ח סי' עו ס"ג): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עו סעיף ג

העבירו צואה לפניו, אסור לקרות כנגדה. ופי חזיר כצואה עוברת דמי, אפילו עולה מן הנחרת אין הרחיצה מועלת לו, דהוי כגוף של רעי.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עו סעיף ג לפניו - וה"ה אם היתה שטה ע"פ המים:

כנגדה - עיין בב"י דסובר דאין לחלק בין צואה קבועה לעוברת ע"כ גם בזה בעינן הרחקה מלפניו כמלא עיניו ומלאחריו ד"א ממקום שכלה הריח וכן העלה הט"ז והפ"ח אך אם העבירו צואה מלפניו ע"פ רחבו אז די בד' אמות דהיינו קודם שמגיע לד' אמותיו או אחר שנתרחקה ממנו ד' אמות שרי כיון שהוא אז מצדו ואמרינן בסימן ע"ט דמצדו הוי כמו לאחריו דסגי בד"א ממקום שכלה הריח

רביעיית מים - ו"א דבעינן דוקא בבת אחת דאל"ה קמא קמא בטיל:

ע"ג קרקע - ויראה שילכו המים על כל מקומות שהמי רגלים נשפכים שם שהם טופח ע"מ להטפוח ועיין בבה"ל:

המיוחד להם - שאז אפילו אין בו מי רגלים כלל אסור לקרות נגדו ואינו מועיל בנתינת המים להכשיר הכלי עצמו כמו שיתבאר בסימן פ"ז:

הם בכלי תחלה - וכן אם היו מים כרביעיית תחלה ע"ג קרקע והשתין א"כ על גבי המים מותר לקרות ק"ש ואפילו אם עתה מחמת מי רגלים נתפשט יותר:

י"ג ע"י ש"ע (א"ח ס' פז ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פז סעיף א

גרף של רעי ועביט של מי רגלים, של חרס או של עץ, צריך להרחיק מהם כמו מצואה, אפילו הטיל בהם מים; אבל אם הן של מתכת, או של זכוכית, או של חרס מצופה, מותר אם הם רחוצים נפה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פז סעיף א גרף וכו' - ואפילו אם עתה אין בהם כלום ואפילו אם הם רחוצים יפה מבפנים ומבחוץ ונקיים לגמרי שאין בהם אפילו ריח רע:

של מי רגלים - ואם הכלי מיוחד ג"כ לתשמיש אחר כגון לשפוך לתוכו שופכין אם אין בו צואה ולא ריח רע מותר וכן אם בכל פעם שמשתיין נותן לתוכו רביעיית מים מותר אם אין מגיע ממנו ריח רע ו"ל דבזה אם מגיע ריח רע מן הכלי דינו כעביט ממש וצריך להרחיק ד"א במקום שכלה הריח וע' ביאור הלכה:

כמו מצואה - לפניו כמלא עיניו ולאחריו ד"א במקום שכלה הריח. ומשמע מדברי הרבה אחרונים דמסכימים לדברי הרבינו יונה דמן התורה אסור גרף ועביט אף על גב דמ"ר עצמן אינו אלא מדרבנן העביט חמירי טפי דכיון דמיוחד לזה ה"ל כבית הכסא ולכן לא מהני בהן ג"כ הטלת מים ואפי' מילאן עד שוליהן. ואם קרא או התפלל במקום עביט שהיה בתוך ד' אמותיו חוזר אם מצאו במקום שהיה ראו לו להסתפק בו תחילה עליו. ולענין שאר ברכות עיין לקמן סימן קפ"ה ס"ה ובמ"ב שם ותידין לכאן. ואם מצא הגרף והעביט בתוך שיעור כמלא עיניו אינו חוזר בדיעבד כדלעיל בסימן פ"א ס"ב במ"ב ע"ש:

של זכוכית - ה"טז מפקפק בזה אבל רוב האחרונים וכמעט כולם מסכימים להקל והטעם דבכל אלו ס"ל דאין בולעין ואפילו אם בולעין אין בליעתן מרובה ע"כ אין דין בה"כ עליהם:

מצופה - ו"א דהיינו מה שאנו קורין גלייזרט ו"א דדוקא אם הוא מצופה באבר לא גלייזרט. גם ו"א דבעינן שיהא מצופה מבפנים ומבחוץ [יא] ויש מקילין דדי בשמצופה רק מבפנים והנה למעשה יש להחמיר דבעינן שיהא מצופה גם מבחוץ אך שכשפאו רע פיו על דעת המתירין כ"כ א"ר. והכלים שאנו קורין פארצלילין לענין שארי איסורים דנים ככלי חרס דלא מהני הגעלה ונראה דיש להחמיר גם לענין זה וע' בה"ל:

יפה - מבפנים ומבחוץ וגם [יב] שלא יהיה ממנה ריח רע ואם מגיע ממנה ר"ר דינה [יג] כריח רע שאין לו עיקר אחרי דהכלי אין עליה שם גרף ועביט ונקיה היא ו"א צ"ל להרחיק רק עד מקום שיכלה הריח ואם הכלי אין רחוצה צריך להרחיק ממנה ד"א אולי יש עליה ממשות של זוהמא:

י"ג טור א"ח פז ? טור אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פז

א) גרף של רעי ועביט של מי רגלים הן כצואה לפניו מלא עיניו ולאחריו ד"א ממקום שכלה הריח אפילו אם אין בהם כלום ואפילו אם הטיל בהן מים לא מהני ודוקא אם הן של חרס או של עץ שנבלע בתוכו ומלאין זוהמא אבל אם הן של זכוכית או של חרס מצופין באבר או כלי מתכת מותר (ב) כתב אבי העזרי שם כפאו על פיו מותר הואיל ומכוסה דלא גרע מצואה בעששית ו"ל כיון שהוא בלוע בתוכו שמו אסור דברו תכונה ואם הגרף והעביט בבית בהא פליגי ביה תנאי רשב"א אמר אפי' הוא א"ל לא ידענא עשרה לא מיבעיא לי דכרשותא שיוציאנו (ב) או יניחון תחת המטה דאז חשיב כאילו הוא ברשות אחרת ורשב"ג לא מחשב כל הבית כד"א וסבר (ג) דאם הן אחר המטה קורא מיד דמטה חוצצת וחשיב כאילו הוא ברשות אחרת לפני המטה מרחיק ממנו ד"א ורבנן סברי אין חלוק בין לפני המטה ולאחריה אלא בכל ענין מרחיק ממנו ד"א ולית הלכתא כרשב"א דחשיב כל הבית כד"א דרבא פסק דלא כוותיה ולענין מטה אם תחון (ד) פסק גאון כרשב"ג שחוצצת מאה דבעי רב יוסף מרב הונא (ה) המטה פחותה מג' כלבוד דמי גדהו זח"ט מאי א"ל לא ידענא עשרה לא מיבעיא לי דכרשותא אחרייתא דמיא אמר רבינא הלכתא פחותה מג' כלבוד דמי י' רשות אחרייתא היא גדהו זח"ט בעי מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשיט ליה ולחומרמה והגאון מפרש להך בעיא אליבא דרשב"ג א' (ו) דפחותה מג' אינה חוצצת ודאי ובי' חוצצת מג' עד י' מיבעיא ליה וכיון דמיבעיא ליה אליבא פסק כוותיה דעד י' אינה חוצצת ומיהו לפירש"י אין ראייה משם לפסוק כרשב"ג שהוא פי' הבעיא אליבא דרשב"א ואתחת המטה קאי דפחותה מג' כלבוד דמי וחשיב כמכוסה (ז) למעלה מ' כאילו הוא ברשות אחרת ולא חשיב כמכוסה וכן תחתיה מג' עד י' מיבעיא ליה (ח) ולפי זה תחת המטה עד ג' שרי דחשיב כמכוסה וכן תחתיה מג' דאפילו רשב"ג דמתחיה מודה בהא: י"ג ע"י ש"ע (א"ח ס' מ ס"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן פז סעיף ב

בית שיש בו תפילין, אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או שיניחם בכלי תוך כלי. והוא שאין השני מיוחד להם, שאם הוא מיוחד אפי' מאה חשובים כא'. הגה: ואם שניהם אינן מיוחדים להם, או שהפנימי אינו מיוחד להם והחיצון מיוחד להם, מותר (וע"ל ס' ר"מ סעיף ו' (ב"ב)).

להטפוח - פי' שאם מניח ידו עליהם מעלה לחות בה שאם יניחנה על דבר אחר מקבל ממנה לחות ואם אינן לחים כ"כ מותר:

ויש לסמוך ע"ז - וכן הסכמת כל האחרונים דדוקא טופח ע"מ להטפוח ואז בעי הרחקה מהן ד"א כמו מצואה. ומ"מ כיון שאינם בעין רק שבלועין בקרקע או בבגד א"צ לשפוך עליהן רביעיית לכו"ע אלא די שביאי עליהן רק מעט מן המעט מים שאין בהן ג"כ רק טופח ע"מ להטפוח וש"י ועיין לעיל בסימן ע"ז במ"ב:

י"ג ע"י ש"ע (א"ח ס' עז ס"ו): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עז סעיף ו

היה לפניו מעט צואה, יכול לבטלה ברוק שירוק בה ויקרא כנגדה, והוא שיהא הרוק עבה. ואין הבטול מועיל אלא לפי שעה, אבל אם לא יקרא מיד והרוק נימוח ונבלע בה, לא בטלה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עז סעיף ו מעט צואה - אפילו כל שהוא כי אין שיעור לאיסור צואה. כתב בחידושי רע"א בשם הנזירות שמשון דא"צ להרחיק ממה שהאדם מקיא אף שהוא מאוס:

(כא) הרוק עבה - אז חשיב כיסוי ודוקא כשאין מגיע לו ריח רע. ואם נותן מים ע"ג הצואה [כא] לא מהני א"כ המים עכורים שאין הצואה נראית מתוכם ולא דמי לצואה בעששית דהתם כסוי מעליא הוא משא"כ בזה ולכן [כב] יש לזהר לקרות נגד עביט מלא מים אשר השליכו בתוכו בגדי קטנים שיש בהם צואה:

י"ג ע"י ש"ע (א"ח ס' עז ס"ב): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עז סעיף ב

צואה בגומא, מניח סנדלו עליה וקורא, דחשיבא כמכוסה וכיון שאין ריח רע מגיע לו, מותר, והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עז סעיף ב סנדלו - לאו דוקא סנדל ה"ה באיזה דבר שמסכה מהני ונקט סנדל דלא תימא דבטיל לגבי גופו והוי כמו שמסכה אותה ברגלו יחיפה דבודאי אין גופו חשוב כיסוי קמ"ל:

שלא יהא וכו' - ר"ל אפילו אם אין הצואה מתפשט על צדדי הסנדל מבחוץ ואינו נראה ואף על גב דבעששית אפילו נוגע ודבוקה בה שרי מפני שאינו נראה מבחוץ סנדלו גרע טפי מפני שעתה הוא מלבוש שלו ע"כ אם חלצו וכיסה בו שרי:

נוגע - עיין בע"ת ופמ"ג שמצדדים לומר דאם אחר שקרא ק"ש וברכותיה מצא צואה דבוקה בסנדלו מתחתיתו חוזר וקורא ק"ש בלא ברכותיה ע"ש הטעם ואם נתפשט הצואה גם בצדדי הסנדל מבחוץ עיין לקמן סימן ח' ס"ק ל' מה שנכתוב שם:

י"ג ע"י ש"ע (א"ח ס' עה ס"ד): אסור לקרות כנגד ערוה, אפילו של ע"ג. וכן כנגד ערות קטן, אסור. ויש מתירין נגד ערות קטן, כל זמן שאינו ראוי לביאה (ר' ירוחם והרא"ש פרק מי שמתו ומהר"א מפראג), וכן עיקר (עיין ב"ד סימן רס"ה). משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עה סעיף ד (יט) כנגד ערוה - דכתיב כי ד' אלהיך מתהלך בקרב מחניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וגו' [לא] מכאן למדו חכמים שבכל מקום שד' אלקינו מתהלך עמנו דהיינו כשאנו עוסקים בק"ש ותפלה [לב] או בדת צריך לזהר שלא יראה ד' בנו ערות דבר דהיינו שלא יהיה דבר ערוה כנגד פניו של אדם הקורא או המתפלל כמלא עיניו כדמוכח בסימן ע"ט ס"ב וכן שלא יהיה אז ערום שע"ז מתראה ערוה שלו כלול ג"כ במקרא הזה:

של עכ"ם - אף על פי שנאמר בהם בשר חמורים בשרם אימא כבהמה בעלמא דמי קמ"ל:

(כא) ערות קטן - עיין בב"י דלא חשש לדעת המחמירין רק לכתחלה אבל בדיעבד אם קרא אין חוזר וקורא:

(כב) ויש מתירין - וקטן בעצמו יוכל לקרות כשהוא ערום עד בן ט' שנים ונגד ערות איש הוא מותר רק עד שיגיע לחינוך ועיין במ"א ועיין סימן שמ"ג:

(כג) לביאה - היינו בקטן עד בן ט' שנים ובקטנה עד בת ג' שנים:

(כד) וכן עיקר - כתב המ"א ומ"מ לא יאחזו המהול הערוה בידו בשעת הברכה והא"ר ומחצית השקל מקילין והפמ"ג כתב דעכשיו שאין בקיאין כ"כ יש לחוש לסכנה ויש לתפוס בידו וגם הגר"א ב"ד סימן רס"ה פסק דאסור לעשות כהמ"א: י"ג ע"י ש"ע (א"ח ס' עד ס"ב): הוב"ד לעיל הערה 85.

י ע"י ש"ע (א"ח ס' עז ס"א): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עז סעיף א

אסור לקרות כנגד מי רגלים, עד שיטיל לתוכן רביעיית מים ואז מותר. ולא שנא על גבי קרקע, לא שנא בכלי, ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם. (ודין עביט ע"ל סימן פ"ז). לא שנא היו הם בכלי תחלה ונותן עליהן מים, לא שנא היו המים בכלי תחלה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע סימן עז סעיף א כנגד וכו' - וצריך לזה כל דיני הרחקה כמו לקמן בסימן ע"ט ס"א לענין צואה: עד שיטיל וכו' - לפי שמן התורה אין אסור לקרות רק כנגד עמוד של קלוח בלבד ואחר שנפל על הארץ אין איסורו רק מדברי סופרים וכנ"ל בסוף סימן ע"ו לכן הקילו חז"ל שיכול לבטלם ע"י רביעיית מים ואפילו היו המי רגלים מרובין ולפ"ז אינו מועיל הרביעיית מים אלא דוקא כשאין מסריחין אבל אם ידוע שהם מסריחין דאז אסור מד"ת לקרות נגדם אין מועיל רביעיית מים אלא צריך שירבה עליהן מים לבטל הסרוחן:

(כו) בית אחר - פי' חדר אחר:

(כז) תפלין - וה"ה מזוזה ועיין לעיל בסימן מ' במ"ב שם ביארנו כל פרטי הדינים: (כח) או ספרים - ר"ל כ"ד ספרי קודש ומיירי שאינם עשויין בגלילה דאי עשויין בגלילה דינם כס"ת וכנ"ל:

(כט) אפילו של גמרא - ר"ל אף על גב דגמ' לא ניתן לכתוב בדורות הראשונים משום דבריים שבע"פ אסור לאומרים בכתב אפ"ה כיון דלכסוף התירו האמוראים לכתוב משום עת לעשות לה' ה"ל כשאר ספרי קודש וממילא היום ה"ה כל הספרים הן בכתביה או בדפוס יש בהן קדושה [פמ"ג]:

עד שיתנם וכו' - ר"ל אף על גב דלא בעינן בהו הפסק מחיצה כמו בס"ת מ"מ כלי בתוך כלי בעינן. וכתבו האחרונים דוילון התלוי לפני המטה אף דאין שם מחיצה עליה כיון דאינה קשורה לצד מטה והיא נע ועד ע"י רוח ואין זה נחשב הפסק לעינין ס"ת וכנ"ל בסק"ה מ"מ שם כיוסו [ג] יש עליה אם אין הספרים נראין עי"ז וע"כ אם יכסה על הספרים אפילו רק בכיוסו אחד מותר דתו הוי שני כיוסויין וככלי בתוך כלי דמיא:

(לא) בכלי בתוך כלי - וה"ה שני כיוסויין. ומה שנוהגין איזה אנשים שתולין נגד הספרים וילון לכסותם וסבורים שבה לבד די לאו שפיר עבדי דזה הוי רק כיוסו אחד ובעינן עוד כיוסו אחר שיכסה אותן לבד זה:

(לב) טלית ע"ג ארגז - ר"ל אף על גב [יד] דהטלית אינו פרוש רק מלמעלה ולא מלמטה אפ"ה נחשב כאילו היה מונח בכלי תוך כלי:

(לג) חשוב וכו' - ואם הארגז גדול שמחזיק ארבעים סאה והוא אמה על אמה ברום שלש אמות [טו] חולקת רשות לעצמה וא"צ לפרוס עוד כסוי על הארגז [טז] ויש מחמירין בזה [יז] אכן אם מחובר לכותל במסמירין לכ"ע יש להקל:

עי' שו"ע (י"ד סי' רב ס"ח): בית שיש בו ס"ת לא ישמש בו מטתו עד שיוציאו. ואם אין לו מקום להוציאו, יעשה לפניו מחיצה גבוה עשרה טפחים. אבל ע"י הנחת כלי בתוך כלי שאינו מיוחד אינו מותר אלא בתפלין ושאר כתבי הקדש וחומשים, אבל לא בס"ת, והרמב"ם מתייר אף בס"ת. ואם פירש טליתו על הארגז שמונח בו, חשוב ככלי בתוך כלי.

ביאור: שיש בו ס"ת - חדר הפתוח לבית שיש בו ס"ת או ספרים אסור לשמש מטתו גם בחדר שהוא ואם עושה ווילון לפני הפתח שרי (פ"ח).

לא ישמש כו' - עי' בא"ח סי' מ' מדינים אלו (ש"ך), הכא לא מהני אם הספרים למעלה מעשרה טפחים כדמהני בסעיף א' וגם ווילון סביב הספרים או סביב המטה לא מקרי מחיצה (פ"ח).

מחיצה - אם המחיצה עשויה בסריגי חלונות שקורין גיגאט"ר אינה מועלת ואסור (עי' תג"א סי' רמ סקט"ו) (פ"ח).

ושאר כתבי קדש - לת"ח דחזיקא ליה שעתא מותר לשמש מטתו בחדר שיש בו הספרים הנדפסים ע"י עובדי כוכבים ואם הספרים בכתב אשכנזי יש ג"כ צד היתר, ואפשר דה"ה בכתב שקורין רש"י, עי' מש"ל (סי' רפ"ג סק"ג) ולעיל סי' רע"א סק"ב(?) והעלה דאם הוא שעת הדחק גדול דא"א לעשות בהם כדון הש"ס יש לסמוך על ה"ל להקל בזמן עונה וליל טבילה וליל יציאה וביאה בדרך (פ"ח).

די עי' רמב"ם (קריאת שמע פ"ד ה"ח): כל הטמאין חייבין בקריאת שמע ומברכין לפנייה ולאחריה והן בטומאתן, אף על פי שאפשר להן לעלות מטומאתן בו ביום כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשכבה וכיוצא בהן, ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא בדברי תורה בעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבול, ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל ולא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה לפיכך בטלה, וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע והן בעלי ד קריין לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא עומדין בטהרתן לעולם שנאמר הלא כה דברי כאש נאם יי' מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אינם מקבלין טומאה. סליק הלכות קריאת שמע.

עי' רמב"ם (תפילה ונשיאת כפים פ"ד ה"ה): לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו שאפילו זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע ומשמשת שראתה דם נדה צריכין טבילה לקריאת שמע וכן לתפלה מפני הקרי אף על פי שהם טמאין, וכן הדין נותן שאין טבילה זו מפני טהרה אלא מפני הגזירה שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד, וה כבר בטלה גם תקנה זו של תפלה לפי שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה.

די עי' שו"ע (אר"ח סי' קח ס"ב):

די עי' שו"ע (אר"ח סי' קח ס"א):

די עי' שו"ע (אר"ח סי' רלד ס"ב):

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלין סימן מ סעיף ב תפלין - וה"ה חומשים או סדורי תפילות או שאר ספרים בין בכתביה או בדפוס הכל יש בהם קדושה ובעינן כלי תוך כלי ואפילו אם הן כתב משיט"א [היינו שאינה כתיבת סת"ם והוא רק כתב אשורין] וכריכת הספר אינה נחשבת לכיוסו דהיא מגוף הספר ובעינן עוד שני כיוסויין. ועיין בי"ד בסי' רע"א בט"ז שם סק"ח שכתב כל המיקל בקדושת ספרים הנדפסין עתיד ליתן את הדין דדפוס הוי כמו כתיבה. אך בתשובת חו"י סי' קפ"ז נוטה להקל בזה [יא] בשעת הדחק כשאינו לו במה לכסות:

מטתו - או [יב] לעשות צרכיו:

עד שיוציאם - בחדר אחר או שמפסיק בפניהם במחיצה גבוה י"ד טפחים. ועיין לקמן בסי' ר"מ במ"א סקט"ו:

בכלי תוך כלי - ל"ד כלים [ג] דה"ה שני כיוסויין [יד] ואם פירש טלית או שאר כיוסו על הכיס של תפלין אף על פי שהכיוסו אין מכסה רק למעלה ומן הצדדין ולא למטה אפ"ה שרי. ועיין בבה"ל. ואותן המניחין כיס התפלין והטלית לתוך כיס אחד גדול הרי גם הכיס הגדול נקרא כליין המיוחד להן וצריך עוד כסוי על גבן [טז] אם לא שמכסה בטלית על התפלין בתוך הכיס דאז שרי דהטלית אינו כליין וה"ה [טז] אם כיס התפלין מחובר למעלה על הכיס הגדול הרי צד הב' של כיס הגדול אין נקרא כליין ומועיל להן [יז] אם הפכן. ועיין בביאור הלכה מה שכתבתי בשם הא"ר. כתב המ"א דה"ה במזוזה הקבועה לפניו בחדר צריך כלי בתוך כלי דהיינו שיכסה אותה בב' כסויין ואחד מהם יהיה עכ"פ אינו מיוחד לה וכדלקמן ואם על המזוזה יש כסוי זכוכית אף שהמזוזה נראית מתוכה אפ"ה נחשבת כסוי אחד ודי בפריסת סודר על המזוזה דהא עתה לא מיתחזיא וכ"כ דה"ח. אבל לכ"ע לא מהני אם יכסנה עוד בזכוכית מלמעלה אף על גב שמכוסה בשני כסויין דהא המזוזה נראית מתוכן. כתב בחכמת אדם ג"ל דבין במזוזה או שאר ספרים אם עשה מתחלה ב' כלים שיחשב אחד לכלי בתוך כלי כגון שכרך המזוזה בנייר ואח"כ הניחה בתיק שלה מותר כיון שבתחלה כיון לכך. ויתר כל הדינים בזה נבאר לקמן בסימן ר"מ בעז"ה:

שאינו השני - לאו דוקא [יח] וה"ה אם הפנימי אינו מיוחד והחיצון מיוחד או ששניהם אינם מיוחדים וכמו שכתוב בהג"ה ואינו אסור כלי בתוך כלי רק אם שניהם מיוחדים אבל אם אחד אינו מיוחד מצטרף עם המיוחד ושרי והה"ה לא בא רק לפרש דברי המחבר דלא נטעה בלישניה וכלי אחד אפילו אינו מיוחד לא מהני ואסור:

עי' שו"ע (אר"ח סי' רמ ס"ו): שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע ותפילה של ערבית סימן רמ סעיף ו

אסור לשמש מטתו בפני כל אדם אם הוא נעור, ואפילו ע"י הפסק מחיצה עשרה, ובפני תינוק שאין יודע לדבר, מותר; בית שיש בו ספר תורה או חומשים העשויים בגלילה, אסור לשמש בו עד שיהיה בפניו מחיצה. (ולענין לעשותה בשבת ע"ל ריש סי' שט"ו), ואם יש לו בית אחר, אסור עד שיוציאו; ואם יש בו תפלין או ספרים, אפ"ל של גמרא, אסור עד שיתנם בכלי בתוך כלי; והוא שלא יאח השני מיוחד להם (וע"ל סי' מ' סעיף ב'), אבל אם הוא מיוחד להם, אפילו מאה כחד חשיב, ואם פירש טלית ע"ג ארגז, חשוב ככלי בתוך כלי.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת שמע ותפילה של ערבית סימן רמ סעיף ו

(כב) ואפילו ע"י הפסק וכו' - הטעם דמרגיש הוא בעת שהלה משמש מטתו ואין כאן צניעות. ואם הוא בענין שאין מרגישים כלל מותר ע"י הפסק מחיצה [אחרונים]:

(כג) העשויים בגלילה - ר"ל שהן כתובין בקלף כמו ספר תורה אלא שיש בהן רק חומש התורה וה"ה שאר כתבי קודש כשהן עשויין בגלילה:

(כד) עד שיהיה וכו' - ר"ל אפילו היא מונחת בארגז וע"ג הארגז יש עוד כיוסו דלגבי תפלין ושאר ספרים מהני וכדלקמיה בס"ת אסור עד שיהיה מחיצה מפסקת וכשיש מחיצה אפילו אינה מונחת בארגז כלל ג"כ שרי:

(כה) מחיצה - ומה שפרשו וילון סביב המטה [יא] אינה בכלל מחיצה [ואפילו הוילון הוא גבוה הרבה שאין הספר נראה עי"ז והס"ת מונחת בארגז ובכמה כיוסויין על הארגז ג"כ אסור] שהוילון נע ונד ע"י רוח. כתב המ"א אם יש נקבים וחלונות במחיצה כעין סריגה [יב] אסור עד שיהיו הספרים מכוסים מן העין שאין נראין ובספר נהר שלום מפקפק על דבריו וכן בספר תוספת ירושלים ובמקום הדחק יש לסמוך ע"ז אכן לכתחלה טוב לכסות שלא יהיו הספרים נראין ובפרט ס"ת בודאי יש להחמיר: